

*KERKÜK HALK EDEBİYATINDAN
SEÇMELER*

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1201

Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi / 10

ÖNSÖZ

KERKÜK HALK EDEBİYATINDAN SEÇMELER

Dr. Cengiz KETENE

Kapak Düzeni : Ahmet SINAV

ISBN 975 - 17 - 0675 - 0

© Kültür Bakanlığı, 1990

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 22.10.1990

tarih ve YAPKUR 928 - 2150 sayılı makam

onayıyla birinci defa olarak 5.000 adet bastırılmıştır.

Neyir Matbaası - ANKARA

ÖNSÖZ

XIV. yüzyılda Nesimî, XVI. yüzyılda Fuzûlî ve XVII. yüzyılda Ahî gibi büyük şâirler yetiştiren Irak Türkleri, çok zengin bir halk edebiyatına da sahiptirler.

Hoyratların diyarı ve ataların yâdigarı Kerkük'te günümüze kadar gelen halk hikâyeleri, masallar, maniler, ninniler, ağıtlar, atasözleri ve diğer edebî mahsûller hâlâ varlığını korumaktadır. Bu varlığın derlenmesi, araştırılıp yayımlanması muhakkak ki, Türk dili ve edebiyatına yeni zenginlikler katacaktır. Bugüne kadar Kerkük Halk Edebiyatı hakkında en değerli çalışmaları Sn. Avukat Ata Terzibaşı yapmıştır. Fakat ne yazık ki, geniş bir derleme faaliyeti gerçekleşmemiştir. Bu da zamanla çok değerli olan ve kültürümüze ışık tutan bu eserlerin yok olmasına sebep olacaktır. Irak Türklerinin halk edebiyatı geniş bir sahaya yayılmaktadır. Bu saha Kerkük, Erbil ve Musul şehirleriyle, bu şehirlere bağlı köy ve kasabaları da içine almaktadır. İleride yapılacak ilmi çalışmalarda, bu hususun göz önünde bulundurulmasında fayda mülâhaza etmekteyiz.

Yaptığımız bu çalışmada, Kerkük Halk Edebiyatı'nın örneklerini 1971 yılında yaptığımız derlemeler sonucunda ortaya koyduk. Başarıya ulaştıysak kendimizi bahtiyar sayarız.

Dr. Cengiz KETENE

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

Hikâyeler.....	1
1. Arzu ile Kamber Hikâyesi	2
a) Hikâyenin Menşei.....	2
b) Hikâyenin Yapısı.....	4
c) Hikâyenin Metni.....	5
2. Bir Horyat Hikâyesi	16

İKİNCİ BÖLÜM

Masallar.....	19
1. Kırk Dev Matalı	20
2. Keçel Oğlan Matalı.....	30
3. Title Bitle Matalı	33
4. Kurt Matalı.....	35
5. Kaynene ile Gelin Matalı	37
6. Cincilli Molla Matalı	40
7. Keçel Oğlan Matalı.....	43
8. Devzan Hatun ile Sıçan.....	47
9. Hacı Bazvan Matalı.....	50
10. Paşanın Kızı Matalı.....	54
11. Altın Tavuğ Yumırtası Matalı.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Maniler	78
1. Örnekler	81
2. Mânî Tarzında Türküler	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hoyratlar	97
1. Hoyrat Kelimesinin Menşei	97
2. Şekilleri	100
3. Makamları	101
4. Muhtevaları	102
5. Irak ve Türkiye Hoyratları Arasındaki Münasebetler	105
6. Örnekler	106

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ağıtlar(Sazlamağlar)	115
Örnekler	116

ALTINCI BÖLÜM

Ninniler (Leyleler)	120
Örnekler	121

YEDİNCİ BÖLÜM

Bilmeceler (Tapmacalar)	127
Örnekler	129

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Atasözleri (Eskiler Sözü)	133
Örnekler	134
SÖZLÜK	138
BİBLİYOGRAFYA	143

BİRİNCİ BÖLÜM

HİKÂYELER

Hikâyeler olmuş veya olmamış vak'aları anlatırlar. Türk halk hikâyeleri Türk halkının örf ve âdetlerini dile getirirler. Kerkük ve dolaylarında birçok halk hikâyesinin mevcûdiyetini bilmekteyiz. Bunlar arasında özellikle "Arzu ile Kamber", "Kerem ile Aslı" ve "Ferhat ile Şirin" hikâyeleri bugün bile usta anlatıcılar tarafından zevkle anlatılıyor. Bilinen bu halk hikâyelerinin yanı sıra bir de bazı hoyratların hikâyesi vardır.

Bu bölümde Kerkük'ün Dakuk kasabasına bağlı İmam Zeyn el-Âbidîn köyünde derlediğimiz orjinal "Arzu ile Kamber" hikâyesi ile bir hoyratın hikâyesine yer verdik. "Arzu ile Kamber" hikâyesi daha önce Av. Ata Terzibaşı tarafından Osmanlı ve Lâtin harfleriyle basıldı. Fakat derlediğimiz metinle daha önce basılan hikâye metni arasında bilhassa manzum dörtlüklerde büyük farklılıklar vardır ve ayıca dörtlük sayısı daha fazladır.

Bunlardan başka, Kerkük'ün simgesi olan hoyratlardan birisine konu olan bir hikâyeyi de neşretmeyi uygun gördük.

ARZU İLE KAMBER HİKÂYESİ

Türkiye'de bu adla bilinen hikâye Irak Türkmenleri arasında Arzu – Kamber adı ile meşhurdur.

Hikâyenin incelenmesi, yaygın olduğu bölgelerin halkının örf ve adetlerini ortaya koyabilir. Ayrıca bu hikâyenin teşekkül zamanı, yeri ve şekli problemleri henüz aydınlanmış değildir. Aşağıda bu problemlere ait, daha önce ortaya konulan görüşler ayrı ayrı verilmiş ve problemle ilgili kendi görüşümüz ilâve edilmiştir.

HİKÂYENİN MENŞEİ:

Arzu ile Kamber hikâyesinin menşei hakkında, bugüne kadar kesin bir bilgi elde edilememiştir.

İbrahim Dakukî "Irak Türkmenleri" adlı eserinde, bu hikâyenin menşei hakkında şu bilgiyi veriyor; "Bu hikâye Türkmenlerin İslâm dinini kabul etmelerinden sonra yazılmıştır. Hikâyedeki âdetlerden ve hikâyede cereyan eden olaylardan anlaşıldığına göre, Arzu ile Kamber bir Türkmen destanıdır. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Ak-koyunlu veyahut Karakoyunlu Türkmen devletleri zamanında Irak'ta tamamlanmıştır. Zira emniyetin ortadan kalkması, eşkiyaların işi azıttıp kol gezmeleri, bütün bu olaylar destanın doğuş zamanının, işlerin karıştığı, anlaşmazlıkların çoğaldığı, hatta insanların emin olmadıkları, Hacca giden yolların kesildiği devirlere rastladığını göstermektedir. Kamber'i, Horasan'lı bir tacirin oğlu olarak kabul edecek olursak, Hac yolunda onların Irak'a uğradıklarını, yollarının kesildiğini, Kamber'in Irak'ta kaldığını ve destanın da Irak'ta doğduğunu kabul etmemiz lâzımdır.

Ayrıca hikâyede kullanılan "Arzu – Kamber" gibi isimlere en çok Irak Türkleri arasında rastlıyoruz. Bu isimler bugün bile Kerkük dolaylarında kullanılmaktadır.

Binaenaleyh, destanın kahramanı Kamber XVI–XVII. yüzyılları arasında Irak'ta yaşamış bir Türkmen şairidir. Destanını da Irak'ta Türkmen devletleri zamanında meydana getirmiştir." (1)

Av. Ata Terzibaşı "Arzu – Kamber" adlı eserinde, hikâyenin menşei hakkında şunları söylemektedir; "Kimin tarafından yazıldığı bilinmeyen bu hikâye, ilk kez Osmanlıların son devirlerinde Anadolu rivayeti olarak taş basması ile ve daha sonra da matbaa harfleriyle basılmıştır. Orjinal bir metnine henüz rastlanmamış olan bu eserin Irak'ta ilk defa tesbiti, bizim tarafımızdan yapılmıştır. İran ve Rusya Türkleri arasında bu kitaptan başka, basılmış herhangi bir "Arzu – Kamber" hikâyesine tesadüf edilmemiştir.

Ne zaman doğduğu kesin olarak bilinmemekle beraber, Türk edebiyatında saz şairlerinin belirlediği XVI. çağdan sonra meydana gelmiş olması muhtemeldir. Hikâyede geçen mânilerin hemen hepsinin bu şairler tarafından yazıldığını söyleyebiliriz. Saz şairlerinin bu eserdeki motifleri, hikâyede ortaklı Türk tesirinin varlığını göstermektedir. Azerî – Türkmen camiası içerisinde doğduğuna inandığımız bu destanî hikâye, daha çok Irak Türkleri arasında ve özel olarak da Kerkük dolaylarında bütün canlılığı ile bugüne değin yaşamıştır." (2)

Türkiye'de ise Arzu ile Kamber hikâyesi hakkında söylenenler ve yazılanlar hikâyenin menşei ve teşekkül tarihini aydınlatacak bilgiler değildir. Bunlardan Türk Ansiklopedisinde; "Bu destan Leyla ve Mecnun, Tahir ile Zühre... gibi, diğer halk destanlarına benzer, yahut eski bir Türk hikâyesidir" (3).

Rus Azerbeycan'ında da, bu problemlerle ilgili olarak hiç bir bilgiye rastlıyamadık.

(1) İbrahim Dakukî, Irak Türkmenleri, Ankara 1970, s. 164 – 165.

(2) Av. Ata Terzibaşı, Arzu – Kamber, İstanbul 1971, s. 8-9.

(3) Türk Ansiklopedisi, Cilt 3, s. 430.

Bizim kanaatimizde, Arzu ile Kamber hikâyesinin en az Kerem ile Aslı hikâyesinde daha önce, yani XVII. asırdan önceki bir devrede teşekkül ettiği yönündedir.

Zira Kerem ile Aslı hikâyesinde geçen :

Hurşid öz Mahı'nın izine yattı
Gamber Arzu'sunun dizine yattı
Dünyada Şah Senem Murad'a yetti
Aşık Garip gibi gülen olmadı.

Şiirinden anlaşıldığına göre, Arzu ile Kamber hikâyesi Kerem'in teşekkül ettiği devirlerde telmih olarak kullanılacak kadar meşhur olmuş bir hikâye idi. Diğer taraftan aşk konulu halk hikâyelerinin XV. asırdan sonra teşekkül ettiğini de bildirdiğimize göre, Arzu ile Kamber hikâyesi büyük bir ihtimalle XVI. asrın ilk yarısında teşekkül etmiştir. Teşekkül bölgesi olarak da Ata Terzibaşı'nın fikrine aynen iştirak ediyoruz.

HİKÂYENİN YAPISI:

Türk halk hikâyeleri, yapı bakımından incelendiği zaman, değişmeyen ve hemen her hikâyede bulunan, şu bölümleri ihtiva etmektedir :

- a) Giriş
- b) Metinler
- c) Sonuç.

Bu bölümlenme teferruat bakımından da bütün hikâyelerde benzerlik göstermektedir. Girişte genel olarak dinleyiciyi hazırlamak gayesi ile kalıplaşmış bir takım sözler söylenmekte, bazan da geçmiş aşıklardan türküler okunmaktadır. Sonuç da, yine çoğu zaman bir dua veya temenni ile bitmektedir.

ARZI KAMBER HİKÂYESİ

Anlatanın adı ve soyadı : Semin Beyatlı
Baba adı : Hasan
Anne adı : Behiye
Doğum yeri ve yılı : İmam Zeynel Âbidin — 1937
Derlenen yer : İmam Zeynel Âbidin köyü

Bir varıdı bir yohıdı, darın dünyasında ki kardaş varıdı. Arvadları ki cannyıdı. Bunlar kişi kahtılar, bir gün şert ettiler. Dediler hahsımızın kızı olursa, o birisinin oğlu, kızını onun oğluna veri. Dediler, eyyidi.

Ay aydan gün günnen birisinin bir oğlu olı, o birisinin de bir kızı olı. Arzı Kamber yavaş yavaş böyüg olıllar. Kamber'in babası öldü. Buları Arzının babası mollaya gönderdi. Üşahtılar gideller mollaya, döneller barabar gezeller. Kız böyüg oldı. Kızın nenesi anladı ki kızı Kamber'i çok seviri. Dedi; "Besti daha Arzı'yı koyma mollaya getsin, böyüg olıptı, Kamber'de getsin bizimçi koyın yaymağa".

Kızın babası diyer; "Eyyidi" Kamber gider koyın yayar. Arzı evde hiç iş yapmırı, he dolannı. Nene bunu kabul etmez. Kız da Kamber'i seviri, kızın nenesi biraħmırı. Kamber koyın yaymağa gider. Evde su kalmıyptı. Kızın nenesi diyer; "Arzı ka get su geti, bes geç kalmıyasan". Dedi; "Eyyidi nene". Arzı getti su başına. Kamber Arzı'yı gördü bulağa eniri.

Dedi :

Arzı endi bulağa
Sesi geldi kulağa

Arzı kurbanın ossın
Tebriz, Meşhed, Marağa
Matarayı (Ağa Kamber) doldurdın
Doldır iken kaldırdın
Bilezigim (neçin) çaldırdın

Arzı Han :

Bağıya girmemişem
Gülünü dermemişem
Kitap getir and içim
Bilezigin görmemişem

Ağa Kamber andadır
Mühibbetu candadır
Gel mene doğru söyle
Bilezigim sendedir

Arzı Han :

Ay çıhtı alişannan
Gün çıhtı berişannan
Bileziğin ne nişannan

Ağa Kamber :

Areb geldi atlı tazılı
Koyın geldi körpe kuzılı
Bilezigim üstünde
Arzı Kamber yazılı

Arzı Han :

O sular uluğ uluğ
Kızlar doldırı tuluğ
Bilezigiy tapana
Ne verisen muştuluğ

Ağa Kamber :

O sular uluğ uluğ
Kızlar doldırı tuluğ
Bilezigim tapana
Şirin canım muştuluğ

Arzı Han :

Bele deme duyallar
Bizim cana kıyallar
İkimiz kolı bağı
Bir zindana koyallar

Ağa Kamber innettir
Sözün cana minettir
İkimiz kolı bağı
Zından bize cennettir

Ağa Kamber :

Damıvuz üstünde bir daş
Gel bir yastuğa koyağ baş
Bir anadan bir babadan degiliğ
Anam eyliyecağ bizi bacı kardaş

Arzı Han :

Damıvuz üstünde bir daş
Nasıl bir yastuğa koyağ baş
Bir anadan bir babadan degiliğ
Anay nasıl eyler bizi bacı kardaş

Heme Kamberim heme
Anamın akli keme
Ögüye kuzı bir yan
Şeker katıpsa yeme

Arzı Han :

Kaşı kara çataldır
De'vey mene yeterdir
Ögümde kuzı bir yan
Ağıdan beş beterdir.

Orda başladı Arzı'nın nenesi vurmağa özünü. Hatta dedi, men bu şeyi ettim. Sütünnen sağırdı ki versin özüne, yesinler bacı kardaş etsin özlerini. Başladı vurmağa özünü. Vurdu özünü. Kamber geldi bahtı Arzı yığlırı. Dedi; "Ha nenesi vurup özünü".

Dedi :

(Karı ey sen) Dağlar üstünde dağlar
Bilbil gül için ağlar
Arzıma ne diyipsen
Yüke dayanıp ağlar

Bu bahtı bir şey çıhmırı özüyden Dedi; "Gönderim munu nenesi getsin bir tahım asker, leşker diyim özüne ki getirsin".

Dedi :

(Ağa Kamber) Ay çıhtı bedir ossın
Can dosta nadir ossın
Get asker getir Arzını apar
Duz ekmek gâdir ossın

Bu da sazını aldı eline, gelli asker getirsin. Geldi bir patşahın kapısında başladı saz çalmağa.

Dedi :

Kamber'in elinde sazı
Çağırın Haznedarı
Etsin Kamber'i razı

Ordan patşah dedi ; "Gedin bahın bu ne istirse, bir şey verin bu fakire getsin". Geldiler; "Baba ne istisen verah sene".

Dedi, ey paşam :

Mal senin emlâk senin
Asker ver men gidelim
Arzı benim payımdı

Diğer patşaha dediler; "Baba bu şeydi aşıkta, bir şey istemiri". Patşahta hastadı. Dediler; "Ege sağ aşıkse bu, patşahın derdini bili". Dediler; "Baba, işte patşah hastadı dermânı nedi?".

Dedi, ey paşam :

Erig alma haluça
Kavın karpız bu neçe
Heyva yedi tutuldi
Nar yesev me'dev aç

Gettiler bir nar getirdiler paşacın. Yedi özünü, kahtı götü üste otırdı. Dediler; "Beli bu tamam aşıkta". Dediler; "Kahın nence asker istiri leşker verin özüne, gedin istediğini alın özücün". Dediler; "Eyyidi". Kahtı bir muğdar asker leşker verdi geliller. Arzı'nın da toyıdı. Bahtılar Kamber tamam bir leşker getirip gelli. Ey dediler; "Nedağın". Valla dedi; "Nedağ?" Dedi; "İndi bu gelse bu leşkerden, bu şeyden, her bir müşkile eder". Bir karı ordan atlandı. Dedi; "Ne verirsiz mene (dedi) gedim Kamber'in leşkerini dönderim". Kura dediler; "Ne istesey verrih". Dedi; "Tumanımın dolısı külçe verin, giderem askeri dönderrem geriye". Baba dedi; "Get ginen dört tumanıyın dolısı külçe ossın". Geldi dedi; "Bir kap helve eleyin". Bir kap helve ettiler. Aldı başına gelli, bahtı leşker gelli Kamber de özlerinden. Kamber dedi, "Ha karı nenedi". Dedi; "Karı nenedi össün (dedi)". Kamber dedi; "Nolup?" Dedi; "Vallah işte Arzı geçindi, bu da helvesinnen getirmişem al yeyin". "Kura nece?" Dedi; "Vallah işte öldü". Askerlere dedi; "Baba dedi dönün daha siz hara gelisz, dedi madem ölüptü".

Askerler dedi; "Kura gidâğ (dedi) işte biz de madem ölüpse de bir fatihe verriğ dönnüğ". Yo dedi; "Dönün gelmeyin daha men giderem". Askerler döndüler geriye. Geldi Arzı bes damdan bahırı Kamber boş gelli.

Dedi :

Ağa Kamber hoş geldi
Dolı getti boş geldi
Yahu aviy boş geldi

Dedi, Arzı han (dedi) :

Havada uçar kuşlar
Arzı damda nakışlar
Karı verdi haberi
Geri döndü çavuşlar

Oydu geldi, toyn ediller. Başladılar aparmağa özünü. Girdiler bezetmağa özünü, e bu hak aşıkıdı ki, ne diyerse sözünnen aynı ne çıkarsa, bu iğir olı. Girdi bir dene bezetmağa özünü.

Dedi :

Hey hökülsün hökülsün
Dağlara kar tökülsün
Arzı'mı bezedeni
On barmağı tökülsün

Her on parmağı bir kere töküldü. Bir dene geldi dedi; "Çekil çekil, men girim munu bezedim dedi, siz yalan yerde girip bezede bilmişiz özünü". Girdi o bezetmağa özünü.

Dedi :

Dağdan endi dağ kimin
Kolları butağ kimin
Arzı'mı bezedeni
Kara girsın zağ kimin

Ah haber geldi, bir dene kız dedi; "Yeri oğlı damnan düştü, odı öldü". Çıhtı o da getti. Bir dene dedi; "Çekilin dedi, men bezedirem dedi, bu herkeşe girri yalan yerde bezede bilmiri".

Dedi :

Ay işığı süt kimin
Hırhız gezer it kimin
Arzı'mı bezedeni
Gözü çıhsın çigit kimin

Onın da gözü kör oldu. Elini sürtürü oyza buyza görmürü. Dediler; "Baba dedi, muni kimse bezede bilmez, mege Kamber özü bezetsin". Baba dediler; "Kamber'e ge bezet özünü". Dedi; "Men o şertten bezedirem özünü, bir dene girmesin yanına ve dedi yeddi hücrenden hücreye dedi, koyın özün, özüm girrem bezedirem". Baba dediler; "Gir çara nedi, sen bezet özünü". Bu da koydılar bir hücreye özün. Girdi, girdi bezediri işte hak aşıkadılar öpürü de özünü, şeyde ediri özün. Bezetti özün. Arzı dedi; "Çıhandam dedi, ata minendem, men bu yannan üzengini basandam sen de o yannan üzengini bas. Kimiz bir cüt gögerçen ollıg, uçariğ, gideriğ". Dedi; "Eyyidi". Bezetti özün, çıhtı at getiriller, nahısı ata mindiriller özünü beli kırılı. Dediler; "Bu Kamber'in atı olmasa, hiç bir at dedi, muni kaldırmaz". Dediler; "Gedin Kamber'in atın getirin". Baba dedi; "Eyyidi". Kamber dedi; "Men atımı o şertten verrem dedi, özüm de yedegini çekerem". E baba dediler; "Çek özüyde yedegini". Getirdiler atı, üzengini bu yannan bastı mindi, Kamber'in fikrine he düşmedi. İndi Arzı dedi:

Kamber'im has Kamber
Ne tutıpsan yas Kamber
Arzı ata miniri
Üzengisin bas Kamber

Neden sora Kamber barmağını dişledi. Arzı mindi ata yedegin çekiri atın, atı sürdü, dizgini şey etti, Kamber'in dabanından bastı.

Kamber dedi :

(Arzı)

Giripsen estiripsen
Karalım kestiripsen
Dizgini çekerek tut
Dabanım bastırıpsan

Arzı dedi :

Ağa Kamber nolaydı
Kuru göller su dolaydı
Dabanıydan ahan kan
Gözlerime dolaydı

Ipsa'el'ayn dabanınnan ahan kan, gözlerine doldı. Gelli bi kere is-
tiri buhtan etsin Arzı'yı

Dedi :

Atlı geldi miliyden
Kamber oynar gülüyden
Keresin men almışam
Atlı gider duhyden

Tuttılar Kamber'i çal. Dediler; "Bu köppek oğlu, bah ne diri, çal,
çal onca çaldılar özünü". Arzı dedi; "Baba indi bah ne dedi, Kamber".

Dedi :

Ağa Kamber neyledi
Altını tuj eyledi
Sen meni kincmemişti
Neçi buhtan söyledı

Dedi :

Arzı han neyledim
Altını tuj eyledim
Ben seni kincmemiştim
Canım yandı söyledim

Oydu dedi; "Bah canı yandıgınnan diri, bu yalan diri, buhtan ediri,
canı yandıgınnan bele diri".

Geldiler bir mevkı'a, Allah'tan dua etti dedi; "Bir toz fırtına
olaydı dedi, mennen Arzı'nı bir yere ataydı bu alemin her birini bir
yere ataydı". Allah'ın terefinnen bir toz fırtına oldu, Arzıydan Kam-
ber'i bir dereye attı, o kalan millet, her biri bir yana düştü. Orda işte
eğlendiler, gene birez kefettiler. Bir de dünya saf oldu kahtılar
getmağa. Aras çayı var, bir kere gere ordan geçsin. Aparıllar özünü,
özüde ordan döneceğdı.

Dedi ; Arzı Han :

Gedisen oğır ossın
Ağırmaz başın ossın
Aras çayın geçennen
Ta'in yoldaşın ossın

Döndü Arzı da dedi; Ağa Kamber dedi :

Gedisen oğır ossın
Ağırmaz başın osssın
Emmi kızın alırsay
Üç gün yoldaşın ossın

O getti, Allah'ın terefinden ki gün kaldı, üç gün bir ölüm düştü
içlerine, bir deneleri kalmadı, tek ud özü kaldı (Arzı). Bu da geldi em-
misi kızın aldı ki gün, üç gün kalmadı, onun da emmisi kızı öldü. Bir
ölüm düştü içlerine, tek ud özü kaldı. Baş kaldırdı, Arzı gene Aras
çayının dibice gediri. Bu da gelli bir birbirlerini ta'kip etmağa gelli.
Bes kişi birbirini tanımırı. O çayın o yuzunda, bu çayın bu yuzunda
gediller.

Dedi :

Kudret kalemin çekilip kaşın
(Ey karı) Yan baban ölmüş yan kardaşın
Ne gezisen bu mezarı

Dedi :

Kudret kalemin çekilmiş kaşım
Ne babam ölmüş ne de kardaşım
Yâr aşkinnen gezirem bu mezarı

Kamber döndü bir de dedi özüne :

(Ey karı) Bu dere bir deredi
Çekilmez bir belâdi
Sennen bir sual sorram
Yüzüde o yara ne yaradı

Üzünnen dişliipti özünü o toz tufanda.

Dedi :

Bu dere bir deredi
Çekilmez bir belâdi
(Eyağa Kamber) Utanırım söyliyim
(Üzümde o yara) dişlediği yaradı

Onda Kamber özünü attı o çaya, çaya attı. Bu boğacağdı özünü
bahtı Arzı.

Dedi :

Ey Aras
Kâvıl olasan Aras
Kamber'i su apardı
Yetiş ya Hıdır leylas

Orda Hıdır Leylas, Kamber'i çıkarttı, çıkarttı. Geldi Kamber
helâk olup. Dedi; "Arzı dedi, çoh helâk olmuşam, birez diziy koy,
birez yatım rahatlanım". Başını koydı Arzı'nın dizinin üstüne,
Allah'ın emrini bitirdi. He yırğalrı Arzı özünü. Bahtı of bitip. Geldi
bir köye dedi; "Bir kardaşım var köyde beş (beş on dene otırp) ölüp
dedi, gelmesiz gömesiz özünü". Kahtılar beş altı dene dediler;
"Gidağın". Bahıllar Arzı güzel kızdı, üç dört denedi, o diri men alım

özünü, bu diri men alım özünü. Baba dedi; "Gelin dedi, kardaşımı
gömün, işte bir deneyize varram". Geldi getirdiler kardaşın Kam-
ber'i, türbe kazdılar, şeye koydılar, türbeye özünü. Dedi; "Menim
vesiyetim var dedi, ennen men hakkın endirrem özünü". Valla endir-
deler özün. Endi türbeye bir kalemterâş çıkarttı, karnını yırttı. Özü
de düştü Kamber'in üstüne. Bir karı da bilmem ha yannan özünü attı
diri ara yerlerine. İndi diri, o bir çakır tiken olup, gögerip ara yer-
lerinde.

BİR HORYAT HİKÂYESİ

Anlatanın adı	: Muhammed
Baba adı	: Rauf
Anne adı	: Naime
Doğum yeri ve yılı	: Kerkük – 1943
Derlenen yer	: Kerkük
Tahsil durumu	: Okur – Yazar

Eski Kerkük koryatlarından birsi diri :

Yara yeri

Sızıldar yara yeri

Ne sennen ğem tükendi

Ne mennen yara yeri

Bu koryat'ın bir hikâyesi var. O da neden gelli. Adamın biri çobaniydi, bu çoban her gün özüyden bir şavırı vardı, aparırdı çöle giderdi, koyın yaymağa. Bir gün canı yandıĝınnan, bele otırdı bir teppenin üzerinde başladı şavırını çalmağa, kannan çaldı çaldı. Bir zaman bahtı kanşarınnan bir ilan çıhtı otırdı kanşarısında, bu da güzel eline kolına şavırı dinlemağa başladı. Bu adam tamam çalan-nan sora şavırı, ilan döndü getti. Birez sora ilan aynen lehzed e gelmaĝıyden ağzında bir lire attı çobançı getti, altun lire. Bu çoban bahtı buna heyvaneke de zerelsizdi hiç degmedi. Dedi, bu demağ ki men bunnan istifade ederem. Yarın da aynı adam otırdı teppenin başında başladı şavırını çalmağa, çaldı dii... bir müddet, ilan gene geldi dinlemağa özünü gene dinniri. Getti bir altun lire getirdi, attı getti, dinleyennen sora şavırı.

Dii... bu iş sürdü bir müddet. Bu adam tamam zenginleşti. Çoban dedi, matul men bu lireden zenginleştim de, halim de eyyi oldu, evimde tertipli oldu, beleyse hacca gedim. Hac vahtı geldi, çoban özünü hazırladı, hacce gediri. Getirdi oğlını aynen teppenin üzerine. Bir oğlı var, yengi kahırı. Dedi; "Oğlım bu teppenin üzerinde otirasan, başlasan bu şavırı çalmağa, bir ilan geli dinner seni, şavırıvu, bir lire atar sevçi degmiyesen özüne hiç, hemen pıska bile çalma özüne, bir de yarın çal, aynı müstemir sevçi lireni getiri, çünkü men bunun üzünnen zengin oldım ve hacce gedirem, bele halımız eyyi oldu, bele oldu oğlana anladırı". Bu adamın mevsimi geli, çihar hacce. Oğlan geli teppenin üzerinde otırı başlar şavırını çalmağa çalar, çalar şavırı. İlan gene gider bir lire getiri atar özücü. Gider yanında oğlan, bir de şavır çalar, İlan bir de lirenin getiri atar özücü. Oğlanın her halde buğarsıĝı çoh dardı, sabrı kalmadı. Dedi ilan bir gün şavır çalannan sora, lireni atar, hemen getmaĝıydan, oğlan düşer arhasıca bahar nahsı dellüğe girdi. O diyer çoh eyyidi. Yarın başlar şavır çalmağa, ilan getiri lireni atar gider dellüğe, girmahta tutar ilanı, kuyriĝınnan çekele ilan çıhmaz, çekeler ilan çıhmaz, eng sonda ilanın kuyriĝı elinde kalı kaçır ilan, kaçır bir parça bir karışça ilan kuyriĝı bunun elinde kalı. Gider oğlan yarın başlar şavırı çalmağa, çalar şavırı, ilan da güzel arhadan geli oğlanı bir eyyi çalmağ çalaar, hemen sır eder yerinde. Oğlan düşer ölü. E günorta oldu çobanın ev uşaĝı bahar oğlan gelmedi, kindi oldu gelmedi, gece oldu gelmedi, yassı zamanı can-larına tak eder. Çihallar çöle bahallar koyının her birsi bir terefte kalıp. Geliller bahallar da oğlan, o gidip ölüptü. Oğlanı getiriller eve, ta'ziyesi olı, tertip olı hepsi.

Bir müddet sora çoban hacden geli, bahar ne kanşarsın" def alem çıhtı, ne karışısına kimse çıhtı, ne ailesinnen, evinnen, uşaĝınnan kimse çıhmadı. Geler eve bahar hepsi kara girip. Hemen çoban eve girip girmahta, bili bu nedi sormaz üç gün. Sorar diyer; "Nedi mesele bahım kara giripsiz". "Valla diyer oğlını ilan çaldı çölde". O...diyer; "Beleyse bu o ilandı tohınıp özüne". Bir ki üç gün sora adam özü çihar. Oğlan kalmadı. Gene gider çobanlığına başlar şavır çalmağa.

İlaneke çihar lireni atar özücü. Diyer ; "Lütfen daha bu teppenin
üzerinde şavır çalma men daha lire getirmem sevçi". Adam diyer;
"Nişin?"

İlan diyer :

Ne sennen ğem tükendi

Ne mennen yara yeri

Koryateke burda teslim alı.

İKİNCİ BÖLÜM

MASALLAR

Masal, kahramanlarından bazıları tabiat üstü varlıklar ve hayvan-
lar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu
halde dinleyenleri inandırabilen bir halk edebiyatı türüdür.

Masal kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiştir, Araplar da bu
kelimeyi Habeşlerden almışlardır.

Dîvânü Lûgati't—Türk'te bu kelime "Ödkünç" olarak kul-
lanılmıştır.

Çağatay Türkleri masala "tumtak", Teleüt Türklerinde "çerçok",
Kırgızlarda "ezteg", Şoz Türklerinde "Libak", Balkan Türklerinde
"masal" Yarkent ve Kaşgar Türklerinde "çöcek" adı verilmektedir.

Anadolunun bazı bölgelerinde masala, mesel, misal, metel,
matal, hekat, hikat, hekîyâ adı verilir. Kars'ta da masala "nagıl" denir.

Kerkük'te ise masala "matal" denilmektedir.

Masallar olağanüstü olaylarla süslü olup, genellikle konularını
hayal unsurlarından alan mensur bir halk edebiyatı türüdür.

KIRK DEV MATALI

Anlatanın adı ve soyadı	: Ali Akçay
Baba adı	: Muhammed
Anne adı	: İsmet
Doğum yeri ve yılı	: Kerkük – 1920
Derlenen yer	: Kerkük
Tahsil durumu	: Yok

Harttan hurttan, yahası karpız kabuğunnan, dügmeleri turptan. Gettim bahtım bazarda bir dongız satıllar, boynında reşmesi yoh, dongızı aldım mindim üstüne, kırığ minaranı aldım çiginime, az gettim uz gettim, dere tepe düz gettim. Tuttılar miçegin birisini çiharttılar ölüsünü, dirisini, üç teppenin üzerine sardılar derisini. Yalanı koydılar çuvala, dayadılar duvara, çuvaldan ki kız çıktı. Bir varımış, bir yohımış Bir patşah varımış. Bu patşahın ki oğlu varıdı. Birisi Ahmet birisi Mahmut. Ahmet böyüg oğlydı. Babasının i'timad ettiği bir oğlanıdı. Küçüg oğlan da her vahit eglence ile sefahatle o yan bu yana dalmış bir deneydi. Bir gün dedi; "Bir gün olı men öldühten sora bu oğlanların benim malımı mülkümü patşahlığımı mahvederler, en eyyisi indiden böyüg oğlanı kahım tahta geçirdim," özüm otırım ibadetime, küçüg oğlan tâ ki cesâret etmesin özüne". Getirdi küçüg oğlannan böyüg oğlanı. Böyüg oğlana patşah tahtın verdi özüne. Âlem bey'et etti özüne vezir vuzera. Küçüg oğlana da kahtı istediği kadar mal verdi, köy verdi, mülk verdi, altun verdi. Bunlar ki kardaş ögeydiler. Böyüg arvattan bir tek böyüg oğlan vardı. Küçüg oğla da, küçüg arvattan idi. Bu da nenesini özüyden barabar apardı, bir kasırda yaşamağa başladı. Onca sürmedi, babaları öldü. Böyüg oğlan

başladı hükûmet tutmağa. Bu esnada küçüg oğlan kahtı, bir tahım kimselerden kumar oynamağa daldı. O yan bu yana içki içmağa, üç ilin, dört ilin zerfinde bir tek şeyi kalmadı, oturduğıları mülkten başka. Kahtı mülkü de bir gün rehine koydı. Onı da parasını utızdı. Kaldı ortada bir nenesi. E ne yapsın bu neneni? Getti bir arhadaşına müracaat etmağa. Arhadaşı da kavdı özünü, çünkü parası olmayanda kimseye kimse merhaba demez. O yannan bu yannan bir eski çadır filan taptı, apardı. Memleketin bir terefinde bir çadır kurdı, nenesin koydı içinde. Geliri o yannan bu yannan işte ekmeg mekmeg filan tapırı. Olduğu da işliri ba'z kimseler işte yardım ediri özüne, nenesini idare ediri. Bir gün dedi; "Vallahi en eyyisi gedim, kardaşımnan bir eşşeg bir şelte alım hiç olmasın gedim bu köylerden zibil filan tophıym, getirim hamamlarçı gecede getirrem kimse meni görmez, onun parasiydan idare ederem". Getti kardaşı yanına. Kardaşı çünkü ki, üç defa getmişti para vermişti, filan özüne. Onıncı kavdı özünü vermedi. Kapıdan girdiği birli içerye; "Ha dedi nişi geldi". Dedi; "Valla kardaş işte hal madde bu türlü, geti mene bir eşşeg parası yohsa bir eşşeg özü verginen". (Ma'lumidi o tarihlerde heyvanat zamaniydi tombil filan yohidi, eşşeg katır, filan her kesin tavlasında çohidi.) "E ne yapacağsan?" Dedi; "Senu ne hakku var". Emretti o da bir eşşeg bir şelte verdiler özüne. Çıhtı yazıya geldi. Bu başladı dediği kimin köylerden zibil tophıyıp getirdi, hamamlara vermağa özünü.

Günün bir gününde, bir gün dünya yaz günüydü. Çölün ortasında yolın üzerinde bir köye gediri, çoh susuz oldu ve suda yohtı, güneş tesir etti özüne. Bir ağacın kölgesini gördü. Ağacın kölgesine getti davarını bağladı, orta oturdu, dikkat etti ağacın dibinde bir mağara var, dedi; "Valla girim bu mağaranın içinde otırım daha serindi".

Mağaranın içine girdi bahtı mağara zerzemi kimin böyüg bir mağaradı. Girdi içine, bahtı ki içeri karanlıhtı. Yanında çakmağ varyıdı. Çakmağı çahtı, bir şefilte kimin bir şey yandırdı. Dikkat etti bahtı ki kırık köme altun kömelenip. "Evlat bu kırık köme altun nedir

burda?" Valla getirdi zembili var. Bu zembilden başladı eşşegin üzerine bu altunları doldurmağa. Bir şelte altun istediği kimin bu köme altundan doldırdı. Onnan sora kahtı memlekete geldi. Geldi memlekete amma oğlan aklı başına gelipti. Arhadaşları bu kadar meselen yardım ederdi özlerine, bu kadar gezdirirdi bütün masraflarını verirdi hiç birsi merhaba demiri özüne. Dedi; "Kurbanım olasız Allah mene verdi, bunnan sora bir daha birivuzin çehresine baharam valla". Kahtı getti. Bir mükemmel kasır aldı, nenesini getirdi kasra birahtı. Eyyi döşettirdi bu kasrı. Zamanın ne güzel şeyleri varsa koydı içine. Özü de otırdı kasrın içinde. Böyüg bir şelte dolı altun bunu ne bitiri? Gün be gün mülk alırı bu paralardan. Diri; "Hiç olmasın evladım de olsa bir hurmeden bunun varidatiyle idare eder." Aklın başına çevirdi, nahsı arkadaş geldiyse oraya "Mahmud bu hardan? filan". "Mene Allah verdi". Kimseye bir cevap vermiri. Amma kavırı özlerini. Daha üz vermiri özlerine, evvelki kimin. Bunun şöreti kardaşına yetiştı. Kardaş bir gün dedi çağırttı özünü, izzet u hürmet etti. Dedi; "Beli param olduğu için izzet u hürmet edisiz mene." Geldim kapıya kavdu meni, bahah netice ne olı. Dedi; "Kardaş ge mene doğru seleginen sen bu malı hardan getiripsen, korhasan hırsızlığ edipsen bir şey edipsen?" Dedi; "Kardaş hırsızlığı malı bu kadar olmaz". Çoh ilhah etti özüne. Bu da üzü üzerine dedi: "Valla kardaş hal madde bu türlü". Dedi; "Belli bu ilde muhakkak bir devler var, ciniler var, filan var, o malı kömeliller bu gedip getirri özünü". Dedi; "Nahsı mantıkadadı?" Nişan verdi o mantıkadadı. (Bilisen parada tama insana görsedi velev melik ise bunu da tama tuttu). Dedi; "Vallahı men de kahım burdan kimsenin haberi olmasın gedim bir davar aparım, bir böyüg şelte aparım, men de bir şelte doldırım". Kahtı tebdili kıyafet etti. Bu eşşeg yerine kahtı bir ecdaha katır apardı, çoh kaldırsın. Bir katır şeltesi birahtı üzerine (tama, tama bikere insanı yoldan çıhardı, başına bütün belâları getiri, ahır insanın tama). Kahtı tuttu bu yolu. Get get get, o mantıkaya yetişene mehel. Hele yetişmeden evvel biz gelağın devlerden haber alağın. Çünkü muhakkak bu dediler dev malıdı. Bunlar kırk devdiler. Gideller o yannan buyannan istediği yer var, altun getiriller burda ambar ediller. Bunu geliller bahallar, buların kömelerinin hepsinnen çıhiptı noksan olup. Dediler; "Kardaş bura beşer gelmez, kimse gelmez, indiye kadar

burayı kimse bulmıyıp". Buların içinde bir keçeloğlan kardaşları varıdı, he keçeloğlan adını koymıştılar, Heme keçel diyerdiler özüne. Dedi; "Vallahı bu hiç kimsenin işi degi ille beniâdem işidi, çünkü beniâdemden dünyada tama'kâr bir kimse yohtı". İlle bunu aparan bir daha geli. E..... dediler; "Çara?" Dedi; "Vallahı ne diyim size bu defa siz gidin, bu defa siz gidin men kallam, beklerem özünü". Keçeloğlan kaldı mağarada, ottız dokuz kardaş gettiler. Oydı onca olmadı, patşah kardaş geldi davarını bağladı, ağacın dibinde, özü mağaraya endi. Mağaranın kapısını içeri girer girebilmez Keçeloğlan devı tuttu özünü. Dedi; "Ge bahım her kömeden bunca edipsen aparıpsan, hele bu tama sennen vazgeçmedi". "Vüle men etmemişem". Dedi; "Men etmemişem faydasızdı". Bele ettiği birli köskünü yırttı ki parça etti özünü. Kahtı kırk parça etti özünü, her parçasının üzerinde bir kömelih koydı. Başını da kesti öz kömesinin üzerine koydı. Devler ottız dokkuz kardaş geldi. Girdiler içeriye. Bir zaman bahtılar keçeloğlan otırp bir adamda parçalanıp yüklerinin üzerine birahtı.

Eh daha emniyet verdiler, daha kimse gelmez bura. Oturdılar işlerini bitirdihten sora yüklerini boşalttılar. Vurdılar kırkı da gettiler. Bir gün, iki gün, üç gün, patşah gelmedi, görünmedi, memlekette ahtarılar özünü tapmıllar. Eh ahırı geldiler küçüg oğlana haber verdiler. Dediler; "Taht boş kalıp hiç olmasın aklı başına geli filan ". Gittiler Mahmud'ı çağırdılar. "Ge baba kardeşu işte hal madde bu türlü". Dedi; "Nece çıhtı yazya?" Dediler; "Valla gece çıhtı bir katır bir şelte apardı özüyden barabar". Dedi; "Beli". Oğlanı kahtılar patşaha vekil diye geçirdiler tahta, hatta kardaş gelinceye kadar. Patşah kahtı özüyden barabar yeddi katır, yeddi şelte koydı üzerine, kılıncın da tahtı, tuttu aynı yolu. Dedi; "Muhakkak indi bular bunu öldürdühten sora kimse kalmaz orada, çünkü diyeller kimse daha kalmadı, bir geldi, birde geldi öldürdüğü özünü, daha kimse gelmez".

Oğlanın beli kayyimdi. Geldi yeddi davarını orda bağladı, endi içeriye. Bir zaman bahtı dikkat etti, kardaşının leşi parça parça olup kömeler üzerinde. Kahtı bu parçaları yığıştırdı. Ağam sene desin,

bütün yükleri altunları doldırdı, bu yeddi davarın üzerine, vurdı getti. Getti, gözel yerine geldihten sora kahtı altunları boşalttı. Kardaşımı bir mantıkaya bırahtı. Dedi; "Hiç olmazsa bu kardaşımın leşlerini birbirinin yanaşasına çatağın, onnaı sora kefine koyağ, gömağ, özünü hüskütlühten kimseye haber vermeden". Kahtı getti sebbeh erkenen, özünü tebdili kıyafet etti, bir pinadoz taptı. Pinadozı çağırdı, dedi; "Pinadoz, ala men sene elli lire verrem". Dedi; "Bu elli lireni nişi verisen mene, benim elimnen ne geli, elli lireliğde edim sevçi". Dedi; "Ge evde göresen". Apardı kasma özünü leşi görsetti. Dedi; "Bu parçaları hepsini yerli yerine tik içersi hiç yazısı beniâdeme benzesin, tâ ki gömağ özünü". (E elli lire az degi, elli lireni elli günde kazanmaz bu ahır şer). Kahtı otırdı gözel bu leşi hepsini parça parça yan yana tıkti, elli lirede bahşış verdi özüne, kahtı getti. Baba bir avaza çıkarttılar "Patşah ölüp patşah ölüp". Kahtılar erkân, devlet, patşahı geldiler gördüler, artık bu tikmağı da oniyçin yaptı ki hah görsün özünü. Patşahı yehadiler, apardılar ta'zim tekrimle gömdüler. Oğlanı yerine patşah ettiler. Oğlan patşah olmahta, biz gelağın devlerden haber alağın.

Devler bahtlılar kiinci defa yükü dönderennen sora. Geldiler girdiler içerye, bahtılar bir tek filisleri kalmıyıp, hemen mağaranın içi güleşçi tekyesine döndü. Keçeloğlan dedi; "Beli evvelki gelen bir başka kimseymiş yan kardaşı, ya bir kimseymiş, bahıp kardaşı gelmiyip, gelip hem malımızı aparıp hem leşi aparıp". E dedi; "Nedecahsan?" Dedi; "Men bunu da taparam". Dedi; "Gedin benimçi katır getirin, gettiler kırh katır getirdiler, seksen günüye getirin, seksen günüye getirdiler". Kahtı bu ottuz dokkuz kardaşı, hepsin her birisini bir günüye koydı çattı birbirine çattıhtan sora dokkuz dene tek katırı vükte kırhtı ne yapsın, bir terefine de kahtı o bir kardaşı bir günüye koydı, kanşarına da dört tuluğ şirbak yağı koydı.

(Çünkü evvel kandiller şirbak yağında yanardı, ne kehraba varyıdı ne lampa fanüs varyıdı). Dedi; "Men beleyse bu yükleri diyerem men tüccaram şirbak yağı satıram".

Kahti tutti memleketin yolını. Özü de tedbil kıyafet, ayağına bir ecdaha böyüg kelaş girdi, üzerine bir kepenek girdi, başını bağladı köylüler kimin düştü yola. Yolda gel gel gel, yetiştii memlekete. Yetişirken bunun ayağı ecdaha çoh böyügtü, kelaşekesi özü ezilmiş idi, bunun da ayağı ecdaha, kelaş birdenbire yırtıldı. Dedi; "Valla bu kelaşı hiç olmasın bir pinadoza çahtırım özünü tiktirim onnan sora ahtarram özünü". Valla pinadozun yanına yetiştii sebbeh erkendi, selâmu aleykum aleykumesselâm. Dedi; "Pinadoz kardeş memçi bir lira verim sene bu kelaşımı tik". (Melik tahımı giription filan, hurda para yohti yanında hepsi liredi buların parası). Yüklerini yıhtı burada davarlarıydan barabar. Pinadoz buniyçin kelaşın tikti, bir lireni aldı. Dört adım yeridihten sora Keçeloğlan, ayağkabı dar oldu ayağında, bir daha yırtıldı. Döndü canına, dedi; "Sen bahım bir lire aldu, bunu tiktur hurda para yohidi sene verim dedi, bele tikildi? Bir de tik özünü". Dedi; "Get get evi harap, sen mene bir lire veripsen bir kelaş tikim sevçi kelaşa benzemiri, men elli lire aldım, girmi liredede bahşısten barabar bir adam leşini tiktım, hepsini birbirine ilıştirdim, bu nedi". Dedi; "Kurbanu olım, ala men sene yüz lire verim, ki yüz lire verim yalğuz o evi mene gersetginen harda tikipsen". Dedi; "Vallahi hiç diyebilmem". "Nişi?" Dedi; "Vallahi bu bir adamdı adın getirenin boynını vurır". Dedi; "Men sennen bir şey isterem, ka ögümüze düş uzah be uzah nahsı evdeyse, ora sıyrıl ayağı sıyrıl yalan yerden, nahsı kapı öğüne düşsev billem o kapıdı". (Para tama'ıdı). Dedi; "Gözüm üzerine". Dakkası ki yüz lire verdi özüne. Bu de dedi; "Yüz lire bahşış". Dedi; "Haberdâr ol ginen bu patşahın evidi, patşahti kardaşının birsi öldü, o birsi de işte patşahti". Dedi; "Kaydı yohti".

Düştü öğlerine, harem filan kapıda var. Patşahın kapısı öğüne yetiştigi birli, ayağını sıyrıldı yalan yerde düştü. Keçeloğlan da geldi Allah Allah Allah diye kaldırdı özünü. O yolına getti. Keçeloğlan geldi buların kapısını çaldı, hares filan dediler; "Ne'disen?" Dedi; "Vallahi benim yüküm şirbak yağdı, bahalıdı, vahtta geçdi hiç bir handa da kala bilmem, istirem bu geceliğe, bu ev mene görrem zengindiler yerleri çohtı". Dedi; "Kura bu patşahın evidi". Dedi;

"Patşahın evi olsun, patşah memleketin, milletin babasıdır, mene nişi yer vermesin aceba? Sorın özünün bahım". Gettiler patşaha haber verdiler. Patşah dedi; "Ne be'si var, giridin özlerini bir terefte, harem terefi olmasın, bir yerde yer verin özüne". Kırk yükü boşalttılar, endirdiler davarları bir terefe çektiler. Özü de Keçeloğlan, getti patşahın huzurunda baş egdi oturdu. Yemağ yedi filan. Bir müddet oldıktan sora, bular herkeş kahtı yerli yerine çekildi yatmağa başladı. Keçeloğlana da bir yer görssettiler, getti o terefe.

Gel gelelim patşahın nenesi. Bunun kandilinde ışık söndü. Kandili söndühten sora. Buların bir Fatma adlı bir güzel cariyeleri var, oğarta gözeldi ayın ondördüne benzer. Çağırdı; "Kızım Fatma, kandilimiz söndü gelmesen şirbak yağı koyasan içine". Dedi; "Vallahi nene kandilimiz velev söndü, hatunım, amma dedi şirbak yağımız kalmıyıp". Dedi; "İşte o daha Mahmud oğlum dedi, bunca bir böyüg tüccar gelip, bize mısafır olıptı, şirbak yağı satırı, get birez onun tuluğlarınan çıhartginen, biraş şeyin içine". Dedi; "Eyyidi". O da kahtı bir kab aldı eline, bir çuvaldız da aldı tâ ki, şeyleri delse, yükün birin delse. Geldi bir yüke batırdığı birli, geyr bu heppi beniâdemdi. Ah dedi; "Bu başım". Ona batırdı; "Ah elim". Buna batırdı; "Ah ayağım". Bahtı ki bular hepsi budı. Eh ahırı bir tuluğa batırdı, bahtı tuluğdan şirbak yağı düştü. Kandili yandırdı geldi. Dedi; "Nene". Dedi; "Ne var?". Dedi; "Bular hepsi bu gelen Keçeloğlan'dı bular da hepsi devlerdi, getiripler ağamnan intikam alsınlar, ki mallarını getiripti". E dedi; "Nece?" Dedi; "Sen karışma". Kahtı evde güzel aş yağı getirdi, bir küpe dolı aş yağını, bir batmana yahun, koydı bir daha kazanın içine eyyi kaydattı, bele dağ etti, barmağını vuran barmağın sümügüne kadar yandırır. Getirdi bu yağı, bir ecdaha kol tas saldı eline, nahsının başına bu yağı töktiği birli, o dağ yağdan dişi ağara kalırı geberiri yükün içinde. Hepsini bele öldürdü. E dedi; "Buları sen öldürdü nece?". Dedi; "Karışmaginen". Azannan kahtı yükün birsin kapiya koydı. Getti bir hambal çağırdı bazardan. Dedi; "Birez bizim yükümüz var dedi, zibildi evin zibilidi, memleket pis olmasın, bir yere atağın özünü". (Evvelde kennas yoh idi, filan yohiydi). Bunı at şata ge

bir lire verriğ sene, çünkü patşah evidi, apar yükü at sora ge alginen. Apardı yükü attı şata, döndü ki lire alsın, bahtı bir yük daha kapıda var. Kız çıhtı yazya. Dedi; "Sen evi harap bu yükü apardı attu şata, bir de döndü geriye sennen evvel döndü, apar özünü". Ottuz dokkız yükü bir bir attırdı özüne, Ottuz sekizi attı, ottuz dokkuzu aparıncaya kadar, bir ahır şerde azan mehelidi, bir abdest etmağa gelip şat başına, gördüğü birli adam dönürü şattan dedi; "Köppeg oğlu köppegin, sen istisen bir de gidesen kapiya, bir de mene zahmet veresen". Bir tempe çaldı, o bir adamı da şata attı. Onnan sora döndü. Dedi; "Ha attu?" Dedi; "He, dedi, yohsa gelmedi daha". Dedi; "Yoh gelmedi". Dedi; "Bah attım özünü şata, hakiki işte oymış, dönürmüş geriye". (Bilmiride ahır şer bir biçâre beri'i attı şata). Bir lireni verdi özüne, hambal getti. Bu geldi içerye. E dedi; "Kızım be bu Keçeloğlan'nan nedesen?". Dedi; "Bunun da hakkınan gellih, madem ottuz dokkuzu getti kaldı biri, birin hakkınan gelmem". Sebbeh oldı geldi ağasına anlattı. Patşaha bu türlü anlattı dedi; "Patşahım eger sual sorsa sennen, ge cavabı mene sele". Sebbeh meheli ekmeg yedi, patşahtan barabar. Keçeloğlan kahtı getti. İstiri Keçeloğlan bir şey yapsın. Dedi; "Ey masafır gedir isev, getme bir yere". Dedi "Nişi?" Dedi; "Gece meheli bir tüccar geldi yanımıza, gece sen yattıhtan sora, bu bütün şirbak yağını sattı". Satmışam özünü beş yüz lireye, buda lirev". Vallahi dedi; "Patşahım nece sattı?". Dedi; "Valahi bir yesirimiz var Fatma, o Fatma adlı bazara çıhtı, bahıp tüccarlar birbirlerinden sorışullar, bir tüccar adamla kulağ asar, bahar ki gelip şirbak yağı almağa, o da diyip, bizim evimizde şirbak yağı çoh var, patşahın evinde bir mısafır var geription getirip özünü, men de ona sattım". Dedi; "Vallahi patşahım beleyse men burda kallam, hizmet ederem sene, ihtiyacım da bir şey yohtı, senu külgeve geçinim". E dedi; "Kal ne var". Kaldı orda. Beş altı gün kaldıhtan sora, bir fırsat ahtarırı patşahı öldürsün, o Fatma'dan bir intikam alsın, ottız dokkuz kardaşını öldürüptü. Bir gün dedi; "Patşahım Allah ömürler versin, madem men senu adamı oldım, Fatma de yesirudi. Allah'ın emriden Fatma'nı mene vermesen". Dedi; "Vallahi men vermağa verrem,

amma Fatma'nın özüne danışağın aceba seni ister yohsa yoh". Dedi; "Eyyidi". Fatma'ya danıştı dedi; "Fatma Keçeloğlan seni istiri". Dedi; "Patşahım ver kaydı yohtı, men bunun hakkınan gellem, bunun da başımı koy yim olar kimin". Geldi Patşah dedi; "Baba istiri seni".

Kahtılar kebinin kestiler, Fatma'nı bezettiler, filan etler oğlanı. Keçeloğlan girdi hamama yehandı. Ahşam oldu, bir hücre de tertip ettiler özüçü. Fatma kahtı bir tendürlüh dolısı, bir ecdaha teşt dolısı külçe hamırı yağdırdı. Bu külçe hamırınan içine bir tuluğ doşap koydı, getirdi oturttı özünü, gelinin yerinde, bir yerde oturttı özünü ensesinde. Gelinin bir dolap kapısı var bir ip bağladı kavırçağın boynına, peştemalın altınnan. (Çünkü evvel gelinlerin başına kastem peştemal örterdiler). Özü girdi dolabın içine, ipi elinde tuttu. Oğlanı saldılar küreken olmağa. Keçeloğlan geldi dedi; "E Fatma Han işte patşah bir tek altunımızı yedi, kimsemizi öldürmedi, amma sen ottuz dokkız kardaşımı öldürdü, men sen de bu hakkı koyaram, indi nece öldürmağdan öldürüm seni". Fatma enseden ipi çektiğe, o başını yırğaladı, kavırçağ. Dedi; "Hele başu yırğaladısan, kurbanım olasan". Valla bir kertten el vurduğı birli hançere, hançerin çekti kavırçağın kösküne çaldığı birli tuluğ yırtıldı, kan tökülmağa başladı. Dedi; "Valla gere bu kanunan içim, kardaşlarımın yerine". El vurdu o kannan içmağa, kanake de doşaptı, kavırçağın karnınan çıhip, içti yaladı özünü. Dedi; "Ah bu kanu bunca şirindi, özünanca güzelidu, ah he çehreve de bahmadım dedi, vallahi madem seni öldürdüm, he özüm de öldürüm eyyidi, ottuz dokkız kardaşım getti, sen de gettu ardınnan, bunca güzelidu he özümü de öldürüm". Daha kavırçağın çehresine bahmadı, çıhtı yazya havüşte bir degirman tayı vardı, attı asmana, başın verdi altına, ki üç kere bele, Keçeloğlan da orda geberdi düştü. Fatma çıhtı yazya. Getti patşahı çağırıldı. Dedi; "Patşahım işte budı öldü". E dedi; "İndi nedağın". Dedi; "Nedağ bunı da atağın şata". Attılar şata. Patşah dedi; "Vallahi nene, mademki Fatma bizden akıllı çıhtı, ottuz dokkız devı öldürdü, bu da biri kırkı bu dedi, altunları bizimçi kaldı, men de he arvad alanam, bu bize uyıptı, en

eyyisi Fatma Hanı alım". Sebbehe oldu kazı, müftü, nâib çağırıldı buları, Fatma Hanım kebinini özüne kesti ve evlendiler özüyden barabar.

Patşahın arvadı getti. Men de gettim mene bir şey vermediler. Asmannan üç alma düştü biri mene, biri matal diyene, biri de Ali Akçay'a.

KEÇEL OĞLAN MATALI

Anlatanın Adı ve Soyadı	: Semin Beyatlı
Baba adı	: Hasan
Anne adı	: Behiye
Doğum yeri ve yılı	: İmam Zeynel Âbidin – 1937
Derlenen yer	: İmam Zeynel Âbidin köyü
Tahsil durumu	: Okup yazarlığı yoktur

Varımış, yohımış, darın dünyasında bir adam varımış. Diri, çoh bir Korhağanımı. Bu he evden çılmaz yazya. Bir gün arvad diyer, bu ne bir işliri, ne bir şey ediri, dedi bu he evde oturıp. Bir gece, vallah diyer gere yazda koyım özünü. Gece bir kere çihar yazya, kapını kilikler kalı havüşte. "Kura arvad kapını açginen". Arvad kura aç yulduz geldi canıma, ay geldi canıma". Yulduzdan aydan korhıram. "Kura dedi kalcani çıhsın, sen he bu korha, korha bizi acdan öldürdü". Sebbehe kimin he hathavar etti, açmadı kapını. Sebbeh oldı, kahtı bir, üç yumırta kaldırdı, bikez un kaüdüdü koydı koynuna, baş kaldırdı getti. Gel gel gel, geldi bir mavkı'a. Bahtı bir kısmi dev, daş kaldırıllar, daşı avıllar avıçlarında un ediller savırırlar. Ey daş yere çalılılar, daş parça parça olli. Bu da hemen yetiştigi birli yanlarına, koynınnan bir yumurta çıharttı çaldığı birli özünü bir yere geyr ezildi yumurta çıktı. Bir yumurta çıharttı koynınnan bir de koynından birez un çıharttı avıcında savırdı. Bu devler, ah dediler; "Bu nece bir kuvvatlı dı, val-lahi dediler bu zor kuvvatlıdı bizden zordı, bu daşın suyını da çıharttı odı yere çaldı, bahva dediler bu çoh bir pis peylafandı". Geldiler bir dahilulda kaldırıp özüyden. Devler dedi; "Yalla osırağın". Osırdılar, e devlerin osırağı şeydi osırdılar. Bu bir kere dahula çaldığı bir, diri

durump. Ah dediler; "Bu köppeğ oğlu nece bu bir devdi". Dedi; "Valla dedi, bu zor bir devdi hiç bunun hakkından gelebilmeli". Baba dediler; "Gel (özleri dört beş tanediler), sen de, dedi bir kardaş ol bizimle, kal bizimnen". Geldiler koyınları, malları çohtı. Devlerden yoldaş oldı. Devler müşavere ediller, munı beke bir öldürağ, bir giderdağ özünü. Geldiler bir gün, ki gün kaldılar. Bir gün dediler; "Ka get ginen suya". Bir meşk veripler özüne meşki boş kaldıracabilmiri. Aldı meşki he boş halla halla aparıp ora, oradanda su doldırsın nece getiri özünü. Şatın etrafında geziri, bes şeyi meşki ufürdü şirip doldırdı özünü. Devler de he gözlüller gelmedi. Bir denesi dedi; "Gedin bahın bu harda". Bes bu şişirdipti şeyi meşki, şatın başında, bahtı dev geldi irahtan, bir kere meşki kaldırdı başına. (Su yohtı içinde, özünnen yani bu çekti başına içti özünü). Dev geldi; "Ha kura ne'ttu". Kura dedi; "Bu ne biz bu meşkten onca, onca su aparağ dedi, bu şatı dedi kıracağım gelsin orda bikez su içağın". Kura dedi; "Baba Allah hatırı için bu şatı kırsay bizi su aparı". Dedi; "Yalla". Geldi meşki doldırdı aldı çiginine. Ge dedi yalla sen de min çiginime dalıma, dalına mindirdi özünü geldi. Getirdi o yoldaşlarına dedi; "Bu evi harap nece bir şeydi peylafandı dedi, men yetişmeseydim, bu şatı kırırdı, bahva hamumuzu su aparırdı malımızı, özümüzü". Valla dediler; "Bu köppeğ oğlu me'yen bizi helâk eder". Bir beş, altı gün kaldı. Bir gün sıra geldi özüne. Dediler; "Get odına". "E, baba nece ipiyiz var". Yıgdılar bir tahım ip, ipleri aldı, apardı getti. Geldi bir çemin başında (ne'tsin bu bir arha odun kaldırabilmez) ipleri sardı bu çemin etrafına, sardı çemin etrafına ipleri, özü de yattı. Devler dediler; "Gene gedin bahın, bu gene harda kaldı, bu köppeğ oğlu".

Geldi bahtı özü de oturıp. "Ha harda kaldı". "Kura baba harda kaldım, ge işte sarmışan bu çemi ver arhama dedi". Çemi dedi aparağ ne günde bir ončka odınnan ne'der bize bu, ge çemi ver arhama. Kura baba dedi; "Allah hatırıyıcı nece dedi çemi dedi aparağın (dedi)". Bir muğdar odu yıgdı deveke gene, kaldırdı özü de mindi dalına geldi. O deveke geldi dedi; "Men yetişmeseydim (dedi)". "Diri ge çemi ver arhama çemi geti, bu nece bir peylafandı bir belâdi (dedi)". Munın

dediler hiç hakkınman gelmeriğ. Bir gece dedi; "Koyağ koyında yatmağa nobatta dedi, muni öldürağın". Dediler; Eyyidi". Geldi dediler; "Baba bugün filan yerde yatginen koyın içinde". Dedi; "Eyyidi". Geldi aharbilli, geldi yatağın, bu getti bir büyük ağaç kütüğü getirdi koydı yatağın altına, özü getti oyza iraha otırdı. Geldiler bular özlerinnense yatıp, işte kılınçden bele ettiler o yatağı lokma lokma, gettiler. İşte dediler öldü. Bu da sebbeh kahtı geldi, sora bir de girdi yerine. Sebbeh kahtı dedi; "Ah kura dedi, bu gece, bu dedi nence miçek vardı burda dedi, ezdi meni dedi, sebbehe kimin koymadı bu miçek çalmahtan dedi, yatmamışam". Ah dedi, "Babayın kapı vule bu köppeğ oğlı dedi, munca kılınç vurmuşıg muna, muncana şey diri bir miçekçe muna geliri". Valla dedi; "Bu köppeğ oğlı bu hiç munin hakkınnan gelmeriğ, baba dediler; "Gelin bölüşağın ne var dedi düşer hisseye, apar get". Bir muğdar koyınnan, maldan verdiler. Bir dev baba dediler; "Apar ginen muni dediler, yahamızdan olsun". Mindi devin dalına getirdi, getirdi kapı öğüne özün. Evlerine getirri, devin şeyi de reşmesi var, bilmem neyi eline bağlıdı, kapı ögünde endirdi. Arvad dedi; "Ay bu sıçan nedi getiripsen". Dedi; "Arvad dedi, get, get o babamın kör kılınçın dedi, getiginen dedi, muni dedi, kesim". Bu bele diyince, diyer deveke attı şeymeyi, bir kere kolını koparttı diri kolını kaçtı, geldi devlere haber vermağa. "Kura dedi munin dedi, bir arvadı dedi var meni dedi, diri bu sıçan nedi getiripsen, köppeğ oğlı dedi, hele şey itti kılınçdan, dedi meni kesmiri, arvada diri get o babamın kör kılınçın geti dedi benimçin". Devlere dedi; "Kahın dedi, çadır çelgeni yihın, dedi valla bu köppeğ oğlı geli bizi koymaz (dedi)". Oydu bitti.

TİTLE BİTLE MATALI

Anlatanın Adı ve Soyadı	: Adnan
Baba adı	: Sabir
Anne adı	: Şükriye
Doğum yeri ve yılı	: Kerkük – 1931
Derlenen yer	: Kerkük
Tahsil durumu	: Öğretmen

Varıdı yohıdı, yalan gerçekten çohıdı. Yalanı doldırdılar çuvala dayadılar duvara. Harttan hurttan, yahası karpız kabuğı, dügmeleri turptan. Bir koyınnan bir geçi arhadaşidiler ve bular son derece arhadaşidiler. Kış yahlaşırken, geçi arhadaşına diyer; "Koyın kardaş kış yahlaşırı, yarın dünya savıh olır, kıştı kar yağar, e biz de tabii, bu kışın bir şey hazırlamalıyız ve özümüz için bir dam yapağın, bir ev yapağın içinde otırağın, bu kışı geçirdağın". Koyın diyer özüne; "Get diyer sen özüçin yığla, benim kuyrığım sağolsun. Kuyrığım meni kısta savıhtan muhafaza eder". Geçi nanca uğraşı, hiç bir fayda etmez. Tabii geçi gider özüçin epeyyi bir ev yapar ve bu eve girer otırı evde. Bir müddet sora iki balası da olı. Bunun birinin adını koyar Tittle, birinin de adını koyar Bitle. Tabii kış yahlaşır, kış geli kar yağar, dünya çoh savıh olı ve koyına savıh tesir etmağa başlar. Savıhtan tamamen helâk olı, çoh savıh tohını özüne, mecbur kalı gider arhadaşının evine, geçinin evine. Kapını çalar içerden geçi diyer; "Kimdi?". Diyer; "Menem arhadaşı koyın". Ha diyer; "Ne'stisen". Valahi geldim yanıva, işte savıh meni barbad etti, savıhtan hiç tahammül edebilmirem, mene bir yer ver her harda olırsa olsun, en turahat bir yerde, ki orda geçinim, bu savıhtan özümü muhafaza edim". Geçi

diyer özüne; "Get men sene diyendem ge dam yapağın, sen mene ne dedü, demedu kuyriğım sağ olsun, kuyriğım meni savıhtan muhafaza eder". Diyer; "Allah hatırı için, men ettim sen etme, işte bilmedim men, savıh, meni öldüreceahtı, sen benim arhadaşımsan gere mene bir yardım edesen, her harda olursa, hamamlıhta olsun, ocağlıhta olsun, her harda olursa olsun mene bir yer ver ki, bu kışı geçirdim ve yahut hiç olmasa bu geceni geçirdim kar yağırı, işte savıh meni kurıdı". Diyer; "İmkânı yohtı, sene yer vermem, çünkü men sene vahtında dedim, sen benim sözümü tutmadı". E diyer; "Havüşü de olsun kaydı yohtı". Diyer; "Yohtı".. En sonda diyer; "Havüş kapıda, yani yazda yatmağa mene müsaade et orda yatım". "Get yat diyer, get yat". Koyun havüş kapıda yatar. Tabii gece de, kar çoh yağar, karın altında kurır ölü. Sebbeh vahtı, geçi kapını açar bahar koyın kurıyıptı kapıda ölüptü. Koyını aparı içeriye keser özünü, derisini şey yapar, post eder salar üşağlarının altına. Kıştı dünya savıhtı, başını tohmağ eder, ayahlarını kazuh eder duvara çahar, etini küpeye birahtı, kışta özleriçin, özü balaları yesinler, buğarsığın da ip eder bağlar duvara asapab sersinler üzerine ve tabii kışı geçirdi. Koyın da akisliğinden, tabii uzağ görmemağınnan öldü ve getti. Men de gettim mene bir şey vermediler.

KURT MATALI

Anlatanın Adı ve Soyadı : Enver
Baba adı : Ahmed
Anne adı : Feride
Doğum yeri ve yılı : Kerkük – 1947
Derlenen yer : Kerkük
Tahsil durumu : Öğrenci

Varıdı yohıdı, yalan gerçekten çohıdı. Günün birisinde, bir köyde, bir adam varımış. Adı Halil imiş. Bu Halil uzun boylu bir adamdı, ama o köyde yani çoh cısaratlı bir insandı. O il hakkında da oğarta o köyde bir savvuh bir fırtına bir yağıştı hiç olmasın. Tasadüf bir gün, bular köyde yaşlılar, işte köy hayatı da birez zehmetti, çamur işlemağ filan bağda.

Günün birisinde, bir gün, bir kurt zuhur eder buların köyünde, çoh yırtıcı bir kurttu, her kimi tutırı parçaları acınnan deli olıptı. Bir gün, kurt alem bu kurtın korhısınnan kimi camia kaçırı, kimi evlere sahılıp, kimi damlara çıhıptı, bu kurt hatta ki görmesin özlerini. Her adam öz ruhinnen korhırı. O köyde de bir tek varımış Hamamçı Emin, bu Hamamçı Emin birez gözü korhmaz kızını kapar, kurt bunun kızını kapar, kimse de cesaret etmiri getsin bunun elinnen alsın bu kızı. Haber ulaştı o köyün ağasına. Dediler; "İşte ağa can senu can kızımızın, kurt kızımızı kaptı ve hiç birimiz de bunun elinnen alabil-miriğ özünü". Ağa da o mehelde, diyeriğ dellal, teki bir deneye çağırdı dedi; "Kim bu kurtın elinnen bu kızı alırsa, bir lire verrem özüne". (O mehelde bir lire çohıdı). Bir dene varmış orda, deli nisbetimiş, birez dellidi aklı tamam degi. Diyer; "Men allam bunun elinnen". O yan bu

yan, o yan bu yan, tamam kurt kızakeni yemiyipti. Yemirdi he çekelli o yan, bu yana özünü. Valla bu adam hücum etti kurtın canına, kurtın başına bir çomağ çaldı. öldürdü özün. Kızı elinden aldı getirdi, teslim etti özün babasına. Babası da bunnan memnun oldu. Ama o köyün ağası buna lireni vermedi. Nişi vermedi? Kimse bilmedi bunu. Demez bu kurt ağanıymış, özü her zaman öğredirmiş özün, yani bele alıştırıp özün ki, bu alemin kızını meselen kızını, ev evladını, tavığını kapsın, koynını kapsın yesin. Oydı adameke de dellidi işte birez yemağ verdiler, filan verdiler özüne, adameke razı oldu getti.

Men de gettim, mene hiç bir şey vermediler.

KAYINENE İLE GELİN MATALI

Anlatanın Adı ve Soyadı	: Yıldız Beyatlı
Baba adı	: Kamber
Anne adı	: Hanife
Doğum yeri ve yılı	: İmam Zeynelâbidin – 1910
Derlenen yer	: İmam Zeynelâbidin köyü
Tahsil durumu	: Okup yazarlığı yoktur

Bir varmış bir yoğmuş, yalan gerçekten çohmuş. Bir kayinene varmış, üç oğlu varmış. Bu üç oğlanın kahar iki gelin alı. Bu gelinlere çoh te'ada eder, he kündeni keser veri özlerine, te'nnen ekmek veri özlerine. Bir gün, günlerin bir gününde, gideller hamama. Bir kız diyer dertlerini hekat edeller. Bir kız diyer; "Kayineneyize selevun, küçük oğlanın meni alsın, men sizi kurtar ederem bu Kayineneden". E geliller; "Kayinene filan kesin kızı bele güzeldi, bele şirindi, bele akildi, bele nızgandı sayallar". Kayinene kahar gider elçiliğ eder, alı özünü getiri. Bu Kayinene getiri tendür başında kündeni keser, bunun eline veri. Bu bahar bir katma eder bağlar beline, ekmegini kündelerden alı, bunca bunca, üç ekmek eder bağlar beline, ekmegi çıkardı getiri atar sıfraya. Kayinene geli bahar, bu kestiği künde tamam döğü. Diyer; "Gelinlerim, gelin çapkun çalım, siz heley tepin". Diyeller; "E". Kayinene çapkun çalar, bular üçü heley kurallar.

Diyer:

Sayı var samması yohti

Çalın gelinler toyıdı

O küçük gelin diyor :

Bendi kayım pervesi yohti
Çalın gelinler toydı

Bu gider, gider bir gün hısmınnan bir haber geli, diyor filan kes ölüptü, geçinipti. Gediri te'ziyeye. Diyor; "Nene kahın bikez torpağ getirin benimçin, bu eve bikez çamır salım, gedirem ta'ziyeye gelince girmiyesiz buraya". Gideller torpağ getireler, bu evi suvallar. Bu Kayınene gider. Küçük gelin diyor: "Kahın bike hamır eleyin benimçin". Bike hamır edeller, Üç küpe var bal küpesi, doşap küpesi, yağ küpesi. Üç sıçan eder, aparı bir koduğ var miner bağlar dörde, çihar köşke bu sıçanları atar o küpelere. Kayınene geli; "Nene bu koduğ girip eve, evi hasar edip". "E ne'dağ ette korhumuzdan girebilmediğ, işte girdi dolandı dolandı çıktı". E vahtı olı, kayınene gider yağ çihartsın, bahar yağ küpesinde bir bele sıçan ölüptü. Diyor; "Vay nene gelin bu küpeleri atın küllüğe tökün, bular yeyilmez". "Atte kurban olam sene, tökmeginen biz yerig koy kalsın nişi töküsen hasar olsun, biz yerig özlerini". Aparın nene dayayın havuşte". Havuşte dayallar, bu gelinler başlallar yemağa onu, yediler. Kayınene kahtı getti kapı ögünde çemlğ var, yağ eritmağa. Bu gelin dedi; "Men bunu kurtar edim sizi ne diyesiz, gelin tekbirliğ edağın, men bunu öldürrem, bu karını". Karı getti yağ eritmağa çemde, Bu kahtı bir kat elbise girdi, derviş elbisesi, getti bir ağaç aldı eline. Dedi; "Hak hebibellah, sehi hebibellah, bir oncana o yağdan ver mene ver ginen". Bu kahtı kaşuğı çaldı, bir oğarta köpügünnen verdi. Dedi; "Munı ne'dim karınene, bir onca o dağından vermene safından". Karı kaşuğun ucında aldı kaba töktü. Gelin yıhtı karını altına, boğazına töktü özünü. Boğazına töktü, karı dili alındı. Kolın kırdı dedi; "Men küçük geliniyem, kıcın kırdı dedi men küçük geliniyem, belin kırdı dedi men küçük geliniyem, boynın kırdı dedi men küçük geliniyem". Koydı geldi.

Geldi evde dedi, "İşte bir bele iş ettim, bu Âli sırrı olsun demiyesiz kişivüze, deseyiz işte hammunızı boşaldar". E bunu geldi haber oğlanlara, işte neneyiz odı ölüptü, gedin çemde getirin özünü.

Oğlanlar geldiler bahtılar nene ezilipti. "Nene ha dedi". "Nene im im". He küçük gelini görsetti. Dedi; "Atte başımı yesin, hiclin mene veriri". Im etti, küçük geline işaret etti. Dedi; "Vay atte gözün kör olsun, mene kolbağın veriri, boyunbağın mene veriri". Hepsini kemerine kimin aldı. Te'ziye bitti, etti. Oğlanlar yığıştılar, dedi; "Hah bir kere vesiyet eder, bizim nenemiz on kere veziyyet etti, getirin nenemizin nence hicli varsa, biz bu küçük geline verağın". Yığıştırdılar eşyasını, verdiler bu küçük geline, dağıldılar, ettiler bikez sayhaştılar. O gelin dedi; "Gelin biz üçümüz bacıyğ, bu işi men etmişem, bu heşyanı da üçümüze böläğın". Oturdılar, valla üçüne böldüler heşyanı, ellerini ayağlarını yığıştırdılar, karıdan halas oldılar.

CİNCİLLİ MOLLA MATALI

Anlatanın Adı ve Soyadı	: Sabriye
Baba Adı	: Zeynel
Anne Adı	: Meryem
Doğum yeri ve yılı	: Kerkük – 1913
Derlenen yer	: Kerkük
Tahsil Durumu	: Okur yazarlığı yoktur.

Bir gün, bir arvattan kişi varyıymış, Havüşte de, bir tüt ağaçları varyıymış. He geli, he bahar arvadın zubun eteği kesilip, yengicin ucu kesilip. Diyer; "Arvad bu ne dedi?" Diyer; "Adam çıhıram ebdest etmağa, erkek serçe geliri tüt ağacı üste konırı günehkâr olıram, İste kesirem zubunumun ucını. Bir gün bu getti, çeyhanade otırip ki üç arhadaş, o arvadınnan bahsetti, bu arvadınnan bahsetti. Dedi; "Valla benim bir arvadım var, bele bir namaz kılan, bele şeydi, he giderem baharam odı zubun eteği kesilip, yengicin etegi kesilip. "Nedi?" "Valla erkek serçe konırı ebdest ettiğim yerde, görürü utanıram". Dedi; "Sen gelmesem muni bir gece tecrübe edesen". Dedi; "Nece?" "Bir gece arvadıva sele, valla men gedirem sefere, bu gece gelmirem, get bir konşı evinde sahlane, gece hüsküt damnan gel, bir bah bu arvadın vaziyeti nedi". Adam kahtı munın dediği kimin geldi. Dedi; "Arvad bu gece men sefere gedirem, yoham evde". E dedi; "Get oğıru heyr ossın". Adam getti, konşı evinnen çıhtı geldi damda sahlandı. Ah, bir zaman bahtı mığrıptan sora oldı, kapı çalındı bir çuha abalı girdi içeri, elinde dolu yağlığ. Arvad bahtı edepsizdi. Yoh onca olmadı, bir dene gersi geldi. Bahtı bu arvadının vaziyeti pisiymiş.

E bu erkek serçeden utanan, halı da buymuş. Adam hemen ordan endi aşağıya, daha eve girmedi, başını egdi getti. Getti bir memlekete getti, ğeripti neynesin, bir çeyhanade otırdı, cum'a günüdü. Bir zaman bahtı, odı kanşardan bir dene geldi, bir cübbe var üstünde, teppeden dırnağa hepsi kankavırdı eteginin içi, yüzdene de arhasiyece yerri. Nedi bu? dedi. "Bu şıh Ebu'cincildi, işte kankavırları salıp etegine, ki yolda karınça marınca oldiyse, yan çeksin basmasın". Eh dedi; "Eyyidi". Eh, memlekette birbirine çalınıp, bir hırhız peydâh olup, memleketi yandırıp alemi dağlıyptı, kimse karar tutmırı evde bu hırhızın elinnen. Onnan da bir gece evvel, patşahın haznesi çalınıp, nercil tezbihler, mal mucevharat çoh gedipti. Bular dallal çağırılar, her kim bu hırhızı taparsa, bunca hal'et veriller özüne. Eh bu da kahtı bir gün, işte muni da görürü, her cum'a gelende kazı, molla, paşa arhasiyece namaz kılillar camı'da. Sorma, yani eli düşmürü öpülmağa, etegini öpüller. Geldi patşahın karşısına, dedi; "Gedin patşaha selevun, men bir hekatim var, ege kabul ederse, girim içeri". Buyırn dedi; "Haber verdiler patşaha, bir dene gelip, diri men hırhızı taparam, ege kabul ederse girrem içeri ki kelime hekat edim". "Buyırn dedi, girsin içeri". Geldi dedi; "Patşahım bu hırhızı men taptıysam senuçi kabul edesen". Dedi "Valla memnun ollam, alemi yandırtıptı". Dedi; "Patşahım memleketivun hırhızı kimse degi, dedi bu şıh Ebu'ccinnildi". "Vülen dedi, hüs hüs küfüretme, beş bin dene onun arhasında namaz kılırı, happı arhasında". Dedi; "Men muni çiharttımsa meydana işte keyfudı, çihartmadımsa boynım vur". E dedi; "Nece?" Dedi; "sen benim tekbirime bah". Dedi "İndi şıh Ebu'ccincil geli buralığa, sele özüne ya şıh işte evde üşahların nenesi çoh hastadır tesbihuden cübbevu ver, aparsınlar girsin üstüne, belki şıfasın bular, sen ver elime bir ki se'etliğe kadar bekle". Dedi; "Eyyidi" Şıh geldi, bular hepsi ayağa kahtılar, etegini öpen kimdi, elini öpen kimdi. Çıhtı sedirde otırdı Patşah geldi elini aldı tokalaştı. Dedi; "Ya şıh üşahların neneesi çoh hastadı evde tesbihi ver, aparsınlar boynına tahsınlar, belki şıfasın bular E dedi; "Ne var?". Tutti tesbihiden cübbesini verdi aparsın muni. Yazdan çiharttılar muna ver-

diler. Bu geldi, ki polistan geldiler sor sor şıh Ebu'ccincil evine. Dedi; "Siz yan durın, men kapiya gedim".

Adam getti kapiya, kapını çaldı. "Kimdi?" Dedi; "Menem valla işte Ebu'ccincil yanınan gelmişem bu cübbesidi, bu da tesbihidi nişandı, dünən gece getirdiğim o nercil tesbihlerden, o almazlardan ki dene versin". E arvat da ne bilsin. Arvat da girdi içeriye ki nercil tesbih, ki almaz çıkarttı muna verdi. Valla adam aldı, getirdi geldi saraya, patşahın öğüne çaldı. Aldı dedi; "Bu da hazinenin tesbihi, bu da almaz, bu da şıh Ebu'ccincilin evinnen getirmişem". "Kura ne disen, nece?" Dedi; "İşte hırhız budı, dedi memleketivu yandıran budı".

Valla onda, kahtılar şıh Ebu'ccincile. Mat kaldı. "Vülen dedi sen nece bildü men hırhızam". Dedi; "Valla işte benim bir arvadım vardı senu kimin halı buydı, erkek serçesinnen zubunun keserdi, kolın keserdi, bildim sen de ona benzisen, kankavır tahıpsan etegive, ki karınça basmıyasan, günehkâr olmyasan, bildim memleketin hırhızı sensen". Valla onda kahtı dedi; "Valla baba eşheden billâh, bu doğru diri". Valla bir zaman patşahı ki apardılar çölde, açtılar bir serdâp edipti, memleketin bütün malı devleti çalınıp buralıhta. Valla baba dedi; "Meni de affelevun maksat bu bir bele akkıl adamidi, işte menidim, tövbe ettim". Valla işte vazgeçtiler özünnen, alemin malını tevzi ettiler.

KEÇELOĞLAN MATALI

Anlatanın Adı ve Soyadı : Mehmet Hattat
Baba Adı : İzzet
Doğum yeri ve yılı : Kerkük – 1932
Derlenen yer : Kerkük
Tahsil Durumu : Öğretmen

Varıdı yohıdı, darın dünyasında bir Keçeloğlan varıdı. Keçeloğlan'ın babası öldühten sora halleri çoh perişan oldı, çoh muhtac kaldılar. Nenesi bir gün dedi; "Oğlum olmaz sene bele uzun giresen, kısa çıhasan, özücü bir iş tap, biz de bu işin ardında sayasında rızkımızı şey edağın, alem kimin idaremez düzelsin". E dedi, ne yapım, ne paramız var ne pulumuz var, parasız pulsız iş olı". En eyyisi dedi; "Bir al'alemiz var geti onı kesağın, aparım patşahçı, belki inşallah patşah mene bir mikdar para hediyye eder, bu para sayasında bir kesabet ederem, rızkımızı kazannıg". Kahtı o al'aleyi kesti, güzel yağda kızarttı kavırdı özünü, bir siniye, pek bir siniye bırahtı üzerine bir kaç yuha örttü, onnan sora bir pek örtü örttü üzerine, apardı patşahın sarayına. Patşahın sarayına ulaşır ulaşmaz, kapıda duran bekçiler (heresler) bunu birahtılar. Dediler; "Olma giresen patşahın yanna memnu'tü (yasahtı)". Dedi; "Siz gedin patşaha selevun bir Keçeloğlan gelip, istiri seni görsün, indi özü birahtı". Gettiler patşaha dediler; "Baba bir Keçeloğlan var, başında da bir sini kaldırıp, bilmiriğ sinide ne var, istiri seni görsün". Dedi; "Öyleyse birahtın keçeller zarif olı, koyın gelsin görüm özünü, bahah ne var bu Keçelde.

Keçeloğlan sinisi başında girdi içerye, sağ vezir sağında oturup patşahın, sol vezir solunda oturup, başınan sinini endirdi, yere koydı. Dediler; "Keçeloğlan bu nedi?" Dedi; "Valla darın dünyasında bir al'alışım varidi, bütün ümidim buydı, onı da kestim kavırdım, hazet-tim siz yesiz özünü, hoşlannam siz bunı yesevuz". "E dediler eyyidi". Sağ vezir dedi; "Biz yemağa muhtaç degiliğ, patşaha dedi". Dedi; "Keçeloğlan sen bunı bize taksim ele üçümüze, bahah nece taksim edesen". Keçeloğlan kahtı al'alışın başını patşahın öğüne koydı, sağ kanatını sağ vezirinin öğüne koydı, sol kanatını sol vezirin öğüne koydı, kalan budını köskünü çekeledi öğüne başladı yemağa.

E dediler; "Keçeloğlan bu nece taksimdi, sen al'ali kestu hepsini sen yecahsan". E dedi; "Patşahım sen başsan, al'alışın başını koydum öğüne yesen, bu da sağ vezirdi, sağ kanatını koydım öğüne yesin, bu da sol vezirdi, sol kanatını koydım öğüne yesin, men de yetimçeyem, kalan kulanını yerem". Patşahın çok hoşuna getti. Buna çoh güldüler, çoh keflendiler. Emretti, dedi; "Heznedâr, Keçeloğlan'a beş üz altun sarı lire hediye ver". Keçeloğlan beş üz altun sarı lireni hediye aldı cebine bıraktı, kefinnen uça uça çıktı yazya. Getti bazardan eviçi şey mey aldı, yemağ aldılar, içmağ aldılar, yatağ yorğan döşeg aldılar. Bir güzel ev yaptılar. Özüyçi bir kesabet dükkânı kurdılar. Başladı Keçeloğlan bu paarayla işlemeğa. Bu arada dilden dile, ağızdan ağıza, memlekette Keçeloğla'nın yaptığı bu iş patşah yanında dağıldı.

Bir ayrı Keçeloğlan'da varidi. Dedi; "Vallahı nene, o Keçeloğlan bir al'alışı apardı patşahçı, beş üz sarı lire verdiler özüne, bizim de bir cöngemiz, geti men de bu cöngeni kesim aparım, indi belki mene bin lire veri". O da kahtı cöngelerini kesti kızarttı şey etti, bir siniye koydı, bir pek örtü örttü üzerine apardı patşahın sarayının kapısına. Yetişmahtan gene bekçiler yasağ dedi girilmez patşahın yanna, Dedi; "Baba gedin patşaha selavun, selavun bir Keçeloğlan var istiri senunen görüşsün, indi patşah birahtı". Gettiler patşaha dediler; "İşte bir Keçeloğlan gelip kapıda durup başında da bir sini, istiri

senunen görüşsün". Dedi; "Keçeller zarif olı, gelsin bahah bunda ne var, bu Keçel'de ne var". Patşahın huzuruna girmağla barabar, Keçel başınan sinisini endirdi. Dediler; "Bu nedi getiripsen". Dedi; "Valla bir cöngem var idi, darın dünyasında bu cöngeye malikiydim, onı da kestim kızarttım, pek temiz bir yemağ, datlı bir yemağ ettim, hatta size verim özünü". E dedi; "Beleyse Keçeloğlan bahah bunı aramızda tak-sim ele". Bir parça kızıl et koparttı patşahın öğüne koydı, bir parça köskünnen koparttı sağ vezirini öğüne koydı, bir parça sol vezirin öğüne koydı, el ayağı da getirdi öz öğüne koydı, başladı yemağa

Dediler; "Keçel bu nece taksimdi". Dedi; "Valla patşahım işte taksimatın benim bu şekildi, men el ayağam, işte bu el ayağı yedim, sizde etin eyyi yerlerini size verdim". Dedi; "Gel kavvaz buna beş üz şak çal, at yazya özünü". Patşahın çoh danna getti, bele yaramaz bir tasarrufunu, taksimatını. Attılar yazya. Keçeloğlan yığlıya yığlıya getti nenesi yanna. İşte dedi; "O bir al'alışı apardı beş üz sarı lire verdiler özüne, men bir cöngem apardım mene dedi taksim ele, takspm edennen sora kızdı canıma beş üz şak çaldırdı mene attı yazya". Nenesinin çoh danna getti, köskünü açtı yığlıya yığlıya, Allah'a beddu'a etmağa başladı, Patşaha getti, patşahın hanımı yanna Dedi; "Allah kabul etmesin, Allah üstüüze götürmesin, bu nece adaletti, o Keçeloğlan bir al'alışı kesti apardı, beş üz sarı lire verdiler özüne, bizim bir tek cöngemiz varidi, kestiğ kızarttığ, apardığ patşaha vardığ, beş üz şak çaldılar attılar yazya özünü". Çıhtı yazya. Dedi; "Koy günorta patşah eve gelsin, men patşahın hakkınan gellem". Patşahın arvadı Keçeloğlan'ın kiinci Keçeloğlan'ın nenesine dedi. Arvad mars olup, kahirli patşah gelmağıdan eve, dedi; "Ha hanım bozulıpsan, saralıpsan, kahirli sen". Diyer; "Bu sen nece adalet edisen, Allah'tan korhmısan sen aleme zulm edisen". "Nolıp?" Diyer; "Birinci Keçeloğlan geldi yanıva, bir al'ali getirip beş üz sarı lire veripsen özüne, kiinci Keçeloğlan gelip bir cöngem getirip yanıva, beş üz şak çaldırıpsan, atıpsan yazya özünü, bu nece bele adalet olı". Diyer; "Val-lahi sen de benim yerime olsaydu bin beş üz şak çaldırdı özüne, en eyyisi seni inanttırmahçı, her iki Keçeli de çağırırh, imtihan ederiğ

özlerini, bah sen aynı men şak çaldığım Keçel'e beş üz şak daha çal-
masan". Diyer; "Eyyidi". Yarın olı, patşahın arvadı da, sağ vezir, sol
vezir patşahla barabar, otırıllar patşahın divanında. Göndereller
Keçel'in ardiyca. Her ki Keçel barabar hazır olıllar patşahın
divanında. Patşah, arvadı ve ki Keçeloğlan durıplar. Patşah kahtı,
dedi; "Gel beş yumırtta geti". Hızmekârdan birisine emretti, beş
yumırtta getirdiler. Dedi; "Birinci Keçeloğlan'a, dedi sen bunu bize tak-
sim ele, kiinci Keçeloğlan'a dedi, sen çıh yazda dur". Kaldırdı bir
yumırtta Patşahın öğüne koydı, bir yumırtta öz öğüne koydı, üç
yumırtta da arvadının öğüne birahtı patşahın. Dediler; "Keçeloğlan bu
nece adaletti, biz dediğ sene matesavi taksim ele beş yumırtanın üç
adam üçümüze, sen mene bir yumırtta verdu, özüve bir yumırtta, ar-
vada üç yumırtta". Dedi; "Patşahım senu ki yumırtav vaar, buda bir üç
oldı, benimde ki yumırtam va, buda bir üç oldu, hanımın hiç yohtı, üç
verdim özüne, her birimiz üçer oldığ ya'ni "Patşahın bu taksimat çok
hoşına getti. Dedi; "Gel bin lire altın daha ver özüne". Dedi; "Sen çıh
yazy, gel Keçeloğlan". Kiinci Keçeloğlan'ı çağırıldılar içerye, kiinci
Keçeloğlan içerye girmağla beraber. Dedi; "İşte al bu beş yumırtta,
bizim üçümüze mene, sene hanıma tevzi ele bunu adaletlen".

Keçeloğlan kaldırdı üç yumırtta patşahın öğüne koydı, ki yumırtta
da arvadının öğüne koydı. E dediler; "Be sen". Dedi; "Men is-
temirem". Dedi arvadı kızdı aynı taksimata. Dedi; "Ge bin şakta buna
daha çalın". Dedi; "Bah arvad demedim sen de benim yerime ossay,
bunun yaptığı işlere daha fazla şak çalasan özüne". Bu üzden birinci
Keçeloğlan zekâsıyla böyüg bir kemiyye para kazandı, kiinci
Keçeloğlan'da şak yedi, yazya atıldı.

Men de gettim, mene bir şey vermediler.

DEVZAN HATUN İLE SIÇAN

Anlatanın Adı ve Soyadı	: Ayşe Kervnci
Baba Adı	: Abdürrahman
Anne Adı	: Fatma
Doğum yeri ve yılı	: Kerkük – 1895
Derlenen yer	: Kerkük
Tahsil durumu	: Okur yazarlığa yoktur.

Bir gün bir Devzan Hatun gediri yola, yola gediri. Bahtı bir adam
geldi kanşarsına, bir zibilçi. Dedi:

Devzan Hatun han hatun
Saçları burğan hatun

Hara gedisen?

Dedi; "Ere varmağa, beşik kurmağa, oğlan doğmağa".

Dedi; "Ge mene var". Dedi; "Neyuden vurasan meni ". Dedi; "Bu
ağaçtan". Oy dedi; "Öllem, men sene nece varram". Eh... Devzan
Hatun az getti, çok getti, meselâ bir nohit satan geldi kanşarsına.
Dedi:

Devzan Hatun han hatun
Saçları burğan hatun

Hara gedisen?

Dedi; "Valla, ere varmağa". E...dedi; "Ge mene var". Dedi;
"Neyuden vyurasan meni". Dedi; "Bu tabaktan". Dedi; "Bir kere çassav

men öllem". O da getti yolına. Geldi get get get bahtı bir sıçan geldi kanşarsına. Dedi"

Devzan Hatun han hatun
Saçları burğan hatun

Hara gedisen?

Dedi; "Ere varmağa, beşik kurmağa, oğlan doğmağa". E .. dedi;
"Ge mene var". Dedi; "Neyuden vurasan meni". Dedi; "Kuyriğim yağa batırram çallam sene". Ey dedi; "Valla eyyidi". Vardı özüne gettiler, kebin kestiler, oturdılar aş ettiler yediler. Eh.... bir ki gün oldu. Dedi, valla:

Sıçan ağa sallı beg
Daşşagları killi beg

Gel aspabu soy, aparım yehiyim. Dedi; "Harda yehasan". Dedi;
"Ne hakkı var". Bu sıçan da güzel aspabın soydı. Dedi; "Men gedirem paşa küpesine girim, baldan yağ getirrem sevcî". Dedi; "Eyyidi". Getti bahtı bir davar ayağın basıp siyip, ora otırdı onun başında aspabın yehasin. Düşmesin onun içine, daha çıhabilmiri. Bir bahtı bir atlı geçiri. Dedi; "Atl, atlı gedisen paşa gile, get sele:

Sıçan ağa sallı beg
Daşşagları killi beg

get:

Devzan Hatun han hatun
Saçları burğan hatun

bulağa düşüp".

Eh..... bu da geldi, geldi istiri desin geldi evde ekmek yedi. Dedi;
"Ege demesev, götü haliya yapışsın". Bu da evde geldi ekmek yedi, he yadınnan çıhtı, istiri kahsın halı götüne yapıştı. Dedi; "Valla o mene, Devzan Hatun bele dedi, Kahım gedim diyim". Valla getti dedi;" Baba:

Sıçan ağa sallı beg
Daşşagları killi beg,

hardasan? Odi Devzan Hatun han hatun düşüptü bulağa". Bu da kahtı geldi dingildiye. Dedi :

Elu ver çekeyim
Men sennen küseyim

E di elu ver. He işitmiri, aramadı.
Elu çekeyim

He dinnemedi. Dedi :

Elu ver çekeyim
Men sennen küseyim
Küsmagıva bir tepme çalayım

Valla bir tepme çaldı özüne. Sıçan koydı getti. Valla ossın buydı.

HACİ BAZVAN MATALI

Anlatanın Adı ve Soyadı	: Sadun Kahveci
Baba Adı	: Mustafa
Anne Adı	: Behiye
Doğum yeri ve yılı	: Kerkük – 1938
Derlenen yer	: Kerkük
Tahsil Durumu	: Okur yazarlığı vardır.

Varıdı yohıdı, bu böyüg Kayseri’de Hac Bazvan veridi. Bu hac Bazvan çoh bir yohsıl bir adamidi. Birgün günlerin birinnen, bunun arvadı gider hamama. Hamam da görer bir avrad altun kapkap girip. Bunu görünceye kadar eve geli, Hacci Efendini çoh sıhar; "Kapkap isterem, Hacci döner; "Kız babav eyyi, nenev eyyi, men hardan mene, bir fakir yohsıl adamın biriyem". "Yohtı diyer, men isterem". Neynesin bu da alı eline bir defter, bir kalem, ki üç kağıt çıhar mehel-lelerde falçı, falçı, falçı bir şey de bilmez. Bu arvad çağırı özünü; "Ge kayinenem, kayın kızım benimnen eyyi döğü, o arvad çağırı özünü, ge bilmem neyim olmırı, o birisi çağırı". Her kesin bir müşkilesi var. Bunun da Allah terefinnen yazdığı du’alar hepsi düz çıhırı, Allah bunu nâcih ediri. Alırı bunnan ki rupiyye onnan, onnan dört rupiyye, onnan bir kameri, bunnan bir mecidi, her nece olmuş yaşadılar.

Ama nedi memlekette adı çıhtı. Birgün patşahın üzügü iter, ahtarılar bu yan edeller, o yan edeller, falçılar, mollalar, bunu kimse tapmırı. Diyeller; "İşte memlekette bir bele adam törüyüp, Hacci Bazvan namında böyüg Kayseri’dedi, onı getirin bu üzügü tapar sizuçin". Geldiler Hacci Bazvan’ın kapısını çaldılar; "Ge baba patşah istiri seni". "Nedi mesele". "İşte bele mesele var".

Geldi eve, başına ki elle çalırı; "Kız arvad neynedu mene, işte indi bunu tapmasam, bu boynın uçırdı, nedim men". Her nece olmuş Allah’a belin bağlar gider.

Geli patşahın divanına, girer içerye. Ehlen Hacci, takdir ihtin-ram, Hacci’ni oturdılar. Hacci oturı, bir şey anlamırı. Patşah dedi; "Men sennen üzügü isterem tapasan memçi". Çaş kaldı Hacci mec-bur dedi; "Bir dakika mene ruhsat verin çıhum yazya, bir bele hadikede bir gezinti yapım, bir bahım ne var, ne yoh, beke bir fikra alım bu üzügün itmağınan". Hacci çıhınca yazya, kiinci kapıdan hizmetkârların biri Hacci’ni duruttı. Dedi; "Hacci kurbanu olım, üzüg yanımdadı bekem patşaha demesen, ala bu üzügü verim sene bes bilmesin men çalmışam özünü". Ah dedi; "Bubav öleydi, nişi men bilmirem sen çalıpsan özünü, işte men geldim seni görüm, bele diyim sene üzügü bir yere koyasan". Dedi; "Eyyidi ne’dim üzügü". Dedi; "Üzüğü apar bir parça hamır ele, koy üzügü içine, at o kazın öğüne kaz otsın özünü, sen de ka işive". Gözel bu da bikez hamır etti hizmekâreke, üzügü koydı hamırın içine attı kazların birinin öğüne, kaz ottı özünü. Hacci geldi girdi patşahın divanına güle güle. Ha patşah dedi; "Neynedu Hacci". Dedi; "Yalla kahın özü, vezirleru kahah hadikede bikez dolanah". Dedi "Ne’stisen hadikede bizi dolan-mahtan, biz üzügü getirmişih tapasan bizimçin". Dedi "Kahın karışmavın siz". Geldiler hadikade dolanıllar, bele durdı havızın başında kazlara bahtı patşaha dedi; "Patşah". Dedi; "Ha". Dedi; "Bir ki adam gönder getsin o kazı tutsın". "Neyçi ne’stisen kazdan". Dedi; "Men direm sene o kazı tutsın, yani tutsın". Gönderdi adamlar geldi kazı tuttılar. Dedi; "Bunu kesin". Gözel başını kestiler, karnını kes-tiler, özügü bele etti, kazın karnınan çıharttı patşahın eline verdi. Patşah da buna çohlarca paralar verdi yardımlar etti, ala esas, bu ne’dip üzügü tapıp, özügte çoh ağır bir üzügü. Gün geçti, zaman geçti. Bir gün haber aldılar patşahın böyüg haznesi çalınıp. Böyüg haznesi çalınıncaya kadar, patşahta kimseyi tapmadı. Dedi; "Gedin filân Kayseri’de, böyüg Kayseri’de Hacci Bezvan var, onı getirin, o tapmasa bunu kimse tapa bilmez". Geldiler Hacci’nin kapısını

çaldılar. "Hacci patşah istiri seni". "Ne haberdî". "Patşahın böyüg haznesi çalınıptı, gere sen tapasan özünü". Çaldı başına götüne, bu yan o yan etti; "Arvad neynedu mene, kız öldürdü meni, indi bikere ne hılas eder meni"

Geldi patşahın huzurına; "Buyrın patşah". Patşah dedi; "Böyüg hazne çalınıptı, gere tapasan özünü, tapmasav boynu uçırdıram". Neynesin aldı özünne, patşahtan kırh gün mühlet. Dedi "Kırh gün mühlet ver mene" Tâ bu hazneni tapsın. Kırh günlüg yağ aldı, piring aldı, zahra aldı, otırsın evinde bunı yesin, zar atsın, bu hazneni tapsın. Getirdi eve özüyden arvadı, ama nedi kırh nar aldı, bele böyüg. Her gün ahşam şamnan sora bir dene, arvad bir nar geti bunı yesin. İlk oturdılar şamlarını ettiler, gözel yemağ yediler. Dedi; "Arvad bir nar geti yah". Narı yedi bitirdiler. Dedi; "Arvad bu birinci". Bu birinci diyinceye kadar, sen deme hırhızların biri kapıda molları dinliri, bahsın bu ne'der, nece keşfeder tapar özlerini. Bu diyinceye kadar arvad bu birincisi, hırhızların biri koydı kaçtı, geldi cema'atı yanna. Dedi; "Vazgeçin molla meni taptı, kapıda durmuşam kulağımnan eşittim, dedi bu birincisi". Yarın gelende bir dene getirdi özünden oldılar ki. Gene şamnan sora, narı yennen sora dedi; "Arvad bu ki, bu ki diyinceye kadar, o dedi, meni de taptı". Di.... ahır kırhıncıya kadar. Ahır günü kırh gününde dedi; "Arvad bu kırhıncı". Kırhı da bir yerde kapını kırdılar içerye, molların elini öpmağa, ayağını öpmağa düştüler. "Kurbanu olım Hacci efendi, biz bu işi ettiğ bizi hılas ele, ne'dersev ele, verağ sene hepsini, bes patşaha bildirme bizim happımızın boynımızı uçırdı". Dedi; "Ay havar, dedi nişi men bilmirem siz çalıpsız bu hazneni, kırh gündü men zar atıram happıvuzı bir bir tapmışam, di yalla bildirin mene hardadı yerivüz, hazneni harda gömüpsüz men sizi affederem". Bu geceyken çıhtılar dabahana ensesinde, o kilise dibinde, bir dağ dibinde gömmüştüler bunı. Geldi ora bir nişan koydı.

Kırh birinci gün, geldi Molla Efendi girdi divana, patşahın divanına selâmu'aleyküm aleykü'messelâm. Kahtılar ayağına, patşah

vezirleri; "Ha neynedu". Otırı bikez hekât ettiler. Dedi; "Yalla patşahım özü vezirleru, bir beş altı adamnan barabar kazma kürek getirin benimnen barabar". "Hara?" "Bir çıhah bikez çöle gezağ" Çıhtılar, Hacci yerir, patşah vezirler ensesice adamlar ensesice. Durdı yerekenin üzerinde. Patşah, dedi; "Beli". Dedi "Buramı kazdır". Kazdırdılar oranı, kazdırdılar hazne gözel çıhtı. Hacci Efendi'nin elini öpen kim, havaya kaldıran kim, para veren kim, hal'et veren kim. Patşahta onun üzerinde dedi; "Men bir böyüg cami yaparam, Hacci Bazvan ilk hutbeni orda versin, ki millet bussin bunun böyüglüğünü". Çoh bir gözel bir cami yaptılar. Tertip oldu, Hacci Efendi gelip "Kul vallahın" başını billi ahırına kadar bir tekmi edebilmez özünü. Çıhtı yuhariya elinde defteriyden kalemi, bu alem'ullah hepsi otırp, bularcı bir hutbe versin, versin, bir nasihat versin. Ma'lum otırdı, otırdı, Hacci aleme bahar, bu alem Hacci'ye bahar. Hacci'den ses yohtı, bismillâh diye bilmiri. Bir kere Hacci kahtı yemenisini aldı kaç yazya. Minberden enen de kaç yazya, bu alem ensesiyce, hah yazya çıhuncaya kadar, kümbet tabk oldu düştü. Ah dedi; "Patşahım sen meni bunca bele hiç bilisen, nişi men bilmirem bu kümbet bele boştı, men seleşim, bular benim sözüme dalsınlar, kümbet düşsün bunca alem össün". "Ah dedi Hacci, vallahi senu kimin bu memlekete adam gelmiyip, bu memlekete bele bir veli, bele çoh bilen adam gelmiyip". Bunca Hacci'ye hal'et tekbirliğ. Arvadının hal'etini yaptı özüyçi. Biz de gettih bir şey vermediler.

PAŞANIN KIZI MATALI

Adı ve Soyadı	: Ayşe Kervancı
Baba Adı	: Abdürrahman
Anne Adı	: Fatma
Doğum yeri ve yılı	: Kerkük – 1985
Derlenen yer	: Kerkük
Tahsil durumu	: Okur yazarlığı yoktur.

Bir varıdı, bir yihıdı, yalan gerçekten çohıdı. Yalanı koydılar çuvala, dayadılar duvara. Eh ... bir gün, bir patşah varıdı, bu patşah he kızı olırmış. Eh.... bir de yeddi sekkiz kızı olı. Birde eh arvad hamiledi. Bir gün gene bir kızı oldu. Ebe dedi oğlandı. Bu gün yarın, o kız büyük oldu, haraş oldu. Dedi; "Valla bunu sünnet edağın". Dedi; "Nene dedi, baba nece sünnet edağ, ahr bugün körpedi, beledi, filandı kaldı gelen ile". Gelen il oldu diri, baba dedi; "He sünnet ederem özünü, gene nene babanahladı kaldı". Gelen il oldu dedi; "He sünnet ederem özünü". Eh ... kahtılar tedârik ettiler, şey ettiler. Kız gündüzden girdi içerye bahtı bu davarlara, davarın biri yel atıydı, dedi; "Hiç korhma dedi, meni çihart, men çara ederem sene". Eh... kızın beli kayyım oldu. Geldi bir de tedârik edipler, aş edipler, meyter, muzıka (bele diyağın). Eh..... valla geldiler bunu, diyah hamama apardılar. Hamamda, hamamın hele öğünde dedi; "Bir cırt basah, bu yan edah, oyan edah, hatta sora girrih hamama". Bahtılar ki dene cırt bastı, ki dene dedi; "Valla (dedi) bu kız kaldı ahıra, sağ vezir oğlıydan çıhtı şeye cırt basmağa". Hemen bir kere yel atı bele geldi bele getti, yel atı kaldırdı apardı özünü. O dedi; "Gayboldu patşah kızı, bu dedi gayboldu, o dedi". E..... işte oturdılar yasının teki. Valla bir

zaman getti. Bir patşah evinde ğer memlekette, bir patşah evinde hızmekâr kimin pis mis asbab girip oldu, kahtı geldi. Bu gider, bu kızın şeyi alta, sarayı alta yatar. Bu kızın da periler patşahı oğlı geliri her gece bunıydan konışırı, konışırı. Geldi bu dedi, bir gün hepsi kara kara girdi, bu kara nedi? Sordı onnan, bunnan, hızmekârdan. Dedi; Valla evde bir patşah, bir de ğaybolı". Eh dedi, davar tenbih edip özüne harda sıhlattı oldu, tükünnen verip özüne, orda çah men hazıram sevçi. Çahtığı bir, davar, geldi. Dedi; "Her ilde bir patşah ğaybolı". Dedi; "Ala bu kilinci verim sene, geldiğı bir (dedi), kapı ensesinde şahlan bir kerem çek boynına". Eh.... bu da getirdi hüçğüçledi, büktü, koydı cebine. Asker leşker hepsi durdı. Dedi; "Bahah makayyat ohllaar". Bir zaman dünya matoldı, her keş düştü yattı. Bu girdi kapının ensesine, bir de bahtı bir bulut geldi, kara püşü kimin. Bir dev endi aşağıya, yeridi bu. (Evvel petşahlar yeddi dör perde kurılırdı). Endi hücrenin öğünde şey etsin, bunu vursın yesin. Yeriye hemen istedi girsin içerye, bu kilinci sıyırdı, bir dene çaldı enseden boynına. Dedi; "Sultanım bir de çal". Dedi; "Nenem meni tek doğup, cüt doğmuyıp". Valla düştü, getti onun burnın kesti cantaya koydı cebine çıhtı yattı. Sebbeh oldu o geliri diri men öldürdüm, bu geliri diri men öldürdüm, he patşah hal'et veriri özlerine. Geldi bu da dediler; "Di yeri sen de get". Dedi; "Baba men hara geldim, meni indi kavallar". Dedi; "Yo yo kavmazlar, get sele men öldürdüm". Bu da getti bir temenna aldı patşaha. Dedi; "Patşahım men öldürmüşem". Dedi; "Getirin buna bir kamça altın verin". Dedi; "Yoh istemem". Dedi; "Be sen demisen bunun nişanı hanı". Dedi; "Valla mat oldu patşah". Dedi; "Bahtı burnı kulağı yohtı". Dedi; "Budı benim cebimdedi çantadadı". Açtı cantanı görsetti. Patşah mat oldu. E.... dedi; Oğlım ne istesen sene verim". Dedi; "O saray altında yatan, o kızıvu istirem". Dedi; "Baba sen her ne istesev menden iste, yerimde seni patşah edim". Dedi; "İstemem, ille o kızıvu isterem". Geldi dedi; "Kızçı haber gönderdim bahım ne diyer". Kızçı bir haber saldı, işte benim hayatım aldı, işte bele oldu, filan oldu, gere sen bu oğlana varasan. Dedi; "E..... ne var koy bu gece düşünüm haber verrem sene". Valla gece oldu periler patşahı oğlı geldi. Dedi; "Ne disen işte

men gere bu oğlana, babamın devini öldürüp, gere varım bu oğlana". Dedi; "Sehildi, dedi yolla getsin o devler memleketinde bir ayna var getirsin, sende var özüne". Dedi; "Eyyidi". Sebbeh oldu dedi; "Getsin o devler memlekinde bir ayna var getirsin, men de varım özüne". Dedi; "Eyyidi; "Oğlum dedi; "Ge vazgeç bunnan, bu harap kızdı, beledi, filandı". Dedi; "Yoh vazgeçmem". Tükü çahtı davar geldi, yazya çıkırı çöle, davar geldiği bir miniri üstüne, get Alla büyüktü. Diri gidah geldiler. Az get, çoh get, valla ulaştılar. Dedi; "İndi heppi devler yatıp, ege gözleri bahırsa bilki yatıplar, yoh yumılıysa uyahtılar". Valla bir zaman bahtı hepsinin gözü bahırı, hemen dörün dibinnen aldı getti. Diyer; "Sultanım bu degi, gersidi, bedeli, filandı". Dedi; "Get oğlan isev kız olasan, kız isev oğlan olasan". Geldi dedi; "Valla mene bu hale beddu'a ettiler". Dedi; "Vallahi o sözleri bitaptı, oğlan olıp". Dedi; "Ge bir kere sultanım oldu, min çiginime gidağ". Valla gettiler, gettiler sarayın orta yerinde çahtılar. Alem geldi seyre, baba bugün seni öldüren ayna getirip. Eh koydılar özünü saraya. Kızçı haber getti dedi; "Baba işte odı getirdi". Dedi; "Koy bu gece de düşünün, annan". Gene periler patşahı oğlı geldi. Dedi; "Valla işte bele filan, aynanı getirip". Kız dedi; "Ne var". Dedi; "Aynanı getirip". Sele o bir devler memleketinde şey var çengi çağanağ ağacı var, getsin onu getirsin, varım özüne. İndi gider yeller özünü". Bu da koydı kahtı ne'dim, gene tükü çahtı, davar geldi. Çahtı valla koydı getti, Allah'ı yad'etti. Gettiler az gettiler, çoh gettiler, valla ulaştılar. Dedi; "İndi dörün dibin dedi davar (dedi). Hemen ulaştığı bir kap kaç bunca sene diyeller bu degi. gersidi, beledi, filandı, enseye bahma". Valla koydılar kaçtılar, ensesine bahmadı. Getirdiler, Allah'ı yedettiler getirdiler çahtılar surayın orta yerinde. Her nev'in işler var içinde. Eh.... getirdiler kızçı haber getti, baba işte odı oğlan getirip. Dedi; "Bu gece bahım düşünüm". Bu gece oldu, gene oğlan geldi. Dedi; "Valla işte odı getiri odı sarayın orta yerinde çağıp". E.... dedi; "Daha ne diyim". Dedi; "Seleginen periler patşahının memleketinde heyva güler nar ağlar ağacı var, getsin onu getirsin, indi biz men de seni aparram özümnen. İndi geli orda sarayda baharış şey damında, tarmada baharış şey damında, tarmada baharış öldürüller özünü, asker leşger

duruduram orda". Eyyidi dedi". Kızı aldı kanatına apardı getti, getti oturdılar, meselâ konuştılar, bir de bahtı dediler sini geldi ekmek yediler.

Bahtı yolda üç şey düşüptü bir börk, bir kamçı, bir sırfa. Dedi; "Bu sırfaı açsav ne istesev var içinde, bir börkü de girsev hiç görükmesen, bu kamçını da alsav elive hara çalsav tiken olsa ne olsa geçesen". E.... ne'dah dedi; "Üç üşağ da've ediri, o diyiri, men kaldırram, bu diyiri men kaldırram, o diyiri men kaldırram". Dedi; "Baba indi bu ağacım ataram harda nahsıvız geldivuz evvel, ona verem" Bir kere attığı bir, çoh ırağa getti. Üç köme altın birahtı özleri için gettiler. Valla ulaştılar ora, bahtı çıktı tarmaya yemah geldi oturdılar yesinler, yesinler. Bir de bahtı yemah bitti. Dedi; "Bu ne işti biz yemağ yirih, yemah bitti". Bir de kahtılar yemah bir de geldi bir de oturdılar bir elden yediler, ellerini yehadılar. Oğlan incili yağlığı çaharttı koynınnan elin sildi kıza verdi elin sildi, attı şey üstüne. Bir zaman hemen oğlan, üzlerini o yana dönderdiler yumurladı koydı cebine. Bele döndüler, bahtılar yağlıhta kalmadı. Dedi; "Vallahi bu bir sır işti". Asker leşker de bele durup bu ağacın etrafında ki bu gelse öldürsünler özünü. Valla o yan etti, bu yan etti, kimse he sen ona çahısan gülleni, o sene dedi. Dedi di diasker kırıldı. Bir zaman bu heyva güler nar ağlar ağacını apardı getti, mindi davara getti. Valla getirdi havuşun orta yerinde sarayın, çahtı. He gediri, bir gün ahşama kimin geliri, çahtı sarayın orta yerinde. Güzgü bir yannan, e... sene diyim çengi çağanağ ağacı bir yannan, helhele verri. Oturdılar, haber saldılar kızçı dediler; "Baba daha ne demağu kaldı". Oğlan da ne'tti, kızı aldı kanatına getirdi attı. Getti dedi; Ne ağacım kaldı, ne yağlım kaldı, bu bir sır işti". Valla getirdi attı. Dedi kızçı haber saldılar. Dedi; "Daha ne demağu var". Dedi; "Baba işte kıızı verdim sene". Dedi; "Baba sen kıızı verdu mene, işte hal bu türlü, men kıızıydım men burda oğlan olmuşam, men giderem babam meni sünnet etsin evlentirsin. Eger kıızı verirsev ver, vermezsev odı kıızı". Dedi; "Men bele vermişem sene bilmem ne kimin, apar dedi kıızı". Valla yüklendiler geldiler, evvel tedârik ettiler. Babanın gözü açıldı, nenenin gözü açıldı, happi gözleri gedip. Valla kahtılar sünnet ettiler bu oğlanı, devul, zurna, pah, kıyamet edennen sora, valla toy da ettiler öziyçin. Valla men de gettim, bir şey vermediler. mene.

ALTIN TAVUĞ YUMIRTASI MATALI

Anlatının Adı ve Soyadı	: Ali Akçay
Baba Adı	: Muhammed
Anne Adı	: İsmet
Doğum yeri ve yılı	: Kerkük – 1920
Derlenen yer	: Kerkük
Tahsil Durumu	: Okur yazarlığı yoktur.

Harttan hurttan, yahası karpız kabuğınnan, dügmeleri turptan. Gettim bahtım bazarda bir dongız satılar, boynında reşmesi yoh, dongızı aldım mindim üstüne, kırığ minaranı aldım çiginime, az gettim, uz gettim, dere düz gettim. Tutular miçegin birisini, çıkartılar ölüsünü dirisini. Yalanı koydılar çuvala, dayadılar duvara, ki kız çuvaldan çıktı. Bir varıdı, bir yohıdı. Darın dünyasında ki kardaş varyıdı. Bu kardaşın biri çoh fakiriydi. Zengin olan tuccarlıg ederdi, fakiri de biçâree giderdi çöllerden odın toplardı arhasına, getirirdi satardı. Ki oğlı varıdı, birsi Hasen birsi Hüseyin. Buları idare ederdi, bir arvadiydan barabar. Amma, o böyüg zengin kardaşının arvadı ocağ körıdı özü. Ğayet derece eyyi bir kalbi varıdı, üşağlara çoh üregi yanardı. Ki kardaş gelende eve çoh yardım ederdi özlerine, severdi özlerini. Tesadüf bir gün bu adam gedıpti çöle odın gtırmağa, gördü bahtı ki, bir tavuğ yatıp bir ağacın altında, bir kara tavuğ. Dedi; "Vallahi bu gün eyyidi, bu kara tavıgı tutsam aparsam Hesen'le Hüseyin'çi bir güzel bir şey allam özlerçi, üşağçı seviniller". Getti tavıgın üzerine tavıg kahtı, kaçtı ve uçtı asmana. Dikkat etti bir yumirta bunun altında. Dedi; "Gene eyyidi, aparram Yahudi İlyahu'ya sataram bu yumirtanı, güzel güzel bir metelige, üşağlarçı birez şeker allam,

barmağ şekeri, sıçan pohı yohsa". İşte yumirtanı kaldırdı, odınını getirdi bazara, sattıhtan sonra, getti Kayseri'ye. Vüle dedi; "İlyahu bir yumirtan var". Dedi; "Dayı Ahmed sen ömrüde yumirta getirmiyip-sen, bu yumirtanı harda taptu". Dedi; "Vallahi çölden getirdim". Bahtı yumirtaya, bu yumirtaya benzer bir şey degi eyyi dikkat etti özüne, bahtı bu mucevher daşlarına benziri. Girdi hücreye, içerye. Yahudi tükanında bir hücre vardı, eheng daşısı vardı, vurdı ehenge bahtı hakikaten bu mucevher daşıdı, e ne desin bu adama. Geldi dedi; "Bu yumirtanı (üregi yandı özüne, bir de korhısından dedi, kor-

hasan bu bile bile mene demiri mesele mucevher daşıdı, özü biliri meni bir gömberde salsın, Yahudi'di çoh zalım olı bilisiz, dedi, bunu mene bir lireye verisen". Adam temaha düşetü. Dedi; "Bunu bir lireye, bu olabili mene mezzak ediri, vüle dedi Yahudi oğlı, bir lireye, bu nece olı". Yahudi özü ne zannetti, bu kıymetin biliri onıyçın vermiri." "Beş lireye verisen, di.... on lireye verisen". Bu adam on lireye adı eşidinceye kadar. Dedi; "İlyahu ne disen getiver". O da kahtı on lireni saydı avcına, mucevher daşını aldı sandukına koydı. Bu adam geldi bazardan yemağ, içmağ, bir parça kilim aldı arvadiyçı, eve salmağçı, çünkü çoh ğayet derece fakiriydiler bular. İstedigine göre şeyler aldı koydı günüyeye, aldı arhasına geldi eve. Arvad bunu görünce, halbuki lireninn birisini de serfetmedi, çünkü lire o zaman çoh paraydı. Dedi;

"Kişi bular hardan". Dedi; "Hurme sormaginen, işte bir bele tavıg gördüm tavıgın altındaki yumirtanı sattım Yahudiye on lireye, deme bu eyyi daşıymış". Eh, o gün hakkına yediler, içtiler. Hesen, Hüseyin keflerinnen uçılar asmana. Yarın sebeh oldı, üşağları yuhiya koydı, kahtı gene getti çeme odın toplamağa. Geldi çeme bahtı, dertli kara tavıg gene yatıp ağacın altında. Bir küçküne daş attı özüçü, uçtıgı birli gene kahtı bir daş altındadı. Hekati uzatmıyağın, bu adam bir, ki ayın içinde milyoner oldı. Günde bir getirri on lireye satırı, geldihçe zengin olli. Kahtı o terefteeki bir ki ev vardı, oları aldı, böyüg mi'marlar getirdiler getirdiler, zamanın muhendislerini, bir kasru kusur yaptılar. Üşağlarıyçı güzel elbiseler filanlar, oğarta zengin oldı ki, memleketin içinde barmağtan göstermağa başladılar özünü. Bunun

kardaşı haber aldı, kardaşı haber aldı. Bu getti kaçığdan dedi; "Kardaş". Dedi; "Ne var". Dedi; "Ge sen bele yahun bir zamanda nece zengin oldu". Dedi; "Valla kardaş ne diyim sene, hal madde bu türlü". Yumırtanın meselesini anlattı özüne. Kardaşı ocağ kör mel'anetli dedi; "Bu mennen zengin ossın, üşağı da ossın, bir bele şey edim beke men de onun kimin zengin ollam". Bu kitaplarda görmüştü, her kim bir taviğın cigeriyden öreg başını yese gecede bir kisse altın başı ucında tapılı. Kahtı dedi; "Kardaş, bu korhasan şeytan işidi indi zengin olısan, olısan, bir gün olı şeytan hepsini elunen alı, bu taviğ vas-tasıyle, bir filisu kalmaz, onda iflicte olısan odın da getirebilmesen". E dedi; "Kardaş mene bir çara". Dedi; "Sen o taviğı geti memçi, men o taviğın kanınnan bir dua edim, tâ ki bu para hepsi yerinde kalsın". Adam düşündü, taşındı, dedi kura men hücrelerden lire doldırdım, her mücevher daşı günde on lireden beş, altı ay müddet zerfinde, bikere bah ne kadar zengin olıptı, en eyyisi gedim taviğı tutum. Yarınsı ahşamnan, o gün hakkına getti bir dav apardı, (bikere biz taviğ turına, kuş turına dav diyerig eski dilimizden). Getirdi üç ağaç çahtı, üç ağacın altında bir dav kurdı, uzattı, dav ipten kurdı. Taviğ geldi yattı üzerinde, Yarınsı getti bahtı taviğ yatıptı. Getti taviğın üzerine, taviğ bir getti, kanatları davın altına girdi çıhabilmedi. Taviğı tuttu yumırtasıyan barabar getirdi. Yumırtanı apardı sattı, taviğı getirdi düz kardaşının evine. Kardaş da çıkarttı on lire verdi kardaşına,

hakkı dedi bu. Eh geldi bu taviğı güzel kesti, üreg başıyan cigerini çıkarttı. Dedi; "Arvad bu taviğı kaynet, cigeriyden üreg başını benimçi ayrı kavır, kaldır ki gelim yim özünü, makayet ol özüne ha". Dedi; "Gözüm üzerine kişi". Eh adam getti işine. Hesen'le Hüseyin de, mektepediler, cami'de ohıllar, molla yanında. Eve geldiler, nenesilerine dediler; "Nene işte acığ bizimçi yemağ". Dedi; "Oğlım valla aşımız bişmiyipti, gedin bahım emmivuz gilde ne varsa yevin". Bular da oynıya, oynıya geldiler emmisi gilinın evine. Emmisi arvadı buların karşısına çıhtı, çoh severdi özlerini, (evvelden ki nece dediğ). Dedi; Emmi arvadı açılı aşıvuz bişmiyip, neyivuz var". Dedi; "Valla oğlım sabrele vun indi sızıçı taviğ eti var, taviğ olıptı". Bular

daha sabretmediler, emleri arvadı meşgul oldu. Bular çarham sebeti vardı örtülmüştü (böyüg sebetlere biz çarham sebeti diyerig, kamıştan edili), onnan bir dene örtölüp. Gettiler kaldırdılar özünü, bir zaman bahtılar bir küçüg çigerden, bir üreg başı, kahtılar cigeri birsi yedi, üreg başında o birsi yedi. Emmi arvadı bunu gördüğü birli, ki eliyden başına çalmağa başladı. Dedi; "İndi emmivuz geli meni öldürü, bu emmivuzın yemağıydı. Korhınnan gider, üç meteliğe bir taviğ alı. Getiri keser taviğı hüskütlühten, kaldırı o üreg başını kavırı koyar sebetin altına emmileriçi. Bular toh ohıllar gideller eve özleriyçi, günortadı, dünya sıcahtı yatallar. Gel gelelim emmiye, emmi kefinnen kanat bağlıyıp uçırı. Geldi; "Kız hurme". "Emrele". Dedi; "O mençi cigerle, üreg başını geti". Valla cigerden üreg başını getirdi güzel, güzel koydı öğüne. Bu da güzel ekmekten, güzel ekmekten, güzel yedihten sora, belini açtı boynı kırığı kellesini çaldı, düştü yattı. Bir müddet yattığından sora, kahtığı birli, düz elini apardı yastuğun altına, dedi; "Bahım altın maltun var". Bahtı ne altın var, ne bir şey var. Bir de yattı, yarınsı bahtı bir şey yohtı. Dedi; "Hurme bu asıl taviğın üreg başıydı mene verdu" Dedi; "He valla nene, daha bize hardan taviğ var". Halbuki korhınnan arvad diyebilmedi üşağlar yedi. Gel gelelim üşağlar yedi. Gel gelelim üşağlara. Geldiler ki eve günorta meheli yattılar, kindi meheli kahtıgları birli, nene geldi yerlerin kaldırsın, bahtı her birisin başı altında bir küçüg kisse, her birisin içinde bin lire. Bular bele devam etmağa başladı gün be gün bikere lire çoh olırı. Bir gün kardaş çağırdı. Dedi; "Taviğ kalmazı parav yerinde kaldı, bahıram zenginliğı daha artırı köy alısan, han alısan". Diyer; "Valla ne diyim, taviğı getirdim işte sen du'a ettü, amma bilmirem senu du'avın bereketidi". Diyer; "Ne olıptı?" Diyer; "Valla oğlanların yatırı, kahandalar her birisinin başı altında bin lire bir kisse içinde çıkırı". Dedi; "Beli ola bili, bir usta şerrine uğrıyıptı bu taviğın şeyleri". Geldi arvadına zorladı. Valla arvad dedi; "Hal madde bu türlü". Dedi; "Kurbanım olısan kardaş, koyaram bu para senu kisse vde kalsın". Kardaşını çağırdı tükana. Dedi; "Kardaş". Dedi; "Ne var". Dedi; "Şeytan sennen vazgeçmiri, bir iş edim sevçi, bu şeytan vazgeçsin sennen". Dedi; "Ne var". Dedi; "İster lazımdı Hesen'le,

Hüseyin'i öldüren". "E kardaş nece olı". Dedi; "Vallahi öldürmesev, sora bu para mehvöl". Gider. Adam kindi meheli geldi eve, dedi; "Arvad". Dedi; "Ne var". Dedi; "Hesen'le Hüseyin'i bezet, aparım geзмаğa özlerini". E dedi; "Ne var babası kaydı yohtı". Kahtı kisinin gözlerini sürmeledi, bezetti özlerini, ellerinden tuttu apardı çöle. Bi müddet yol gettihten sora kıymedi oğlanı kessin. Dedi en eyyisi burda otırram buları yatırdıram, koyaram çölde özlerini gellem eve. Bilfi'il üşağların birsinin başın aldı, mığrıb meheli bu diz üstüne, bir-sini bu diz üzerine, üşağlar yattılar. Kahtı hüskütlühten, ki kesseg getirdi, her birsinin başı altına koydı, özü döndü eve. Ha arvad dedi; "Kişi hanı üşağlar". Dedi; "Valla ne diyim, üzerimize bir sürü kurt hücum etti üşağları parçaladılar, men özüm zordan hılas ettim". Arvad te'ziye kurdı, çaldı özü özünü, filan, konşılar, bilemem neler, Allah kerimdi, Alla ocağı yandı, filan, arvad ne yapsın, elden ne geli. Adamda kahrinnen çatlıyptı. Gel gelelim kime, üşağlara, üşağlar bir mehel gec vahit gözlerini açtılar, mığrıptan soradı, bahtılar (Leyse fid—dar geyrehu deyyar), ne baba var, ne kimse var bu çölde, başladı çığlışımağ, yığlamağa. Hüseyin dedi; "Hesen". Dedi; "Ne var. Dedi; Bu yığlamağ bize para etçez, bir terefe doğru gidağ". Dedi; "Kardaş bir terefe, hara gidağ, haranı tanırığ". Her nece olsa, kahtılar birez yol yiridiler, bir atlı şingildi buların kaşarsına. Atlı dedi; "Oğlım siz hara gedisiz". Dedi; "Vallahi bizim meselemiz budı budı budı, bilmiriğ kimin oğlıyğ, indi halıhazırda memleketimiz hardadı, hardan getirip bizi babamız, işte bizim başımız alta bir kesseg koydı, getti". O avcı da deme, o adam avcıdı, o adam da ocağ kördü. Diyer, vallahi bu üşağları aparım fi sebilillâh özümçü, hem beslerem özlerini bir heyr etmiş ollam, hem de ensemnen bir tas su vereller benim heytime. Oğlanı kaldırdı birsinini tekine mindirdi, birsinini de öğüne aldı, davarın üzerinde getirdi eve. Arvadı çıktı kaşarsına. Dedi; "Kişi bu nedi getiripsen buları, bu oğlanları". Dedi; "Valla hurme, hal madde bu türlü fi sebilillâh getirmişem". "E ne var kaydı yohtı". Başladılar bu üşağları beslemağa. Amma birinci gece yattılar, sebbeh meheli, arvad kahtı, bir zaman bahtı buların başları ucında ki kisse altın. Dedi; "Kişi yemağımız kurı ekmegidi, indi baldan yağa

düştü". Dedi; "Nece". Dedi; "Hal madde bu türlü". Kahtı dedi; "Daha bu Allah'ın men münkir işi nişi edirem, her gün ava gedirem, özüm hatara salıram". Avdan vazgeçti. Oğlanların molla tutı, gözel buları terbiye etmağa başladı, gözel ilimler ohıttı özlerine. Onnan sora ki pehlivan getirdi, bulara güreşmağ ilmini (evvel mızrak oynardılar, kiling, kalkan kullandılar) Bular hepsini, bu usulları öğretti özlerine. Bular, üşağlar böyüg oldılar. Günün, bir günün de. Dedi; "Biz kardaş Hüseyin". Dedi; "Ne var" "Biz billiğ bu adam, böyügüydü gelendağ, bu adam bizim babamız degi bu milyoner olıptı, hücrelerden liresi var, ihtiyacı yohtı, gene he babamızdı, amma kahağ asıl babamız biz ah-tarağ, bu olmaz bele". Kiside olıplar, bir on sekkiz, girmi yaşında. Avcı geldi eve, avcıya anlattılar, dediler; "Avcı baba". Dedi; "Oğlım ne var emrele". Dedi; "Valla biz gediriğ babamızı ahtarmağa". Dedi; "Oğlım Alla hatiriyci, işte men babavızam, gün gider gelmez yollar var". Dedi; "Baba insan olmaz öz aslını itirsin, lazımdı öz aslını insan tapsın, bahah babamız neneniz, taifemiz kimdi, kim degi, sen de bizim he babamızsan, hemdolsın bir şeye ihtiyacı kalmıyıp". Dedi; "Siz bilisiz". Nene kahtı göz yaşıyden emretti hızmekârlere, çünkü zengin olıplar, bularcı gözel külçeler, yemağlar yaptılar, ki at getir-diler, kiling, kalkanlarını aldılar, terklerine mindiler ya Allah gettiler. Kamçıye kuvvet, Muhammed'e salavat, tuttılar bir yolu. Bir gün bele dünya bahar kimindi, baharın ilk aylarıydı. Dikkat ettiler, bir devşan. Valla dediler; "Bu devşanı vurağın, hiç olmasın özümüzçü, otırrığ bir kızartama ederih çölde". Ohlarını çıharrılar devşanı vurmağa, is-tediler vursınlar, devşan durdı kaçmadı. İşte mataldı, daha Allah'ın emrinden devşan dile geldi. Dedi; "Ey beni âdemler, meni nişi vurısız, meni öldürecağı, benim ki balam var getirim size verim, meni öldürmevun". Olar dediler; "Sen delluge girsev daha çıhmasan, biz seni hardan tutarın". Dedi; "Meni tıttın elivuzde balalarımı çağıraram çıhallar yazya, balalarım verrem size onnan sora meni salın". "Pek eyyi". Devşan geldi yuvanın kapısında durdı, çağırdı öz balalarını öz dili, heyvanler çıktığı birli yazya, devşan balalarını verdi bulara. Olar da terklerine koydılar, devşanı saldılar Gettiler, bir müddet yol get-tihten soara, tesadüf bir kaplana rastgeldiler, o kaplanı da istediler

öldürsünler. Kaplan; "Men de size bir bala verrem, meni de öldürmevun, nişi meni öldürisiz, ne istifade ederiz". "Pek eyyi". O da bir cüt balası vardı verdi özlerine. Olar da vazgeçtiler özünnen. Bir gün daha çölde yattılar. Kiinci gün kahtılar yolda yerirken tesadüf bir hasta aslana rastgeldiler, ayağına bir tiken batıptı çabalıyabilmiri. Dediler; "Valla hılas edağ özünü, bunı ölümnen, ne lüzum eder eziyyet çeksin, hem de özümüzçi bunın cigerini yerig". Oğlan kilincin çekti, böyüg oğlan üzerine getti. Aslan dedi; Men kahabilmirem meni öldürmağ erkeğlig degi, mene bir eyyilğ elevun, bir cüt bala verim size, eyyilğ yaddan çıkmaz çünkü". Dedi; "Nece?" Aslan dedi; "Val-lahi eyyilğ her igidin kâridi, harablığa eyyilğ merd igidin kâridi, men çoh beniâdem parçalamışam, harablığ etmişem, amma siz beniâdem-siz, mene bir eyyilğ elvun ki men ölene kadar daha unıtmıyım". Bular da dediler; "Eyyidi". Geldi ayağındaki şeyi çıkarttılar, kalemi, hurma kalemi girmişti ayağına. Ayağınnan kan iren gettihten sora, ayağı isstirahat etti, aslan kahtı yerimağa. Dedi; "Vallahi hiç bir şey etmem va'dıma durmuşam, çünkü madem size va'dettim". "Pek eyyi". Aslan çeme girdi, bir cüt bala, yavru çıkarttı, verdi özlerine. Aslanı da ora koydılar. Üçü ber yerde yığıldılar. Buların yanında indi, üç heyvanın birer cüt balası var, saldılar atın arhasın. Bular da bele muti geliller özleriyden barabar. Bir gün yol gettihten sora, yol ki oldu. Hesen dedi; "Hüseyin yol ki oldu, bu olmaz kimiz ki yola gidağın, her birmiz bir yola gidağın, tâ ki nahsımız taptise, o birimiz o yola gelsin, kardaşını tapsın görüşağın". E diyer; "Bir işaret, filan". Diyer; "Vallahi benim yanında bir kalemterâş var, vahtiyle babam verdi bize". Dedi; "Nahsı babamız?" Dedi O babamız ki avçıydı". Bunun eger bir zorlığa düşerse paslanı, indi gömağın bu yolın başındaki zeytun ağacının altında, nahsımız yolu düştüyse, eger paslanmışsa ağacın altında, demağ o bir kardaş zehmettedi". "Çoh eyyi". Kahtılar kalem terâşı gömdüler ağacın altına, o heyvanların da böldüler, bir aslan buna, bir aslan ona, bir kaplan buna, bir kaplan ona, bir devşan buna, bir devşan ona, Görüştüler, öpüştüler, yığlaştılar, onnan sora fiemanillâh, her birsi bir terefe getti. Gelağın biz böyüg oğlannan haber alağın. Hesen az

getti uz getti, dere tepe düz getti. Bir böyüg memlekete tesadüf etti. Memlekete geldi, bir hana, parası çohtı günde bin lire başı ucınnan çıkırı, para kaldırmağa hacet yohtı. Bir gözel hücre özüyçi tuttu, bir hücre de heyvanlariyçi emretti "Gedin bir kuzı getirin, beş altı deste kerevüz getirin benimçi". Bir kuzı getirdiler ve beş altı deste kerevüz getirdiler. Kerevüz neyçi? Deşançı. Kuzıyeke neyçi? Kaplan'la aslançı. Kaplannan aslan aldı kuzını parçaladı yediler. Devşan da otırdı özleriyden barabar kimin kerevüzün yemağa. Bu adam günde çıkırı çeyhaneye huvardalığ ediri. Bir çeyhanede otıran da, bütün otıranların parasını verri (Tabi o zaman çeyhane yoh idi, indi diriğ çeyhane). Kahve varyıdı, kahvede otırırdı, bütün bu oturanlar hepsinin parasını verirdi. Bele oldu ki, o memleketin küçüğü böyüğü, ileri geleni bu oğlanı sevmâğa başladı. (Çünkü bilisiz, işte para yarpaçan göz açar, para olsa her şey olı). Günün bir gününde cum'a günüdü, dikkat etti, bu memleket hepsi bir terefe gediri. Le dedi; "Bu nedi", "Bu dünya hepsi bir terefe gediri, acaba bu memlekette ne var". Bir ihtiyar adamı gördü, tanışıdı merhebalaşıp özüyden barabar. Dedi; "Baba hara gediri bu alem." Dedi; "Bizim patşahımızın bir kızı var, gediri o patşahımızın kızının yanna bahmağa özüne". Dedi; "Bu nece kızdı alem bahırı özüne". Dedi; "Kimseye varmırı, binlerce kimse istiri özünü bu şert edipti babasıydan, her kim benim suallerim var, bu sualime cevap verirse, men o adama varram, indiye kadar kimse bunun suallerine cevap vermiyipti, binlerce kimsenin de başı kesilip-ti". Diyer; "Vallahi men de kahım gedim, bahım bu kız bele layıktı bu mercine". İhtiyâr dedi; "Baba oğlum getmeginen, korhasan sen de aşık olısan, gözel bir gençsen, bu kadar zenginsen, bu kadar şeysen". Val-lahi dedi; "Babalığ bir bahmahtı ne var". Gider bu alem hepsi toplanıp, bahar bi kız otırp pencerede, kız ne kız diyesen beke Allah'ın gevli olan gün yaradıptı, amma Allah'ın gevli olmaz gūnahtı bunı da demağ işte mataldı. Eyyi durdı bahtı, kızın da gözü buna tesadüf etti bahtı özüne. Oğlan geldi handa özüyçi hücreesine, bu kızın he fikriyden meşğul oldu, aceba bu kız istesem mene varar, aceba suallerine cevap verebillem. Amma oğlan alimdi, çoh ohıyıptı. Eh

bekledi geleceğ cum'a oldu. Dedi; gedim bahım ege kız meni sevipse. Gider o defa yerin degiştı oğlan başka bir yerde durdı. Oğlan bahtı ki kız gözün dolantırır oğlanı ahtarır. Dedi; "Beli kız da meni görüptü". Eh alem döndühten sora. Geldi dedi; "Men gedim o ihtiyara yanışam". Getti o ihtiyarın yanına, o ihtiyara yanıştı. Dedi; "İhtiyar baba men istirem bu kızı alım". Dedi; "Oğlım bu kızı sen alırsav bunun şertleri var, korhasan başıva bir belâ getirisen, yüzlerce kız, vezirler

kızı var, böyüg adamlar kızı var, zenginler kızı var, para her bir şey yapar, para Allah degi, amma her bir şey yapar, sen nişi özü ataşa atısan". Dedi; "İmkânı yohtı olırsa bu kız ossın, olmazsa hiç olmasın". "Pek eyyi" dedi; "Gidesin vezire bir arzuhal verisen, vezir seni üç gün ziyafet eder ve nesihet eder, sen bah özü öz fikru". Kahtı dekkesi oğlan, özü elinden bir arize yazdı, apardı takdim etti vezire. Vezir çağırdı özünü, üç gün, üç gece misafir etti, bu nesihet etti. Özüne. Oğlan kabul etmedi. İlk dedi; "Olırsa bu patşahın kızı ossın". "Pek eyyi". Dördüncü gün, oğlanı patşaha tekdim ettiler, patşah'ta üç gün misafir etti, özüne nesihet etti. Kızının bu mercinnden bizâr olıptı bunca alemler katlediri. Dedi; "İmkânı yohtı olırsa kızı ossın, olmazsa imkânı yohtı". Pek eyyi dedi; "Kızımı getirrem suallerine cevap vermağa". Kızı getirdiler, kız geçti bezenip, düzenip perde ensesinden geçti. Bu kızı gördü, kız da özünü gördü. Bütün vezir vüzera, meclis otırıptı her keş. Baba dedi kızı; "Kızım sualleri sorginnden, oğlan cevap versin". Amma baba kızdan sordı dedi; "Kızım sen oğlanı begenisen". Dedi; "Valla yakışıklı gençti, çoh güzeldi de, amma suallerime cevap vermağı şertti, men sözümnden dönmem". "Pek eyyi".

Emretti kızıcı bir mucvher daşı getirdiler, bir havanda getirin emretti; bir havanda getirdiler. Koydı bu mucvher daşı havanın içine eyyi döğdühten sora özünü, emretti bir tas memçi süt getirin, bir tas süt getirdiler özüyün. Mucvher daşını sütün içine koydı, karıştırdı verdi. Oğlan da aldı yarsını içti, yarsını kızı da verdi, kız da yarsını içti. Pek eyyi dedi; "Bu birinci sualım bitti nacihsen". Dedi; "Kiinci sualı sor". Kiinci sualı, kız cebinden bir yağlığ çıkarttı, üzüğünü geçirtti yağlığa oğlana verdi, oğlan da öz yağlığını öz cebinden,

üzüğünü çıkarttı barmağınnan geçirtti yağlığa kızı verdi özünü. Dedi; "Beli nacihsen, kaldı üçüncü sualım, üçüncü sualım bu gece soracağam". Meclis dağıldı, baba kızdan sordı; "Kızım bu nece sualiydi, nece cevabıydı". Dedi; "Baba men dedim, men bu mucvher daşıyam ve döğdüm özünü attım sütün içine o da dedi, ege sen bu mucvher daşıysan, men de bu sütem sen benimnen barabar eriyecahsen, yarisını özü içti, yarisını mene verdi, demağ ki biz hayat ortağı olacağığ, bunun me'nası buydı". Be dedi; "Kiinci". Dedi; "Kiinci def'a nişanladım özünü, yağlığınnan üzüğüm verdim özüne, o da yağlığın üzüğün verdi mene nişanlandığ". Kaldı üçüncü sual, deme üçüncü sual kızın degi babasınındı, amma kimse bilmez bunu. O gece hakkında, oğlanı misafir ettiler kasrın orta yerinde bir hücre bezettiler oğlanı, oğlanı koydılar hücrenin içine dedi; "Oğlım geli sennen kız sual sorar". Yassı namazınnan sora, el yattı, kimse kalmadı se'et takriben ona yahun oldu, bir zaman dikkat etti kapı açıldı içerye kız girdi, bir tül ezye girip bütün cismi yazdadı. Oğlan genç girmi yaşında bu halı görünceye kadar, ge bikere dayanmağ ister. Kız oğlana dedi; "Hesen men seni sevdim, sen de meni sevdu, üçüncü suale hecet yohtı, indi evlanağın yarın babam kebinimizi keser". Oğlan ise dedi; "İmkânı yohtı, men seni şertten almışam üçüncü sualive cevap verem ve aynı zamanda helâllıhtan babavın ögünde kebinin kessin, ayyib degi bir asıl bir kimseye, bir herâm iş yapar, men indi herâm yaparsam yarın senunnden evlenirsem n'olı, nece olı men sene ilk def'a herâmla degim sene, onnan sora kebinime alım seni, imkânı yohtı". Kız bunca zorladı, kahtı üzerindeki tülü de attı, çıpçıplâğ oldu oğlanın üzerine geçti, oğlan bele oldu ki canınnan bizâr oldu, kızı bir zille çaldı ve çıktı yazya, hücreden çıktığı birli yazya, bir zaman bahtı patşah durup kapının ögünde bir kilinç de elinde tutup. Oğlan titremağa başladı korhısınnan Dedi; "Oğlım korhma üçüncü mercu buydı bitti gelseydi el degerdu kızıma, bu kilinçtan seni ki parça ederdim, demağ sen bir helâl zâde oğlın, bu üçüncü mercimidi" Dakkası kasirde kazıyla müftünü oyattılar, getirdiler orda kebinin kestiler, o gece hakkına gerdekte oldu. Bunu burda koyağ kefte, safada. Gelah

Hüseyin küçüğ kardaştan haber alaah. Eh küçüğ oğlan Hüseyin'de atına mindi heyvanları arhasına aldı, bir müddet yol gettihten sora, takriben yeddi, sekkiz gün yol getti, bir böyüğ memlekete tesadüf etti, ahtardı zamanın eyyi hanlarında, kervansaraylarında, (çünkü evvel ötel filan yohiydi) hanların birisinde, geldi hançıya tuttu bir lire verdi. Dedi; "Memçi ki hücre, böyüğ hücre ver mene". O da ki hücre birsi öz oturmağıyıcı, bir denesiyle heyvanlarını biraahmağıcı. Otırdı istirahat etti, eşyasını birahtıhtan sora, atını tavlaya gönderdi, yemağ, içmağ, arpa, saman, atına verdirdi. Onnan sora çağırdı hançını bir lire verdi. Dedi; "Get beş, altı deste kerevüz, bir kuzı da al geti memçi". O da getti beş, altı deste kerevüz, bir kuzı aldı getirdi. Gözü ögünde heyvanlarına teslim etti, kuzunun birisini aslannan, kaplan başladılar kuzunu parçalayıp yemağa. Devşan da yalğuzı başına, otırdı kerevüz yemağa. Onnan sora bu oğlan başladı memlekette her gün çıhırı geziri o yan, bu yana ve çoh huvardalığ ediri. Hançı da arvadıydı berabar handa otırırdı. Tesadüf birgün iştedi hançıdan, su getirdi bahtı ki bulanığ, pis bir su getirdi özüne Dedi; "Hançı baba ahır bu nece sudı, bu ne içmağa layıktı, ne el üz yehamağa lâyıktı". Dedi; "Valla oğlim ne diyim sene, bizim başımızda bir felâket var, kimsenin başında olmasın". Diyer; "Nedi?" "Çıh yazya bah, o daha memleketi ne karaya boyıyılar, hepsi duvarlara kara çekipler". E sordı nişi? Dedi; "Valla bizim bir suymız var, bir dağ üstünnen geli, ayda bir gün bir kızı gelin kimin bezediriğ, düzediri özünü, başına bir sini yemağ verriğ, bütün memleket ahâlisi, kap kacağ neyi varsa daha, getirri dağın etegine, bu kız gelin çıhar dağın üzerine, orda bir yeddi başlı ejdeha var suyn tutıptı, bu gelini yinceye kadar, bu yemağı yiyinceye kadar, suyn yolu açıldı, her keş ne varsa doldırı, yemağı yedihten sora, suyn ögü gene kesili bir aya kadar, indi işte ayın ahırıda su da kalmıyptı, onıçı men bulanığ su getirmişem sevçin". E diyer; "Çara?" "Diyer; "Valla çara yohtı memlekette de kız kalmıyıp, bir tek patşah kızı kalıptı". Oğlan dedi; "Vallahi beleyse bu gün ayın neçesidi?" Dedi; "Vallahi bu gün ayın girmi yedisidi, üç gün kalıp ki gelini aparsınlar, patşahın kızını". Dedi; "Gedim bu memleketin etrafını bir gezim, dağın etrafını bir

bahım nedi bu mesele". Yarın sebbehten erkennen kahtı, bu dağın etrafını gezmağa başladı. Arh kurıyıp bir damla su yohtı içinde. Arhın da bir ucu dağın kellesinde, dağ da ila maşallah çoh üskekti, yani attan insan bir se'ette çıhabilmez. Oğlan çıhmağa başladı, oğlanın gözü korhmaz, çünkü eyyi bir pehlivandı, bir mantıkaya çıhtı, ki indiye kadar o mantıkaya korhısınnan kimse çıhmıyıp. Dikkat etti bir küçküne daş parçası, bir mevkı'da yere yatı, yere gömülüptü. Yazılıp daşın üzerine kazma kazılıptı, ey bura gelen kimse, buraya yetişen kimse, her kim bunu ohıdıysa, bu daşın altını kazsın içinde bir küpe şarap, bir kiliñ çıhar. O şaraptan içsin, o kiliñ de boynına tahsın, evvel Allah bu yeddi başlı ejdahanın öldürebili, yohsa imkanı yohtı kimse öldürebilmez. Oğlan şad oldu, kahtı tez oranı kazdı, bir arşun kazdığtan sora dikkat etti hekiketen bir küpe çıhtı. Küpeni çıharttı, bahtı tamam bir hoş şaraptı bir kiliñten barabar. Kiliñ ne kiliñ, daşa çassav daşı böler, almaza benziri. Yerini torpağıdan tomladı. Geldi hana, geldi hana ayın ottuzu oldu, meyter terse çalınırı, bütün patşah, vezir, vüzera, erkân, devlet hepsi kızı bezedipler. Kız da göz yaşı ahıda, ahıda sini başına alıptı yemağın. Düşüptü babasının ögüyce, her keş, ev üşağ, kap kacağ hazırlayıp su doldırsınlar. Geldiler dağın etegine, kız dağa teraf saldılar, özleri durdılar, beklediler suyn gelmağını. Oğlan kahtı bir başka yoldan dağa çıhmağa başladı. Oğlan yetiştı dağın kellesine, ejdeha bekliri, dikkat etti bir ejdahadı yeddi başı var, her başı bir meyter kadarı olı, özü bir kümbet kadarı üskekti suyn ögünü tutıptı. Su da gözdü, ögü kesildiği birli, su ahmazdı, aşaağrıya. Kız geldi sinini koydı yere, ejdaha istedi gelsin sinini çekelesin, yemağını yesin. Oğlan sinini çekti ögünnen dedi; "Melhun". Sinini çekeledi ögünnen. Valla şaraptan da içmişidi, kilincide aldı eline, o heyvanların da özüyden barabar getirmişti aslan, kaplan, devşan.

Valla kilinci çektiği birli, ejdahanın bir başına vurduğu birli, bir başını attı yere. Ejdaha bir sayhe çekti, bir havar bastığı birli, nefesin-nen o dağda olan kuru otlar başladı yanmağa. Başladılar o heyvanlar aslan, kaplan, devşan etrafındaki o otları evelene evelene

söndürmağa, ağalarına yardım ediller. Çoh uzatmıyağ hekati, bir sa'atin içinde yeddi kellesini, yeddisin de vurdu. Alem ise aşağıda, bahtılar kanlı su geliri doldırılar, işte dediler; "Kızın kanıdı". Her keş suyu doldırdı ihtiyacı kaderice apardı. Patşah'ta kızının kahrinden göz yaşıydı döndü. O terefte kimse kalmadı. Oğlan çoh yorıldı, ejdaha geberennen sora kıza dedi; "Ka babav yanna aparım seni". Dedi; "Ne babam yanna aparisan meni, men senu oldım". E dedi; "Beli lazımdı babav yanna aparım, babav Allah'ın emriyden seni versin, eger imkanı varsa". Amma dedi; "İndi burda yorılmışam, sende yorılıpsan, heyvanlarda yorılıp birez istirahat edağ yatağın, onnan sora kahıp gidağ babav yanna". Kız bele uzandı, oğlanda uzandı, kilincin çekti kisinin ortasına koydu. Amma oğlan dedi; "Aslan'a dedi aslan, sen bize makyet ol, kimse üzerimize gelmesin". Dedi; "Pek eyyi". Aslan otırdı, Aslan'da yorğındı bir müddet sora aslanın da yohsı geldi, o da kaplana emretti, kaplan da bir müddet oldıhtan sora, o da yorıldı devşana dedi; "Devşan sen oti". E devşan özünnen yatar, devşan biraz otırdığı birli yohsı geldi o da düştü yattı. Gel gelelim bu kızın bir adahlısı var, emmisi oğlu. Dedi; "Madem benim emmim kızını ejdaha yedi, men de gedim meni yesin kahtı dağın yolını tuttu, geldi dağa, çıhtı dikkat etti bahtı dağda ejdaha geberip, yeddi başı düşüp orda. oğlan bu halı görüncaya kadar. Dedi; "Kur'a eger men geldim meni ejdaha yesin, indi ejdahanın bu oğlan öldürüptü, emmim kızın muhakkak he emmim özüne veri, en eyyi oğlanın başını kesim ejdahanın da başlarını aparım emmime görsedim, başını emmime görsetsem, kız oha meni yalançı çıhardabilmez, bu fikirken". Amma biz evvelen bir şey unıttı, indi diyağ özünü kaydı yohı yadıvızdadı ki dediğ oğlan kızdı barabar yatmağa başladı, yatmadan evvel kahtı oğlan neynedi, yeddi başın içini ağızlarınan, yeddi dilini kesti oğlan nişan hatırıyıcı. Dedi; "Bu ejdaha başları ne patşaha aparım, bunun dillerini aparım". Yeddi kellenin yeddi dilini kesti, koydu terkisindeki torbaya, onnan sora yattı. İndi gelağın oğlana, oğlan kilincini çektiği birli, vurduğu birli oğlanın başına, boynını iki parça etti. Kızı oyattı, kızı oyadıncaya kadar. Kız bu hali gördü başladı kahmağa "Allah

hatırıyıcı, sen neynedi" Dedi; Hüs seleşmeginen, seleşsev seni de ki parça ederem, bilisen men seni severem menimsen, işte buni öldürdüm indiden sora çara yohtı". Kızı kaptı dağdan endirdi aşağıya apardı, kız getti.

Biz gelağ kimnen haber alağın, oğlannan. Bir zaman devşan uyandı bahtı ki kız kalmayıptı. Aslan, kaplan yatıptı, oğlanın da başı kesilipti, öz özüne unıttı, kaplanı oyattı, kaplan da aslanı oyattı. Bular başladılar kelle kulağlarına çalmağa. Aslan dedi; Devşan happı suç senudi". Dedi; "Suç ne benimdi, ağan sene dedi otirginen, sen kaplana dedü, kaplan senu sözü tutmadı, e siz bilisiz men özümnen yataam, benim bike adım devşandı neket bir şeyem, özüm özümnen yuhı apardı meni, işte yattım". E dedi; "Çara?" Dedi; "Valla çara bir şey var, amma ki gün geceliğ bir yoldı". Dediler; "Nece?" Dedi; "Vallahi yadıvızdadı ağanız bir zeytun ağacının altına şey gömdü, bıçağ gömdü". Dediler; "He". Dedi; "İşte o zeytun ağacının yarpağını ege biz getirirsağ, ezersağ, ağanızın boynuna vurırsağ, kellesini yerine birahırsağ, ağanız eyyi olı". E dediler; "Davşan sennen eyi kaçan yohtı kah" Aslan kahtı ağasının yağlığını cebinnen çıkarttı, devşanın boynına bağladı, devşanı saldılar. Devşan he dere düz geldi, bir nev' kaçırı, özüne fitil ohı da yetişmez. Özü ki günlüğ yoldı, bir günde yetişti. Bilisiz de, davşan nece ağaç yolar, düştü bu ağacın canına, yağlığın doldırdı şeyden. Dakkası daha beş, özü de birez yedi yolda ac olmasın, birez su içti düştü yola. Bir gün, bir gece yetişti ora. Geldiler gözel gözel aslan getirdi ki daşın arasında bu zeytun dalı yarpağlarını ezdi, o oğlanın boynına vurdu, başını yerine getirdi, özlerini örttüler, he onca bilmedi, bahtı ki oğlan titramağa başladı, kahtı ahsırdı götü üzerine otırdı. Ohay elhemdülillâh. Kura dedi; "Kız hanı Dedi; "Ağa senu baaşıva gelen felâket bu, bu, bu". Kahtı bahtı ejdahanın başları yohtı, bildi ki özünü kesen aparıptı. E torbaya el vurdu, bahtı diller yerinde kalıptı. Dedi; "Kurbanım olasan, ejdahanın kellelerini apardı, be bilmedü buların dilleri yohtı, men senu hak-kunan gellem. Bir de geldi aynı şeye, aynı hana geldi. Hançı; "Ne'cesen, filan, bu üç gündü hardasan?" Dedi; "Hüs seleşmeginen

ve bir söz de demedi özüne". Hançı dedi; Oğlana, dede çelebi bunnan sora suyumız daima geli". Dedi; "Nişi?" Dedi; "İşte patşahın bir kardaşı oğlu varidi, getti ejdahani öldürdü, kızı hılas etti ve indi suyumız mukim geliri". Diyer; "Allah evini avadan etsin, bu memleketi hılas etti bu susuzlıktan, işnaallah bizi de hılas eder bu susuzlıktan". Oturdılar başladılar özleriçi handa idare etmağlığa. Gel gelelim kızıdan haber alağ.

Kızın gelipler kebinin kesmağlığa oğlançı. Oğlana oğarta patşah da izzet hurmet ediri, vezir vuzeralar, toy şenlik. Kızıyse kırh gün ruhsat alıptı, kırh güne kadar kebin kesilmez, kırh günne sora kebinimi kesin. Ne yiri, içiri, otırp he düşünürü, yığlırı. Patşah bunun yememağıyıcı emredipti, her kim kızıma yemağ yedirttiyse istediği kadar zengin ederem özünü. Bütün alemin zengin, fakiri evinnen yemağ geliri, kız bir barmağıydan, kaşuğdan karıştırı yemiri özünü. Bu adam, oğlan, çelebi dedi; "Hançı". Dedi; "Ne var". Dedi; "Get memçi, arvadına sele birez bağdan penceer etsin". Dedi; "Penceeri nedi'sen? devşanı verisen". Dedi; "Yoh sen geti". Getti ki, üç deste penceer etti bağdan getirdi. Arvada dedi; "Ka memçi bu penceeri bir eyyi burğıl penceeri aşı eleginen". Dedi; Bu nedi". Dedi; "Senu ne hakkı var ele". Bitti; "Ka bir arpa ekmegide yap". Arpa ekmegide yaptırdı özüne. "Bir tabaka koy". Bir tabaka koydı. Dedi; "Bunu apar patşahın kızına takdim ele yesin". E dedi; "Bu pilav peklavalar, turşiler, böregler, teşribler yemiri, bizim bu penceer burğılımız yer, istisen başıma töksün, meni de i'dam etsin". Dedi; "Sen apar ne hakkı var". Mecburdı, para var işin içinde. Amma neynedi oğlan, kahtı barmağındaki üzügü çıkarttı burğıl penceeri içine sohtı. Deme oğlanın kız dağda üzügüleirn birbirinnen değışipler. Kızın öz özügüdü oğlanın barmağında. Eh aldı başına bu kasrın yolını tuttu, kasrın kapısına geldi, bilisiz patşahın kasrının kapısında yüzbaşılar, binbaşılar, askerler durıplar kimseni koymazlar girsin, yalnız işte zengin kimseler yemağ aparıllar, geliller. Kız da penceeresinde otırp bahırı bu aleme. Kir tabakın içinde (evvel kir tabaklar varyıdı, çöpten ederdiler). Onın başında üzerine bir kastem peştemaldan örtüptü.

"Ha karı hara gedisen?" Dedi; "Valla patşahın kıızıyıcı, işte yemağ aparram men de". "E yemağı nedi". Dedi; "Valla burğıldan penceer, arpa ekmegi". "Geriye dön patşahı kıızı bunca gözel yemağları yemiri bu bir haftedi, senu bu burğıl penceeru yecahtı". Kavdılar kariyi. Kari istedi dönsün, kıızı penceereden dedi; "Nişi kavısız fakir adamın he bele üzü yerde olı, zenginler getirri koy fakirlerde getirsin, beke men bunu yemem". Patşahın kızının sözüne vazgeçtiler özünne. Getirdiler özünü, kir tabakı patşahın kızının öğüne birahtı. Patşahın kıızı da kahtı kaşığı aldı eline, o burğıl penceeri karıştırdığı birli üzügü gördi, gördüğü birli tez hüskütlühten üzügü çıkarttı barmağına geçirtti. Otırdı, o burğıl penceeri, arpa ekmegini toh toh yedi bir tasta su içti üzerine. Alem bunu görüncüye kadar, patşaha haber verdiler. Patşahın işte Alla ömürler versin, kıızı burğıl penceeriyden, arpa ekmegi yedi. Patşah geldi kefinnen ayağı yeri tutmırı, emretti meni seven bu kariye bahşış versin. Oğarta kariyçin bahşış attılar, para attılar, şey mey attılar, kari özü özüne çaşırttı. E dedi; "Patşahım bunca eyyi şeyi men hardan kaldırıbillem". Dedi; "Bunu sene veren, bir heyvanda veri sevçi bunu aparsın hanıva". Kahtılar bir katıra yüklediler, bu eşyaları, altunları karinin hanına. Amma kıızı sordı; "Sele bahım bunu kim gönderdi memçi bu yemağı". Dedi; "Valla bizim yanıımızda hanımıımızda bir misafir var gerip, bir kaplan, bir aslan, bir devşanı da var, o gönderdi". Dedi; "Get sele özüne hefte başında ali günü meni aparıllar dağın ensesine bir havız var su göz orda, âdet bizde beledi kıızlardan barabar gideriğ orda çimmağa, orda gelsin meni kapsın". "Pek eyyidedi". Amma bunnan sora karinin gelip getmağıyıcı, orda mubah oldu. Orta yerde vasta oldu. Geldi oğlana dedi; "Hesen Çelebi, kıızı bele diri". Dedi; "Get haber apar özüyü, seleginen men bele turahat iş etmem, üz be üz göz be göz durram babavın karşısında, emmu oğlı ki meni bele öldürdü, kilinçten vurdı boynına kelleleri getiripti, merdene erkek kinin durram özüyden barabar kilinçten muharebe ederem özüyden barabar imtihan ollam, onnan sora allam özünü". Kıızı geli bu hekatı diyinceye kadar. Dedi; "Get sele özüne, nece bilirse bele yapsın". Eh emir alındı patşahın

kızıyıcı toy düğün olacaktı. Evvelki meydenlerde nedi meyden nedi, meyden kurardılar, at oynardılar, cırıt oynardılar, kiliñ kalhan oynardılar, mızrakla oynardılar, işte pehlivanlar öz özlerini görsediller. Zamanın pehlivanleri meydene çıhtı, başladılar kiliñ kalhan oynamaya. Patşahın kürekeni olan kardaşı oğlu da otırıptı atın üzerinde çabalamırı. Eh ahırı bir zaman, bahtılarki bir yabancı oğlan, bir beyaz atın üzerinde meydane girdi. Bir se'et geçmeden nanca orda pehlivanlar varsa hiç birisini öldürmedi, mızrakın demirin çıkarttı, hepsini birer mızraktan yıhtı. Her keş bunı sevmaya başladı, hatta patşahın kızı da maksurasında otırıptı kecevesinin içinnen bunıyıcı çapkun çalırı. Amma kız tanıdı özünü, tab'en görüp özünü. Oğlan geldi patşahın ögünde durdı dedi; "Patşahım, sennen isterem bu ejdahanı öldüren kardaşı oğlu benimnen meydene çıhsın". Dedi; "Oğlum doğru diri, sen lazımdı indi erkegliği görsedesen, meydene çıhasan". E oğlan ömründe eline kiliñ almayıptı, daha bu ne heyvan öldürmağı. Utandığınnan mecbur oldı çıhtı meydene, burdan at oynatmaya başladı oğlan, o at oynatmaya başladı, mızrakın üzünü çevirdiği birli, ki dalın ortasınnan vurduğu ortasınnan vurduğu birlin, kış başına aşığı mu'allak zemine, yere kapandı. Üç kere birbiri üzerine yıhtı özünü. Onnan sora geldi patşahın ögünde durdı. Dedi; "Patşahım işte senu kardaşı oğlının bütün erkegliği buydı, amma dedi sennen bir sual sorram". Patşahta dedi;

Emreyle oğlum, sen benim paytehti pehlivanım oldu; bunnan sora bütün mülkümü sene teslim ederem". Dedi; "Mülkü sene mübârek ossın men sennen bir sual soracağım cevabını verdiysev, o zaman tamamdı". Dedi; "Emrele". Dedi; "Bu yeddi başı bu getiripti, ejdahanın başını sevçi hiç buların ağzına bahtu". Dedi; "Yo". Dedi; "Getirin kelleri bir ağzına bahın". Getirdiler ağzına bahtılar buların dilleri kesilip. E dedi; "Patşahın bunun dilini kim, kim kesti oğlan kesipse hanı, atıpsa hara attı?". Dedi; "Oğlum bunun dili hanı?". Dedi; "Patşahın dilsiziydi". Oğlan terkisinnen çıkarttı yeddi dilini meydene attı. Patşah geç olup. Dedi; "Oğlum sen diyisen men kesmişem, bu oğlan dillerini getirdi, neceyci bir sözdü bu hekatu, dedi, oğlum sen

sele neceydi". Dedi; "Valla patşahım hal madde bu türlü". Nece konıştığı bele konıştı, nece bu gelip öldürüp özünü, hepsin Konıştığından sora, kız da te'yid etti özünü, kahtı dedi; "Baba hepsi doğrıdı, işte emmim oğlu bele yaptığıyçın men de he oğlan öldühten sora mecbur oldım kırh günlüğ ruhsat aldım kebinim kesilmedi, dedim Allah beke şifâ veri özüne, onıyıcı beklirdim özünü". Patşah emretti dedi; "Bu oğlanı üç ağaca çekin, kardaşı oğlını". Oğlan çelevi dedi; "Patşahım Allah ömürler versin kardaşı oğlu öldürmağlığa layık degi, işte aşk üzünnen bu halı yaptı, mahmafih bir memleket ver özüne, bir kızdı evlentir özünü, getsin o kal'ede özücü beg ossın, kalsın orda günehti bir katledağın". Kahtı patşah bir kal'e verdi özüne, oğlanı ordan sürdü. Toy düğün ettiler kırh gün, kırh gece, kıznı kebinin kesiliri şad u şükür oldı evlendiler. Bular bu kefte bu eglenmahta, biz gelağın böyüg oğlan Hesen'e. Hesen bir gün dedi; "Men bir kahımıym gedim o ağacın dibine bir bahım kardaşımanın başında ne var ne yok". O kahıp ağac terefine gelmaya. Gelağ Hüseyin'nen haber alağ. Hüseyin'de, işte günde ava gediri, geliri filân. Günün bir gününde çıhtı kindiye kadar bir şey vurabilmedi, utandı ayyipti nece gelsin dönsün avdan bir şey getirmesin. Mıgriptan soraya kadar kaldı, bahtı bir şey yohtı.

Dedi; "Beleyse bu gece çölde yataram, bir yerde yataram, sebbeh meheline kadar". Dikkat etti uzağta bir ışık yanırı. Dedi; "Gedim valla bu ışığda ille bir yân köydü, yohsa çadırdı, o çadırdı bu gece yataram". Heyvanlar da özüyden barabar, bir yarım sa'at yol getti, bir zaman bahtı bir böyüg kasr, amma etraf hepsi daşlıh, kasirin ögünde bir ejdaha arvad otırıptı, dudağları tohumlı hiyara, gözleri aynen diyesen beke külhana benziri, bir bele âr şekil gören çehresinnen korhırı. Selam verdi özüne, selamını aldı. Ha dedi; "Oğlum hoş geldu emrele". Dedi; "Vallahı ne diyim sene, işte ava geldim bu gece çölde kalmışam, istirem mene bu geceliğe bir yer veresen". Dedi; "Vallahi Alla mısafırı kavılmaz, amma men bir şartım var, her kim evimde yatarsa". Dedi; "Nece?". Dedi; "Biz de âdet beledi, bu elimdeki kamişi görürsen, bu kamišten bir dene çağlam sene, onnan sora evde

yat". Dedi; "Kamışe bahım nedi bu kamış". Bahtı bir âdi kamışti, elli dene oğlana çalsa incitmez özünü. E dedi; "Çal". Oğlana bir dene çaldığı birli, oğlan bir daş oldu atıydan barabar. Aslan, kaplan devşan hücum ettiler karinin üzerine Olara da birer dene çaldı, olar da yerinde daş oldu. Olar orda daş kaldılar. Gelağın patşahın haber alağın. Yarın dallal çağırdı, patşahın kürekeni itipti. Bir hafta ahtardılar tapmadılar, memleket hepsi kara boyandı, bütün erkek arvad kara girip, gelin özü kara girip, patşah kara girip oğlançı. Buları bu yas te'ziyede koyağın, dönağ kime Hesên kardaşa. Geldi yetiştî zeytun ağacının dibine, ağacın altındaki kalem teraşı çıkarttı, bahtı ki paslanıptı. Dedi; "Béli kardaşımın başına bir felâket gelip, tutım kardaşımın gettiği yolu, tâ ki bahım ne var, ne yoh". Get get, yeddi gün getti, sekkizinci gün yetiştî o memleketi kardaşımın memleketidi. Bahtı bütün memleket karadı. Aynı handa mısafır oldu ki kardaşı mısafır olup vahtıyla. Hançı bahtı bu da aynı o oğlana benziri, bunun da atı var, devşanı var, filânı var. Dedi; "Baba sen nesen, senu adu nedi?" Dedi; "Menim adım Hesên'di". Dedi; "Valla Hüseyin adlı bir adam benim mısafırım oldu işte bele, bir bele iş etti, patşahın kızını aldı, indi budı yeddi gündü, sekkiz gündü itip", "Patşah gili de kara gripler bunun sebebine". Dedi; "Beleyse gedim patşaha". Kahtı patşahın yanına getmağa başladı. Getti patşahın yanına, patşah bunu gördüğü birli, patşah tabii akıllı bir adamdı. Dedi; "Oğlüm sen benim kürekenimin neyisi olasan, aynı ona benzisen". Dedi; "Valla men böyüg kardaşıyam, işte başına bir felâket geldiğini bilirem, gelmişem bir çara edim". Apardı eve gelin de gördü özünü o da babanahladı. Ki, üç gün sora, kardaşım dedi; "Nece getti?". Dedi; "Valla ava getti". "Ne günüydü". Dediler; "Cum'a günüydü". Dedi; "Men de bu ava çıhum, bir bahım n'olı". O da ava çıktı. Getti bir müddet ahşama kadar, bir av edebilmedi ve aynı zamanda ahşam oldu, kaldı dikkat etti, oda bahtı ki aynen işiğ görünürü. Dedi; "Ne varsa, bu işiğda var". Kahtı getti işiğçı, geldi bahtı aynı karı oturup. Oğlan gevlinde dedi; "Ne olıpsa bu karıdan olup benim kardaşıma". Dedi; "Karı mene bu geceliğe bir yer vermesen". Dedi; "Vallahi bu kamışten bir dene çalım

sene onnan sora yer verrem, bizim âdetimiz beledi". Dedi; "Bahım kamışe". Kamışı aldı eline bahmağa, gevlinde dedi; "Bir dene çalım kariye n'olı". Bir dene çaldı kariye, bu karı bir daş oldu. O dedi; "Beleyse, bu daşlar hepsi beni âdemdi. Orda başladı nahsı daşa bir dene çalırı, diriliri o yerdeki daşlar hepsi dirildi, tesadüf bir dene küçüğ daşa çaldığı birli, bir devşan tüngüldü devşan o devşanı öz kardaşı kimin birbirinnen görüşmağa başladı. Dii.... kardaşını da taptı. O da dirildi, aslan da, kaplan da, şad u şükür oldılar. Döndüler hana, kürekenin öz evlerine, döndü Hüseyin' gile patşah gile. Patşahın kızı buları görünce, kisi birbirine benziri, kisinin de aslan, kaplanı var, bilmiri daha nahsı kişisidi, bele birbirlerine benzirler, en ahırı heyvanlerden tanıdı, çünkü patşahın kızı heyvanlarının boynına birer altun madalya sarmıştı. Görüştü kişiyden barabar şad u şükür oldılar. Bir hefte kaldığdan sora. Dedi; "Kardaş bikere biz babamızı ahtarağın, asıl babamızı". Kahtılar gettiler kisi bir yerde geldiler avçı yanına, avçı buları görünce izzet, hizmet etti, filân etti. Dedi; "Baba ge bize görset hardan bizi kaldırıpsan". Getirdi o yere ki ordan kaldırıp özlerini. Ordan da, tabi'i memlekete ayahtan gelen bir yol he bir sa'atliğ olı. Onda üşağdılar, bilmirdiler. Aynı memlekete gettiler, orda bir handa mısafır oldılar, sordılar dediler; "Kimse indiye kadar bir bele adam var burda ki oğlı itip". Dediler; "Vallahi bir Ahmed dayı var, onnan başka kimse degi". Apardılar Ahmed dayıya, bahtılar ihtiyar olup, çoh zengin filân amma ki gözü de kör olup. Bu babanı gördüğü birli, kan kaynadı başladı dedi; "Baba işte men senu oğlıvam, bele, filân, hepsini anlattı özüne" Babanın kefinen ki gözü açıldı, emmi işittiği birli bu haberi emmini korhısınnan üregi çatladı. Amma gönderdiler o emmisi arvadını getirdiler, izzet u hizmetten barabar. Babanı, neneni kaldırdılar. Geldiler avçının evine, hepsi birleştiler. Hesên bir yerde patşah oldu. Hüseyin bir yerde patşah oldu şad u şükür oldılar.

Men de gettim, mene bir şey vermediler. Amma asmannan üç alma düştü biri mene, biri matal diyene, biri de Ali Akçay'a.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÂNİLER

Mâni, sözlü halk şiirinin başlıca nazım şekillerinden biridir. Bu kelimenin Arapça'daki ma'nâ kelimesinden Türkçeye geçtiğini söyleyenler vardır, fakat bu görüş kesin değildir.

Kırım'da, Rumeli ve Besarabya Gagauzlarında "mâni", Azerbeycan'da "Bayatı" adı ile anılan bu kelimeye, Anadolu'nun büyük bir kısmı ve İstanbul'da "mâni", Denizli'de "mana" adı verilmektedir. Kerkük'te ise (me'ni) denilmektedir.

Mânilerde, ilk iki mısra anlam bakımından serbest olup, üçüncü ve dördüncü mısralar asıl duyguyu ve fikri taşırlar.

Mâni, genellikle hece vezninin 7'li kalıbındadır, ve dörtlük tek kıt'adan ibarettir. Bazan 8'li ve 11'li mânilere de rastlanır.

Mâniler şekil bakımından ikiye ayrılırlar :

1 – DÜZ MÂNİLER : 4 mısralı ve 7 heceli mânilerdir. Mısralarda aksama yoktur.

2 – KESİK MÂNİLER : İlk mısra kısadır. Yani 7 heceden az olur, hatta tek kelimedden ibaret olabilir. Bu kelime ikinci mısra da tekrar edilir.

Mâniyi diğer halk şiiri şekillerinden ayıran özelliklerden biri kafiye düzenindedir.

Mânilerin mısraları ekseriyâ a a b a şeklindedir. Her mâni kıtası, kafiye düzeni bakımından müstakil bir birliktir.

Koşma hece veya aruz vezni ile yazılmış başka halk şiirlerinde her kıt'a son mısra'ndaki kafiye ile diğer kıt'alara bağlandığı halde, mâni için böyle bir kayıt yoktur. Bununla beraber mâninin kafiye düzeninde, kıt'a bağımsızlığını bozmayan bazı çeşitlenmelere de rastlanır.

Mâni kıt'ası ekseriyetle dört mısradan meydana gelir demiştik, ancak bazı hallerde kıt'anın uzadığı da olur. O zaman a a b a düzeni a a b a c a şeklini alır. Böylece dörtlükler biri serbest diğeri kafiyeyle ikişer mısra daha arttırılabilir.

Mâniler söyleniş yerlerine ve şartlarına göre tasnif etmek mümkündür :

- 1- NİYET MÂNİLER, Hıdırellez günündeki husûsî bazı törenlerde ve aile toplantılarında söylenen mâniler.
- 2- SEVGİ MÂNİLERİ, bunlar da eğlencelerde kız oğlan gruplaşmalarında karşılıklı söylenir.
- 3- İŞ MÂNİLERİ, çalışma sırasında söylenen mâniler.
- 4- BEKÇİ VE DAVULCU MÂNİLERİ
- 5- SATICI MÂNİLERİ.
- 6- AŞIK HİKÂYEÇİLERİN SÖYLEDİKLERİ MÂNİLER, Hikâyeci hikayesini anlatırken bazan arayan mâniler sıkıştırır.

7- SEMAİ KAHVELERİ AN'ANESİNDE YER ALAN CİNASLI MÂNİLER.

8- MEKTUP MÂNİLERİ.

9- DÜĞÜN MÂNİLERİ.

10- BUNLAR DIŞINDA KALAN BASİT ANLAMLI KONUŞMA ŞEKLİNDEKİ MÂNİLER.

Mânilerin en güzel örnekleri karşılıklı söylenen mânilerdir.

Kerkük'te mâni kelimesi daha fazla ezgi anlamında kullanılmaktadır. Mâniler çeşitli münasebetlerde ve değişik musiki aletlerin refaketinde okunur. Bu mânilerin söylenişinde mâniciler çeşitli usuller kullanırlar.

Mâni, Kerkük'te mükemmel bir şekil almıştır. Mâniler genellikle bir grup tarafından söylenir ve aşk, gurbet konularını işlerler.

Anadolu'daki kesik mâni biçimi, Kerkük'te "Hoyrat" adı ile anılır. Eserde hoyrat konusunda bu hususu daha geniş inceleyeceğimiz için burada bahs etmiyeceğiz.

Kerkük'te mâniler iki manada kullanılır. Birincisi ezgi ikincisi ise, edebî tür olan mâni dörtlüğü anlamına gelmektedir.

MÂNİLER

-1-

Kaladan endim çaya
Cıgaram saya saya
Elimde bir cût kubur
Nece gedim saraya

-2-

Seher sebbah azanı
Çağır mektup yazanı
Ah desin, kan tufürsün
aramızı bozanı

-3-

Seher oldu vaht oldu
Sinem yere taht oldu
Bayna horızım bayna
Yâr gelene vaht oldu

-4-

Bu yol Koyra yolıdı
Yağmur değil dolıdı
Üstüme kölg e geldi
Zannettim yâr kolıdı

-5-

Bugün ayın onıdı
Yüküm buğda unıdı
Konşıdan kız seveni
İşin Kârın unıdı

-6-

Üzigi kaşı behri
Kim çeker munca kahri
Bir gün seni görmesem
Virândır kalbim şehri

-7-

Kaladan atın meni
Delliyem tutun meni
Koyın sapan daşına
Köy be köy atın meni

-8-

Ay çıhtı sini sini
Men sevmişem birisini
Cellad boynımı vursa
hiç demem doğrısını

-9-

Yeri daldadan yeri
Adam aldadan yeri
Adam adamı yemez
Bikez beriden yeri

-10-

Seher sebbehti neynim
Lebuv kaddahtı neynim
Lebleruv koy ağzıma
Dünya temahtı neynim

11

Kerkük'te kala gördüm
Etrafı lala gördüm
Kerkük'ün mühibbetin
Bağdat'tan ala gördüm

-12-

Altın üzüğ barmağdan
Çeksem çıhmaz dırnağdan
Tobahıyam yâr tutmam
Korhım var ayrılmışdan

-13-

Seher sebbeh çağınnan
Öpüm memev ağınnan
Men gül koklamam sensiz
Gelse cennet bağınnan

-14-

Kalasan he kalasan
Çırpınasan kalasan
Etrafı kızlar alıp
Orta yerde kalasan

-15-

Kaladan enerem men
Çağır sav dönmerem men
Otudan kiprit oldım
Üfürsev yanaram men

-16-

Bahçadan bâr isteyin
Heyvadan nar isteyin
Dar döşegin üstünde
Gözel bir yâr isteyin

-17-

Endiler çaya bular
Benziller aya bular
Menim bu süt gevlime
Vurdılar maya bular

-18-

Kalada bir beden var
Bedende bir giden var
Özü bele degildi
Sene bir öğreden var

-19-

Kalanın öğü eniş
Merhabav dolı gümüş
Paşa dallal çağırıp
Her güzelden bir öpüş

-20-

Bugün ayın on dördü
Sırma saçu kim hördü
Tak altında bir öpüş
Kör olmuş nenev gördü

-21-

Bugün ayın üçüdü
Girme bostan içidi
Dudahları ham şeker
Diluv badam içidi

-22-

Üzigi kaşı almaz
Suya atsam bulunmaz
Ceyran yuhılı yârim
Seher olıp oyanmaz

MÂNİ TARZINDA TÜRKÜLER

Bu bölümde Kerkük ve dolaylarında söylenmiş ve daha sonra Türkiye'de de ün yapmış bazı halk türküleri örneklerini veriyoruz.

Kerkük'te derlenmiş bu türkülerin bir kısmı, belirli ve kalıplaşmış mânî dörtlükleriyle söylenilmekle birlikte büyük bir kısmı değişik güftelerde söylenir. Netekim Kerkük'lü Sanatkârlar kendi seçtikleri mânî dörtlüklerini değiştirmeyen nakaratların ezgisine uygun bir şekilde söylerler. Bu şekilde de türküler bazen on onbeş dörtlüğe kadar çıkabiliyor. ⁽¹⁾

MÂNİ TARZINDA TÜRKÜLER

-1-

ALTUN ÜZÜK YEŞİL KAŞ

Altun üzük yeşil kaş sallana sallana
Bir çift abalı dostım gel gidağ seyrana

Altundı dişu senu
Hubdı yerişu senu
İçmeden sarhoş eder
Bir tek öpüşu senu

Altun üzük yeşil kaş sallana sallana
.....(Nakarat)

(1) Terzibaşı, Ata, Kerkük Havaları, s: 127, İstanbul 1980.

Altun üzük barmahtan
Çektim çılmaz dırnahtan
Tobalıyam yâr tutmam
Korhım var ayrılmahtan

Altun üzük yeşil kaş sallana sallana
.....(Nakarat)

Altun dişu kaplama
Oğlan girme odama
Eger meni seversev
Mektup gönder babama

Altun üzük yeşil kaş sallana sallana
.....(Nakarat)

Bir daş attım kilseye
Hörügü at enseye
Yanağuda hissam var
Öpüş verme kimseye

Altun yüzük yeşil kaş sallana sallana
.....(Nakarat)

BU BAĞDA DOLANISAN

Bu bağda dolanısan
Derdiv mene demisen
Etrafu dolıp gülden
Bir gül mene vermisen

Başıvda yazma yarım
Gel Sıdkıv bozma yarım
Söz hekâttan korharam
Peçesiz gezme yarım

Bu bağda dolanısan
.....(Nakarat)

Bu dağlar olmasaydı
Saralıp Solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılığ olmasaydı

Bu bağda dolanısan
.....(Nakarat)

Oğlunam adım Ali
Girmişem ipek şalı
Seni mene verseler
Neylirem dünya malı

Bu bağda dolanısan
.....(Nakarat)

-2-

DEDE DEDE

Dede dede can dede
Tesbihu mercan dede
Yerim sal, yastuğun koy
Odi geldim men dede

Yetimem vurılmışam
Men cigerden yanmışam
Kalbim onıyçın ağlar
Yârdan ayrı kalmışam

Dede dede can dede
.....(Nakarat)

Yetimin sesi gelmez
Yığlar nefesi gelmez
Baş yastuğda, göz yolda
Bekler kimsesi gelmez

Dede dede can dede
.....(Nakarat)

Yetimler yavaş ol
Koynı dolı daş ol
Degme yetim gevlene
Düşer hurdu haş ol

Dede dede can dede
.....(Nakarat)

Neneden olmasaydım
Dünyaya gelmeseydim
Yaşım beş, heddim onbeş
Bugüne kalmasaydım

Dede dede can dede
.....(Nakarat)

GÖZÜM TÜTÜNCÜ İZZET

Gözüm tütüncü İzzet
Doldur bizimçi İzzet
Ömrüm tütüncü İzzet
Çarhala bizimçi İzzet

Bahçalarda saz ol
Gül açılı yaz ol
Men yarıma gül demem
Gülün ömrü az ol

Gözüm tütüncü İzzet
.....(Nakarat)

Bağçam bağçava karşı
Atma heyvana daşı
İşallah kavuşırığ
Dosta düşmana karşı

Gözüm tütüncü İzzet
.....(Nakarat)

Bağçayam baram sene
Heyvayam naram sene
Olma gözel vefasız
Ölünce yaram sene

Gözüm tütüncü İzzet

Bahçaya bah bara bah
Kölge salıp nara bah
Üzin daldalar geçer
Bu bed asıl yara bah

Gözüm tütüncü İzzet
.....(Nakarat)

GÜZELE BAH GÜZELE

Güzele bah güzele
Gelip bizden söz ala
Menim bir esmerim var
Değişmem yüz güzele

Bahçaya bah bâra bah
Kölge salıp nara bah
Üzün daldalar geçer
Bu vefasız yâra bah

Güzele bah güzülü
.....(Nakarat)

Bahçadan bâram sene
Heyvadan naram sene
Çemyemenazlı dilber
Ölünce yâram sene
Güzele bah güzele
.....(Nakarat)

Bahça bârından oldım
Heyva narındaan oldım
Gece yuhısı bilmem
Gündüz kârımnan oldım

Güzele bah güzele
.....(Nakarat)

Bahça bâriçin ağlar
Heyva nariçin ağlar
Karlı dağ güneş için
Gönül yâr için ağlar

Güzele bah güzele
.....(Nakarat)

HEY HAVAR DEGİRMANCI

Kız : Hey havar degirmancı
Sen hançı men kervançı
Arpanı verrem sene
Buğdanı dög benimçi

Degirmenci : Olmaz hatunum olmaz
Degirmane su gelmez
Denu kaldır düş yola
Sene de sıra gelmez

Kız : Hey havar degirmancı
Sen hançı men kervançı
Üzüğüm verrem sene
Buğdanı dög benimçi

Degirmenci : Olmaz hatunum olmaz
Savacağa su gelmez
Denu kaldır düş yola
Sene de sıra gelmez

Kız : Hay havar degirmancı
Sen hançı men kervançı
Gözlerim verrem sene
Buğdanı dög benimçi

Degirmenci :

Oldı hatunum oldı
Savacağa su geldi
Denu kaldır gel beri
Sene de sıra geldi

NERGİZİ DESTE BAĞLADIM

Nergizi deste bağladım
Desteye beste bağladım
Birini öz yarımçın
Birini dosta bağladım

Gettiler yurt koydılar
Yarama murt koydılar
Eski yaram üstüne
Yengi barut koydılar

Nergizi deste bağladım
..... (Nakarat)

Gedisen men de gellem
Kaş üste kalem sallam
Gevliv hiç fikretmisen
Arhavca men de gellem

Nergisi deste bağladım
..... (Nakarat)

Gedisen oğır ossın
Gög çimen yoliv ossın
Harda yuhuv gelende
Kolım yastuğu ossın

Nergii deste bağladım
..... (Nakarat)

-4-

O YANA DÖNDER MENİ

O yana dönder meni
Bu yana dönder meni
Üregimde yara var
Tabibe gönder meni

Çayır kısa biçilmez
Su derindi geçilmez
Mene yârdan geç diyer
Yâr şirindi geçilmez

O yana dönder meni
..... (Nakarat)

Her güzelden yâr olmaz
Seven bahtiyar olmaz
Yârı güzel olanın
Gevli ihtiyar olmaz

O yana dönder meni
..... (Nakarat)

Meni gördü güldü yâr
Dertlisiydim bildi yâr
Açtı kulaç kolların
Göz yaşımı sildi yâr

O yana dönder meni
..... (Nakarat)

Gözleru ne mavıdı
Sinev keklik aıdı
Her gelen bir söz diyer
Seni mennen savıdı

O yan dönder meni
.....(Nakarat)

-7-

OĞLAN YAĞLIĞU HANI

Oğlan yağlığu hanı
Durmaz barmağım kanı
Menim sevdiğim sensen
Senu sevdiğu hanı

Oğlanam adım Ali
Girmişem ipek şalı
Seni mene verseler
Neynirem dünya malı

Oğlan yağlığu hanı
.....(Nakarat)

Oğlanam adım Zeynel
Gör felek bize neyler
Kimine yâr veripti
Kimini yârdan eyler

Oğlanyâğlığuhanı
.....(Nakarat)

Oğlanam adım Nazım
Hulkım yoh mektup yazım
Mektubu gözüm üste
Sen özü mene lazım

Oğlan yağlığu hanı
.....(Nakarat)

-6-

SEN BİR YANA BİR YANA

Sen bir yana bir yana
Men bir yana bir yana
Çifte abalı dostım
Kah gidah seyrana

Kaşları çohtı senu
Kıprıgu ohtı senu
Men seni çoh severem
Haberu yohtı senu

Sen bir yana bir yana
.....(Nakarat)

Kaşları karasına
Hal bitip arasına
Bir kutı melhem eyle
Sür bağrım yarasına

Sen bir yana bir yana
.....(Nakarat)

Kaşları yay benimçin
Kiprğu say benimçin
Men öllem sene kurban
Sen ölsev vay benimçin

Sen bir yana bir yana

.....(Nakarat)

Kara çadır haraldan
Benzu seçtim maraldan
Ne derdim var, ne belam
Sensen benzin saraldan

Sen bir yana bir yana

.....(Nakarat)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HOYRATLAR

a-HOYRAT KELİMESİNİN MENŞEİ:

Daha önce incelediğimiz mâniler bölümünde, mânilere, Güney-Doğu Anadolu bölgelerinde hoyrat adı verildiğini görmüştük.

Bu kelimelerin menşei hakkında gerek Türkiye'de ve gerekse Irak'ta çeşitli fikirler ileri sürülmüştür.

Türkiye'de hoyrat kelimesinin en eski şekline 14. yüz yılda yazılmış olan Süheyl ü Nevbahar'da rastlıyoruz.

Oğul atadan geçse horyat olur

Ana sen oğul demegil yâd olur (Süh. XIV)

Tezeydügün andan bilirler gülü

Kim ilinmemiş ana horyat eli (Süh. XIV.)⁽¹⁾

(1) Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, cild 2, S: 490, T.D.K. İst. 1945

Daha sonra aynı kelimeye Dede Korkut'ta da rastlıyoruz. (Ata adını yorıtmayan hoyrad oğul ata bilinden ininçe inmeşe yig.)⁽²⁾.

Bu iki eserde kullanılan hoyrat kelimesi kötü, kaba, huysuz ve terbiyesiz anlamındadır.

19. yüz yıl eserlerinde de kelime eskiden bilinen anlamda kullanılmaya devam eder.

Şemseddin Sami "Kamus-i Türkî"sinde, aynı kelimenin köylü, kaba, eli bir şeye yatışmayan ve bir şeyi güzel muhafaza etmeyi bilmeyen anlamlarına geldiğini kaydeder.⁽³⁾

Ahmed Vefik Paşa da "Lehçe-i Osmanî"sinde hoyrat'a, restayı kaba, terbiyesiz, direşt, Rumca'da köylü anlamını vermiştir.⁽⁴⁾

Diğer bütün eser ve sözlüklerde de hoyrat kelimesi zikrettiğimiz anlamda kullanılmaktadır.

Bu kelimenin Yunanca'da (horiatis) yani (köylü) kelimesinden Türkçeye geçtiğini söyleyenler de vardır.

Büyük Türkolog Radloff'a göre, bu kelimenin aslı Türkçedir.

Eğer bu kelime Rumca'dan Türkçe'ye geçmiş olsaydı, Rum tesiri altında kalmış bölgelerde kullanılırdı, fakat bu böyle olmamıştır, zirâ bu kelimenin kullanıldığı bölgeler Rum tesirinin en az olduğu bölgelerdir.

Ayrıca Kerkük'te kullanılan hoyrat kelimesi ile hiç bir ilgisi yoktur. Zirâ Kerkük'teki hoyrat kelimesi kötü anlamında değilse, bir halk edebiyatı nazım şeklinin adı olarak kullanılmaktadır.

(2) Ergin, Muharrem, Dede Korkut, Cilt 1, S:74, Ank. 1958

(3) Şemseddin Sami, Kamus-i Türkî, S: 591

(4) Ahmed Vefik Paşa, Lehçe-i Osmanî, S: 3900

Bu kelimenin menşei hakkında Kerkük'te çeşitli fikirler ileri sürülmüştür.

Bir grup, edebiyatçı ve yazara göre, hoyratın aslı (Koryad) kelimesinin tahrif edilmiş şekli olan (kuru yad)'dan meydana gelmiştir.

Bazılarına göre bu kelime (huvarda = cömert)'dan tahrif edilmiştir.

Diğer bir grup bu kelimenin aslının Kerkük'te bir mahalle ismi olan (Korya veya Koyra)'dan alındığını ileri sürüyorlar.

Şair Osman Malzum'a göre, bu kelimenin aslı (horı) dır, kelime kötü anlamındadır.

Irak'lı yazarlardan Sıddık Kadiri'ye göre, hoyrat kelimesinin aslı Uygunca'dır. Sıddık Kadiri bu hususta şu bilgiyi vermektedir.

"Eski zamanda Uygurlar kervan ve kafilelerini sürürken (Harevat) namında halden, istikbalden, aşktan, yiğitlikten, binicilikten ve silahşorluktan bahseden uzun ve sürekli mâniler söylerler idi. Bu mâniler tıpkı hoyrata benziyordu".⁽⁵⁾

Gobi çöllerinde yaşayan Türkmen, Kırgız ve Moğol boyları arasında mâniler hâlâ yaşamaktadır. Ayrıca Tatar ve ürkmenler arasında söylenen bir çeşit mâni vardır ki rübâî tarzında olup adına (hor) derler. Bu çeşitten olan mânilerin varlığına ve Orta Asaya'da hâlâ devam ettiğine "Sir Thomas Arnold" değinmiştir.

(5) Yukarıda Kerkük'te hoyrat hakkında söylenen fikirler Ata Terzibaşı, Kerkük Hoyratları ve Mâniler, Cilt I, Bağdad 1955'te yayınlanan eserinden aynen alınmıştır.

Irak'lı yazar Tevfik Vehbi'ye göre ise hoyrat anlam bakımına Uygur'ca (kor) ve sair Türkmen lehçelerindeki (har) ve yeni Farsça'daki (har) kelimelerine uygundur. ⁽⁶⁾.

Avukat Ata Terzibaşı ise, hoyrat dilini bir ihtiyacı olarak doğmuş bir lafızdır demektedir. ⁽⁷⁾.

İbrahim Dâkûkî hoyrat kelimesini (hor veya kor) kelimelerinden geldiğini ileri sürer. Bu şiirlere önce (hor şiir) denmiş, sonra çoğul eki ekleyip, bugünkü horyat ve koryat kelimesi meydana gelmiştir. ⁽⁸⁾.

Görüldüğü gibi kelimenin menşei hakkında henüz kesin bir neticeye varılmamıştır. Kelime her hangi bir menşe bağlanmadığı için de, anlam bakımından kesin bir sonuç alınmamıştır.

b – ŞEKİLLERİ :

Hoyratlar Kerkük halk edebiyatı nazım şekillerinden olup, genellikle mevzun ve yedi hecelidirler. Bu hece sayısı (4 + 3, 3 + 4 ve çok az olarak 2 + 5) şeklinde ortaya çıkar. Nadir olarak 8 heceli hoyratlara rastlanır.

Hoyratların başlıca özelliklerinden biri de cinaslı olmalarıdır. Cinassız olan hoyratlar da vardır. Fakat bu hoyratlar gerek mana bakımından ve gerekse kuruluş bakımından zayıf olup, çabuk unutulmaktadırlar.

Hoyratlarda cinas unsuru çok önemlidir, hatta cinassız olan hoyratları bazı kişiler, hoyrat kabul etmemektedirler.

(6) Dâkûkî, İbrahim, Irak Türkmenleri, S: 97, Ank. 1970

(7) Terzibaşı, Ata, Kerkük Hoyratları ve Mânileri, Cild I, S: 27, Bağdad 1955

(8) Dâkûkî, İbrahim, Irak Türkmenleri, S: 98 = 99, Ank. 1970

CİNASLI HOYRAT :

Kanaryalar
Aşk kuşu kanaryalar
Dudağ dudağa degse
Birbirin kanar yalar

CİNASSIZ HOYRAT :

Bağvançı bağı geçti
Avçılar dağı geçti
Bağrımdaki yaranın
Bağlanma çağı geçti

c – MAKAMLAR :

Hoyratlar çeşitli usullere dayanılarak özel bir ahenk ve ezgi ile okunur. Bu okunuş tarzları yalnız Kerkük hoyratlarına mahsustur.

Kerkük hoyratlarının 20'ye yakın makamı vardır. Muçıla, Kesük, Yetimi, Muhelif, Bayat, Memeli, Beşiri, Kürdü, Kara bağlı, Ahmed Dayı, Ömergele, Malallah ve Yolcu makamları bunların en çok kullanılanlarıdır. Bu makamların bir kısmı Kerkük'te yetişen üstadlar tarafından icad edilmiştir ve onların adları ile anılır.

Kerkük'te hoyrat en parlak devrini 19. yüz yılın sonlarında yaşamıştı. Bu devirde yetişen meşhur hoyratçı Muçıla, eskiden bilinen usullere yeni bir usul katmayı başarmıştır. Aynı şekilde Ahmed Dayı, Malallah, Şerif, Memeli ve Yasin Bağvan da kendi adları ile anılan yeni usuller meydana getirmişlerdir. Halk arasında en çok sevilen usuller Muhelif, Kürdî, Beşiri, Muçıla ve Malallah'dır.

Bu makamlar belli klişelerle birlikte okunur. Bu klişeler bir iki kelimeden ibaret olup, hoyratın başına veya sonuna getirilirler.

Bu klişelerden bazıları şunlardır :

Ağamağam,
Zalim zalim,

Mine boylum,
Baba bugün,
Senu eluden hiç bilmem hara gedim,
Di gel ağam di gel,
Gözlerim ağam gibi v.s.

Meselâ Muçıla usulünde :

"Zalim zalim zalim"
Kanara yerde
Kasap kanara yerde "Zalim"
Öldüm yoh kan alanım
Kaldı kan ara yerde
"Ah men, yoh sen"
"Ölürem bugünde men"

ç – MUHTEVALARI :

Hoyratlar, Türkmen toplumunun bütün sevinç ve kederlerini dile getirirler. Başta aşk ve gurbet konuları olmak üzere hiciv, vasf, medih, yiğitlik ve hikmetli sözleri konu edinir. Bu konulara rağmen en çok işlenen konular aşk ve gurbettir.

Aşk konulu hoyratlarda hoyratçı sevgilisinin güzelliğini, cilvesini, bu aşk uğurunda çektiği acıları samimi bir şekilde ortaya koyar.

Aşık sevgilisinin güzelliklerinden bahsederken bu çeşitten hoyratlara baş vurur:

Aya benzer
Cemalu aya benzer
Kırpikleru oh olup
Kaşlaru aya banzer

Güldü yarı
Ağladı güldü yarı
Leblerin bal tasıdır
Cemalin gül diyârı

Gözden kara
Sürmedi gözden kara
Bir sürmesiz göz gördüm
Sürmeli gözden kara

Men deyanım
Köskü aç men deyanım
Hüsnü gören yanarmış
Koy görüm men de yanım

Aşık sevgilisinin kendisine çektiirdiği cefayı ve bu cefadan doğan dertlerini, aynı zamanda sevgiliden şikayetini hoyratlarla dile getirir:

Al dudağı
Öp kohla al dudağı
Yâr benim kanım içip
Oluptu al dudağı

Eger meni
Hilâl kaş eger meni
Açılı tutğun gevlim
Yâd etsev eger meni

Ğem dağıdı
Güzeller ğem dağıdı
Enişim derd deresi
Çihışım ğem dağıdı

Kimsesize
Rahmeyle kimsesize
Ne sizden gelen oldu
Ne bizden kimse size

Aşık sevgilisinin cefasından bahsederken, merhametsiz feleğin zülmünü de ihmâl etmez :

Aşinâ felek
Didem yaşına felek
Akibet kuş kondırı
Kabrim daşına felek

Dâd felek
Bidâd felek dâd felek
Men içtiğim zehirden
Özü de bir dad felek

Ne senedi
Ne gündü ne senedi
Döner feleğin çarhı
Ne mene ne senedi

Yandı felek
Tutuştı yandı felek
Üzümü güler gördü
Kahrınnan yandı felek

En sonda aşık Tanrı'dan yardım dilemeye başlar :

Açar ağlama
Gündü geçer ağlama
Bu kapını bağlıyan
Bir gün açar ağlama

Günâhımdan
Hudâm geç günâhımdan
Cigerden bir âh çektim
Tutuldu gün âhımdan

Hoyratların bir kısmı da bazı değişik konuları ele alır. Bu çeşit hoyratları anlıyabilmek için o hoyratların ele aldığı konuyu tamamiyle bilmek gerekiyor. Bu çeşit hoyratlara bir misal verelim:

Kerkük'ün kale mahallesinde oturan hoyratçılardan biri, bir gün sokaktan geçmekte olan yüzü peçe ile örtülü bir kadının peçesini açtırabileceğini iddia eder, ve arkadaşları ile tartışmaya başlar. Kadın bunların yanlarına yaklaştığı zaman, hoyratçı var kuvvetiyle aşağıdaki hoyratı okur ve kadını peçesini açtırmaya mecbur eder, böylece de iddiayı kazanmış olur.

Bu gelen Cebbarıdı
Sorın kimin yârıdı
Peçesin örtüp gider
Ya kördü ya karıdı (9)

d-IRAK VE TÜRKİYE HOYRATLARI ARASINDAKİ MÜNASEBET:

Her ne kadar son yıllarda hoyratlar Türkiye'de de yayılmaya başlamışsa da, şurası bir gerçektir ki hoyratların asıl doğup, geliştikleri bölge Kerkük bölgesidir.

Hoyratlara Azerbeycan'da (Bayatı), Türkiye'nin Urfa, Diyarbakır ve Elazığ bölgelerinde (Hoyrat), diğer Türkiye bölgelerinde (Ayaklı mâni) ve Orta Asya'da (Harevat) adı veriliyor.

Elazığ, Diyarbakır ve Urfa bölgelerinde, Kerkük hoyratlarının makamlarına az çok benzeyen makamlar vardır. Elazığlı bir sınıf arkadaşımın edindiği bilgiye göre, bu bölgede hoyratlar kullanılıyor ve uzun hava şeklinde okunuyor.

Elazığ bölgesinden bir hoyrat :

"Baba bugün"
Dünyasına dünyasına
Aldırma dünyasına
Dünya benim diyenin
Dün gittik dün yasına

(9) Terzibaşı, Ata, Kerkük Hoyratları ve Manileri, Cild : 1 S:69-70 Bağdad 1955

Her ne kadar bu hoyratlarla Kerkük hoyratları arasında bir benzerlik varsa da, Kerkük hoyratlarının kendisine has sözleri ve okunuş tarzları vardır ki bu hoyratları, diğer hoyratlardan ayıran önemli bir özelliktir.

Bu arada değerli şair Ref'et Körüklü'nin Kardeşlik'te yayınlanan şu sözlerini nakletmekte fayda buluyoruz:

Kerkük'lü kardeşlerimin ustalıkta yazıp söyledikleri hoyratlara nazire olarak yazdığım Türkiye hoyratları (Hani) adlı şiir kitabımda yayınlama arzusunda idim. Ötüken dergisinde devamlı olarak yayınladığım Türkiye hoyratları, Türkiye'ye hoyratları tanıtmaya sebep oldu, bu bakımdan çok bahtıyarım.

Gerçi benim yazmaya çalıştığım hoyratlarım, sizlerin âbidevi güzellikte olan hoyratlarınız yanında hiç bir kıymet ifade etmez. Amma hiç olmazsa hoyratın ne demek olduğunu Türkiye'dekilere tanıtmış olmam benim için en büyük bahtıyarlıktır diyerek, bir de ilave ediyor:

Yâr verilmiş
Güzele yâr verilmiş
Bir sabah uyandım ki
Kerkük'te yâr verilmiş

HOYRATLARDAN ÖRNEKLER

-1-

Yarı yolda
Kim görüp yarı yolda
Hıyalı olmasaydı
Kalırdım yarı yolda

-2-

O yananda
Mum yanar, o yananda
Esmeri öp yuhıda
İnkâr et oyananda

-3-

Bir dala
Bir düşünce bir dala
Vefasız olma bülbül
Her gün konma bir dala

-4-

Güzel alma
Güzel sev, güzel alma
Alırsav bir asıl güzel al
Bed asıl güzel alma

-5-

Din ara
Devlet ara, din ara
Kıyamet dine bağlı
Dünya emri dinara

-6-

Gül tikene
Sarmaşıp gül tikene
Alem gözün tikipti
Menim gözüm tikene

-7-

Gül tikene
Sarmaşıp gül tikene
Men senden vazgeçerem
Meger ömrüm tükene

-8-

Sine sine
Kar yağar sine sine
Ne elim eline degdi
Ne sinem sinesine

-9-

Gelenim yoh
Beklerem gelenim yoh
Baş yastuğda, göz yolda
Hiç kimse gelenim yoh

-10-

Ne salı
Ne çarşamba, ne salı
Men bir derde Düşmüşem
Ne öldürü, ne salı

-11-

Alma yanı
Al olı alma yanı
Nece kabre koyallar
Muradın almayanı

-12-

Geçtim Hassa çayını
Turçı kurıp yayını
Turçı gözü kör ossın
Kestu miskin payını

-13-

Kar daşı
Kaplıyıptı kar daşı
Başımda tac ederem
Men vefalı kardaşı

-14-

Tiken bili
Yaramı tiken bili
Bülbülün çektiğini
Gül bili, tiken bili

-15-

Miskini
Lalengini miskini
Zengini her kes sorar
Kimse sormaz miskini

-16-

Eski sini
Yengi kab, eski sini
Uyma eller sözüne
Sev dostım eskisini

-17-

Kala yeri
Yihulsın kala yeri
Kıyamet onda kopar
Dost gider, kala yeri

-18-

Derde nişi
Düşmüşem derde nişi
Çıtışım gem yohuşı
Enişim derd enişı

-19-

Bağlı Kerkük
Bostanlı bağlı Kerkük
Yetimler hörügünnen
Yarası bağlı Kerkük

-20-

Oyan Kerkük
Yaramı oyan Kerkük
Gün çıktı el oyandı
Sen de bir oyan Kerkük

-21-

Saki boşaldı badam
Men öz yurdumda yadam
Kesilmişem ney kimin
Kulağ var dinle sadam

-22-

Kara bahtım
Ağ olmaz, kara bahtım
Memev yadıma düştü
Dağlarda kara bahtım

-23-

Ağladayım
Siyahla ağladayım
Gel görginen halımı
Sen de bir ağla dayım

-24-

Güller derdim
Güller bahçada derdim
Gül derdimden ne anlar
Anlatsın sene derdim

-25-

Baha verim
Ne sattım baha verim
Can dedü, canım verdim
Neyim var daha verim

-26-

Kerkük'lüyem men özüm
Kulağ ver dinle sözüm
Aşretim sene kurban
Evvel baştan men özüm

-27-

Almadan
Yanağ şirin almadan
Öpeydim gül üzünden
Hudâm ruhum almadan

-28-

Bu dağdan
Gün sallanı bu dağdan
Bir kere hüsnü görsem
Hılas ollam bu dağdan

-29-

Bu dağlardan
Bu teppe, bu dağlardan
Vazgeçmez dertli bülbül
Ölünce bu dağlardan

-30-

Beş yerden
Hörüg salıp beş yerden
Öpeydim dişliyeydim
Beşbin beşyüz beş yerden

-31-

Ne güne men
Ne aya ne güne men
Kışım dert, baharım âh
Kalmışam ne güne men

-32-

Yâr dayansın
Sineme yâr dayansın
Men çektim aşk ataşın
Koy düşsün yâr da yansın

-33-

Kara gün
Erir vursa, kara gün
Dağlar yanar kül olı
Bir dem çekse kara gün

-34-

Baba dağlar
Yücedi baba dağlar
Cigerim aşk ataşı
Üregim baba dağlar

-35-

Nece dağlar
Nece kar, nece dağlar
Ge çek sevdâ derdini
Gör seni nece dağlar

-36-

Sene dağlar
Kar yağar sene dağlar
Elimde arzuhalim
Koynımda sened ağlar

-37-

Oyanan ağlar
Yatıp oynanan ağlar
İki baş bir yastuğda
Evvel oynanan ağlar

-38-

Kazan ağlar
Ot yanar, kazan ağlar
Burda bir gerip ölüp
Türbesin kazan ağlar

-39-

Yarasalar
Baykuşlar yarasalar
Gevlim harap oldu
Her gelen yara salar

-40-

Yarahılar
Dertliler yaralılar
Tabibi burda taptım
Yığışsın yaralılar

-41-

Ne gün var
Ne düğün var, ne gün var
Felek sen ağlat meni
Gülmağa da bir gün var

-42-

Yara gözler
Tabibler yara gözler
Bir toy ossın, bir beyram
Tohınsın yara gözler

-43-

Harabat
Ma'mur olmaz harabat
İgidi serden eyler
Yaman yoldaş, harab at

-44-

Bir güldü
Bir bağcadı bir güldü
Halimnen bilen dostım
Yüz ağladı bir güldü

-45-

Yaram az
Derdim çohtı yaram az
Bel bağlama ağyâre
Dar vahtında yaramaz

46

Oyanmaz
Oyadıram, oyanmaz
Her kimiz bir ataşta
Men yanıram, o yanmaz

-47-

Güle naz
Bülbül eyler güle naz
Girdim dost bağçasına
Ağlıyan çoh gülen az

-48-

Başta yaz
Sonda bahar, başta yaz
Çemlilerlistesinde
Felek adım başta yaz

-49-

Dere bilmez
Avçı dağ dere bilmez
Aslı bağvan olmiyan
Bağda gül derebilmez

BEŞİNCİ BÖLÜM

AĞITLAR (SAZLAMAĞLAR)

Ağıt, bir ölünün arkasından belli ezgilerle söylenen, ölünün iyiliklerini, ölümünden duyulan acıları, v.b. anlatan şiirlerdir.

Ağıt töreni ve ağıt söyleme geleneği Türkler'de çok eskiden beri vardır. Hunlar'da ve Göktürkler'de bu törene ait bilgiler Çin kaynaklarımda bulunur. Orhun anıtlarında (M. VIII yüzyıl) "Yuğ", "Yuğcı" ve "Sığıtçı"lardan bahsediliyor ki tamamiyle bugünün ağıt ve ağıtçılarını karşılıyor.

İslâmiyetten sonra bu göreneğin saraylarda olsun, halk içinde olsun sürüp geldiği, Türkler'e dair bilgi veren bir çok kaynaklardan öğrenilmektedir. Dîvânü Lûgati't - Türk'te (XI. yüzyıl) Kaşgarlı Mahmut, Yuğ adı altında ölünün gömülmesinden 3-7 gün sonra verilen ziyafet töreninden bahseder. Aynı kaynaktaki şiirler içinde Alp Er Tunga'nın ölümünü anlatan tanınmış manzume, ağıt töreninde söylenmiş tipik bir eski ağıt örneğidir.

Ağıt kelimesine, Kuzey-Doğu Karadeniz bölgesinde "sayı yapmak veya sayı kurmak", bazı Doğu bölgelerinde de "Lavik" adı verilmektedir. Anadolu'nun bazı yerlerinde de, sadece "Ağlamak" denmektedir. ⁽¹⁾.

Kerkük'te ise ağıta "Sazlamağ" denmektedir. Ağıtçıya da "Sazlıyan" adı verilir.

Kerkük'te ağıtlar ta'ziyelerde, genellikle kadınlar tarafından okunur. Hatta bu işi para karşılığında yapan kadınlar da vardır. Bazı münasebetlerde erkeklerin de, ağıt söylediklerine rastlanmaktadır.

Kerkük'teki ağıtların nazım şekli a a b a'dır. Ağıtçı kadın ağıtına başlamadan önce "Vay balam vay" diye bir giriş yapar, bazan da mısraların sonuna "ah babam oğlu, ah nenem oğlu" gibi eklemeler yapar.

Bu gelenek halen Irak Türkleri arasında yaşamaktadır.

AĞITLARDAN ÖRNEKLER

-1-

Yola gettim yolım yoh (Nenemoğlu)
Elim çolah kolım yoh
Senu canuçın ossın (Babamoğlu)
Bir gecelih yerim yoh
Bir ahtarıp tapanım yoh
Sorıp sual edenim yoh

-2-

Gögerçin havadadı
El yatmaz yuvadadı
Bir elin başu altta
Bir elin duadadı

(1) Türk Ansiklopedisi, Cild : 1, S: 227-228

-3-

Babam evi sağdadı
Sağda döğü soldadı
Çoh ahtarıram bulmıram
Bu dağılmış babam evi (Nenemoğlu)
Bilmem hahsı koldadı (2 kere)

-4-

Musalla çöl olaydı
Etrafı göl olaydı
Mennen senu aravda
Bir ince yol olaydı

-5-

Geçtim Hassa çayını
Turçı kurıp yayını
Turçı gözü kör ossın
Kestu missskin payını

-6-

Musallanın çim daşı
Yandı üregim başı
Bir dene senu kimin görendem
Tökerem gözüm yaşı

-7-

Gedisen oda balası dağılmış (Babam yanna)
Kısrağı duhanası mezat olmuş (Babam yanna)
Ah babam oğlu ah nenen oğlu
Mennen çoh selam apar (2 kere)

-8-

Dağlar başı himedi
Şadlığ gülmağnemedi
Urum askeri kimin
Derdim köme kömedi

-9-

Kapıya mih çaharam
Sen sallan men baharam
Aspabu kirlenende
Sen yolla men yeharam

-10-

Öz nenem
Karnı dolı köz nenem
El yağlar, galat yağlar
Koy yağlasın öz nenem

-11-

Kahve yükü ferde men
Nece düştüm derde men
Açılmış gülüydüm
Nece yatım yerde men

-12-

Yağlaram yağış kimin
Titrerem karnı kimin
Özü kaçtu kurtuldu
Kaldım dış görmüş kimin

-13-

Geceler gündüz kimin
Mum yanar yıldız kimin
Nanca yeri görendem
Men erirem duz kimin

-14-

Dağlar başı dolı kar
Benzim sarı hulkım, dar
Her gören benzim sorar
Bilmez gevimde ne var

-15-

Çölde biter kabağlar
Atıptı pür budağlar
Nece yerde yatırı
Al pembe gül yanağlar

-16-

Nişin ağlar
Uçtırdı kuşın ağlar
Kervan bizim vurup
Geripler nişin ağlar

-17-

Derdim açsam dağ yanar
Fıtıl işler yağ yanar
Derdim bele güçlüdü
Kora tutmuş bağ yanar

-18-

Bala vay
Bal yemedim bala vay
Çöp yağdım yuva yaptım
Uçurtmadım bala vay

ALTINCI BÖLÜM

NİNNİLER (LEYLELER)

Ninni, annenin süt ninenin veya çocuğa bakan bir kadının, çocuğu kucakta veya beşikte uyutmak için kendisine has ezgiyle söylediği evlat sevgisine dayanan şüirlerdir.

Dîvânü Lûgati't-Türk'te, Türk analarının ninni makamında olarak, çocukları uyutmak için "(bilu bilu)" dedikleri yazılıdır. Bu bize fazla bir bilgi vermese bile, ninninin ne kadar eski ve Türklüğe has olduğunu göstermesi bakımından kıymetlidir.

Ninni, annenin çocuklarıyla, etrafındakilerle ve çok defa kendisiyle konuşmasıdır. Anneler çocuklarını uyuturken etraftakilere söyleyeceklerini bir minni şeklinde de söylerler.

Ninnilerin söyleyeni ve bestecileri de belli değildir. Ninniler, genellikle 4 mısradan meydana gelirler. Hemen hemen her mısradan sonra ninni kelimesi tekrarlanır.

Anadolu'da kelimenin yaygın şekli ninnidir. Erzurum ve Erzincan dolaylarında (ela) denilmektedir.

Kerkük'te ise (leyle veya Layle) şekli kullanılmaktadır. Başlangıç olarak da (Ülle balam ülle) klişesi söylendikten sonra, ninni okunur.

NİNNİLERDEN ÖRNEKLER

-1-

Oynadırım yatınca
Beklerem ay batınca
Kolım yastuğ edereem
Babav eve gelince

-2-

Leylev edim yatınca
Belere ay batınca
Gözüme şiş batır ram
Sen hasıla yetince

-3-

Bala dadı
Bal dadı, bala dadı
Ne balda ne şekerde
Hiç yohtı bala dadı

-4-

Leylev dadı bal dadı
Leylev meni aldadı
Ne balda ne şekerde
Hiç tapmadım leylev dadı

-5-

Gedirem yolım dağdı
Gör ne bahçalı bağdı
Men sene leyle edirem
Ne ğada canım sağdı

-6-

Leylevun adı nedi
Şekerden dadı nedi
Çağırırım ses vermez
Bilmirem derdi nedi

-7-

Seherden sada geli
Zulum çoh dada geli
Salım düşman canına
Sene ne kada geli

-8-

Gözlerimden yaş geli
Dingirleni daş geli
Sen yat, men leyle diyim
Gör bah nanca hoş geli

-9-

Balam şirin seni
Severem şirin seni
Sevmezsem canım çıhsın
Canımnan şirin seni

-10-

Seherden bir yel esti
Sabrım kararım kesti
Var yohım senu ossın
Mene bu ğamlar bestı

-11-

Dağların karı menem
Gün vursa erimenem
Balam leyle demahtan
Ölünce karimenem

-12-

Yuhudan kahtım sersem
Seher gülünü dersem
Neynirem dünya malın
Bir öpsem bir kohlasam

-13-

Leylevu leyledim
Seni hudâmnan diledim
Hudâm verip almasın
Çoh şükürler diledim

-14-

Beşigi bezedeydim
İçine gül basaydım
Ne dedim sen küstü
Men dilimi keseydim

-15-

Leylev edim men dâyıım
Yuhu olsun mülâyım
Hudâma çoh yalvarram
Olasan benim payım

-16-

Kurbanam özüm özüm
Yuhısız nece dözüüm
Geceni gündüz kimin
Tikmişem sene gözüüm

-17-

Beşigi başı kozdan
Korhım var yaman gözden
Yaman göz hayın olı
Sürmeni alı gözden

-18-

Leylev edim yatastaan
Kızıl güle batasan
Kızıl gül kölge salıp
Kölgesinde yatasan

-19-

Beşigi beş kurıştan
Bağırdağı gümüştan
Besliyağ büyük edağ
İstemiriğ yengiştan

-20-

Ay çıhtı oldı yayan
Yâr yola düştü yayan
Gül döşek, katfe yastuğ
Dayan azizim dayan

-21-

Leylev edim yatginen
Bağ gülüne batginen
Bağ gülü kölge salıp
Kenarımda yatginen

-22-

Kaşları yay benimçin
Kıprıgu say benimçin
Men össem, sene kurban
Sen össev vay benimçin

-23-

Nenem leyle eylesin
Leyle bilmez neylesin
Eger leyle bilmezse
Beşiğ desin belesin

-24-

Leylev ederem naçar
Leylev kaf dağını açar
Hudâma çoh yalvarram
Beke suçudan geçer

-25-

Leylev ederem naçar
Leylev derd ögün açar
Hudâma çoh yalvarram
Beke suçudan geçer

-26-

Kaz geldi kayırdılar
Kanatın ayırdılar
Balası ayırmazdı
Bir eli zor ayırdılar

-27-

Bu yurtlar bizim yurtlar
Ceyran kuzusun otlar
Leyle balam demahtan
Dilime düşüp kurtlar

-28-

Bahçalar inci tutar
İnci birinci tutar
Her kulağım eşidende
Meni bir sancı tutar

-29-

Develer katar gider
Baş başa çatar gider
Başına dem düşende
Balasın atar gider

-30-

Kanşarda var serçeler
Biri birin parçalar
Neneni ayırdılar
Kaldı hurda beçeler

-31-

Balam şirin düşer
Yay oha şirin düşer
Sen yat men leyle edim
Gör sen ne şirin düşer

-32-

Gögde uçan yeşil kuş
Sal kanati bize düş
Gel öpüm yanağiden
Seher ossın yola düş

-33-

Men diyirem bala vay
Balay ollam bala vay
Çoh beşiği beledim
Bir demedim bala vay

-34-

Dağ üstünde dağ olmaz
Tek ağacdan bağ olmaz
Her kimin oğlu össe
Üreginde yağ olmaz

YEDİNCİ BÖLÜM

BİLMECELER (TAPMACALAR)

Bilmece, tabiat unsurları ile, bu unsurlara bağlı hadiseleri, canlıları, eşyayı, akıl ve zeka nevinden mücerret kavramlarla dinî konu ve motifleri kapalı bir şekilde yakın uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce ve muhakeme kuvvetimize aksettirerek bulmayı hedef alan kalıplaşmış sözlerdir.

Bilmece kelimesi Batı Türkçesinde "bil" kökünden doğmuştur.

Anadolu'da bilmece isminin yanı sıra, değişik bazı isimlerde kullanılmaktadır. Elazığ'da "Tanıtmaca", Bilecik'te "Atlı Mesel", Erzin-can'da "Atlı Hekat", Kayseri'de "Bilmeli Matal" ve Erzurum'da "Mesel" denilmektedir.

Dış Türklerde ise, Türkmenler'de "Matal", Kırgız, Kara Kalpak ve Kazaklar'da "Cumbak", Kazanlar'da "Takışmak", Başkurtlar'da "Yumak" ve Azerbeycan'da "Tobzug" adı verilmektedir.

Kerkük'te ise "Bulmaca veya Tapmaca" adı kullanılmaktadır.

Bilmeceler zengin bir ruh, ince bir zekâ titiz bir buluşun eseridir. Halkın inanç ve geleneklerinin toplandığı önemli mahsullerden biridir. Halkın kültür ve zekasını en güzel bilmeceler yansıtır.

Bilmeceler her folkler mahsulünde olduğu gibi, ilk söylendiği zamanlarda ferdîdirler, fakat zamanla sosyal, kültürel ve coğrafi etkenlerle ilk söyleyeni kaybolur, bilmece anomin bir karakter kazanır. Bilmecelerin iki kaynağı vardır, biri halkın ruhu ve muhaayyesidir, diğeri ise yazılı eserlerdir.

Bilmeceler genel olarak ikiye ayrılırlar :

1 – Yapı bakımından,

2 – Muhteva bakımından

1 – Yapı bakımından :

a – Manzum Bilmeceler : Bu bilmeceler nazma ait şekli hüviyet gösteren bilmecelerdir. Bunlar vezinli ve kafiyeledirler. Bilmecelerde kullanılan vezin hece veznidir. Bu bilmecelerde mısralar genellikle 5,7,8,10 ve 11 hecelidirler.

b – Mensur Bilmeceler : Bunlar genellikle bir fıkra içinde veya bir hikâye şeklinde sorulur ki, hafızada kalması güç olduğundan sayıları azdır.

2 – Muhteva bakımından bilmeceler şu kısımlara ayrılırlar :

a – Tabiat ile ilgili bilmeceler

b – İnsanlarla ilgili bilmeceler

c – Bitkilerle ilgili bilmeceler

ç – Hayvanlarla ilgili bilmeceler

d – Eşya ile ilgili bilmeceler

e – Mücerret kavramlarla ilgili bilmeceler

BİLMECELERDEN ÖRNEKLER

a – Tabiat ile ilgili bilmeceler :

-1-

Ayağları su içer

Üstünden gelen geçer (Köprü)

-2-

Gider gider yerinde

Altun kemer belinde

Gece gündüz yol gider

Gene durup yerinde (Sudeğirmeni)

-3-

Burda vurram kılını

Behirde oynar ucu (yıldırım)

b – İnsanlarla ilgili bilmeceler :

-1-

Elim vurdun yapıya

Çıktım demir kapıya (Ata binmek)

-2-

Men giderem özü kalı

Men giderem özü gider (Gölge)

-3-

Bir behrim var yamandı

İçi dolu dumandı

Doldırsam, doldırmasam

Behirlerden yamandı (Karın)

-4-

Binlerce binlerce

Gözleri var yüzlerce (Tükürük)

c – Bitkilerle ilgili bilmeceler :

-1-

Uzun uzun uzanı
Gelin kimin bezeni (Hurma ağacı)

-2-

Güzel mennen nar istzer
Narım yohtı nar ister
Ekilmemiş bostannan
Tohımsız hıyar ister (Mantar)

-3-

Yumrı yumrı yuvası
Yüz ellidi balası (Nar)

-4-

Yuharıda kara kara
Yere düştü para para
Elime aldım kan kimin
Ağzıma koydım bal kimin (Siyah dut)

-5-

Özü kesesen
Özüyığlasan (Soğan)

-6-

Beyazdı hacci döğü
Yeşildi seyyid döğü (Yaş soğan)

ç – Hayvanlarla ilgili bilmeceler :

-1-

Üstü ottı biçili
Altı şattı içili (Koyun)

-2-

Bir kuyum var
İçinde ki türlü suyum var (Yumurta)

-3-

Dağdan endi bir fil
Ayağı mil mil
Bir şerbede ki su
Bunun manasın bil (Yumurta)

-4-

O yüzü kaya
Bu yüzü kaya
İçinde var
Sarı maya (Yumurta)

d – Eşya ile ilgili bilmeceler :

-1-

Tap nedi tapış nedi
Gül bahar öpüş nedi (Ayna)

-2-

Daştandı demirdendi
Yassı hamırdendi (Eldeğirmeni)

-3-

Karasıgır çöker yatar
Buğarsıgın töker yatar (Kara çadır)

-4-

Eli var ayağı yoh
Karnı yırtıg kanı yoh (Kepenek)

-5-

Ataştı bişer, ette asılı (Küpe)

-6-

Gece Gündüz seleşi (Saat)

-7-

Küçük hamam

Tahımı tamam

Bunu bilen

Babası adam (Saat)

-8-

Şak şakı tamam

Kömbeti hamam

Bunu tapanın

Babası imam (Saat)

-9-

Hamam hamam

Zinciri tamam

Bunu tapanın

Babası imam (Terazi)

-10-

Kap karadı her yanı

Günde dağları canı (Tencere)

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ATASÖZLERİ (ESKİLER SÖZÜ)

Atasözlerinin menşei ve ilk şekilleri hakkında kesin bir hüküm verilmez.

Atasözleri, atalarımızın uzun denemelere dayanan hükümlerini genel kaide, filozofça düşünce veya öğüt olarak düstürlaştıran ve kalıplaşmış şekilleri bulunan herkesçe benimsenmiş öz sözlerdir. Bu sözler halk arasında kutsiyet kazanmıştır.

Atasözlerinden gerek sözlü gerek yazılı edebiyat geniş şekilde faydalanmıştır. Ayrıca atasözleri dikkatli bir şekilde tahlil edildiği zaman, bir milletin tarihi gelişimi, inanç sistemi ve kâinatın telakkisi ortaya çıkarılır. Atasözleri içinde tarihi örf ve an'aneler, bazı tarihi hadiseler yer alır..

Atasözleri diğer halk edebiyatı neveleri gibi belirli bir topluluğa hitap etmez. Bu sözler herkes tarafından günlük konuşmalarda kullanılan sözlerdir.

Eskilerin (Sav) dedikleri atasözlerine, Kerkük'te (Eskilersözü) adı verilmektedir.

Atasözleri iki kısma ayrılır :

a – Bir tecrübeyi, bir gözlemi veya bir yargıyı kapsayan atasözleri.

b – Dolambaçsız olarak akıl veren veya yasak bildiren atasözleri.

ATASÖZLERİNDEN ÖRNEKLER

- 1- Ac ayı oynamaz.
- 2- Acın tohtan haberi yohtı.
- 3- Ac yaman bilmez, çocuk zaman bilmez.
- 4- Açırtma kutuyu, söyletme kötüyü.
- 5- Ağaç yaşıyken eğili.
- 6- Ağırca altuna değer.
- 7- Ağ karğanın eti yeyilmez.
- 8- Ağlarsa anam ağlar, kalamı yalan ağlar.
- 9- Akıl düşününce, delli vurur geçer
- 10- Akılsız başın zahmetini ayağ çeker.
- 11- Allah bir kapını bağlarsa, bir kapını açar.
- 12- Allah deveye kanat verse dam duvarı yıhar.
- 13- Alışmış kudırımıştan betardi.
- 14- Altun kaba kan kusım.
- 15- Ana gibi yâr olmaz, Bağdad gibi diyâr olmaz.
- 16- Arpa eken, buğda biçmez.
- 17- Arpa samanı ile kömür dumanı ile.
- 18- At almadan, ahır yapırı.
- 19- Ataştan barut bir yerde olmaz.
- 20- At beslenirken, kız istenirken.
- 21- At bulunu meydan bulunmaz, meydan bulını at bulunmaz.
- 22- At ölü meydan kalı, igid ölü adı kalı.
- 23- Attan düşmiyen atlı olamaz.
- 24- Attan endi eşşege mindi.

- 25- Ay ışığı ahşamman bellidi.
- 26- Bağı bağvan, sürünü çaban yer.
- 27- Balığ suda muamele olmaz.
- 28- Baykuş virâne bekler.
- 29- Beş barmağ bir olmaz.
- 30- Biğden kesiri, sakkala koyırı.
- 31- Bilene bir, bilmeyene bin ohi.
- 32- Bir ağaçta beş kuş görmese, bir daş atmaz.
- 33- Bir bahçada gül de çihar, tiken de çihar.
- 34- Bir dağ yihılmazsa, bir dere dolmaz.
- 35- Bir dinsizin hakkınnan, bir insansız geli.
- 36- Bir elin nesi var, ki elin sesi var.
- 37- Bu yel bele eserse, bu mankas bele keserse ne biğ koyar ne sakkal.
- 38- Bülbül öz günüyçün ağlar.
- 39- Bülbülün dili başına belâdi.
- 40- Can çihar, huy çıhmaz.
- 41- Çihmayan canda umud var.
- 42- Çakkal var baş kopardı, kurtın adı yamandı.
- 43- Çibin şireli yere konar.
- 44- Daş yerinde ağırdı.
- 45- Delliye yel ver, eline bel ver.
- 46- Demir ıslanmaz, deli uslanmaz.
- 47- Derya dalğasız, kapı halkasız olmaz.
- 48- Deve öz kamburını görmez.
- 49- Doğrı diyenin kürkü dellüg olı.
- 50- Ecel geldi cihana, baş ağrısı mahana.
- 51- Ekmek yapıldı, Haydar tapıldı.
- 52- Eldeki bir kuş ağaçtaki on kuştan eyyidi.
- 53- Elu yağlıysa, öz başıva sürt.
- 54- Eski tas, eski hamam.
- 55- Eski harmanı savırma.
- 56- Eşşege minip, eşşegi ahatarrı.
- 57- Eşşegin canı yansa, attan fazla kaçır.
- 58- Eşşek baklavadan ne annar.
- 59- Et dırnağtan ayrılmaz.

- 60- Geçinin işi azsa, çobanın ekmegini yer.
- 61- Gevlin sevdiği sultandı.
- 62- Gözden iriğ olan, gevilden iriğ olı.
- 63- Göz görer gevil ister.
- 64- Gül ağacınan, odın olmaz.
- 65- Gülme konşıva, geli başıva.
- 66- Gülün kadrini bülbül bili.
- 67- Gül tikensiz olmaz.
- 68- Güneşi girmeyen eve, hekim girer.
- 69- Güvenne dostıva, saman doldırı postıva.
- 70- Güvenne varlığa, düşesen darlığa.
- 71- Hem biğden alı, hem sakkaldan.
- 72- Her sakkalın bir tarağı var.
- 73- Helve biş, ağzıma düş.
- 74- Hisapsız giren, zararlı çıkar.
- 75- Horız öz küllüğünde baynar.
- 76- Horız vahtında baynar.
- 77- İğneyden kuyı kazılmaz.
- 78- İlden aydan bir namaaz, o da hakka yaramaz.
- 79- İlden aydan bir namaz, onı da şeytan koymaz.
- 80- İşlemiyesen yesen
- 81- İşten artmaz, dişten artar.
- 82- Kaldır samanı, geli zamanı.
- 83- Kapı çalanın, kapısı çalını.
- 84- Karğa besledim, gözüm çıkarttı.
- 85- Karın kardaştan azizdi.
- 86- Karpuzı yen kurtıldı, kabuğı yen tutıldı.
- 87- Kaş yaparken göz çıkarttı.
- 88- Keçel Hasan, Hasan keçel
- 89- Kısıkanan göze, kil düşer
- 90- Kızını vurmıyan, dizini vurar.
- 91- Kiminin atı ölü, kiminin iti beyram eder.
- 92- Koyın bulunmazsa, geçiye çeledi diyeller.
- 93- Köppeğ beyram sümügüden toh olmaz.
- 94- Kör eline bit düşüp.

- 95- Kör göz, işiğ sevmez.
- 96- Leyle bilisen, niçin yatmısan.
- 97- Mal radı gediri.
- 98- Malı gidenin, imanı da gider.
- 99- Men ettim, sen etme.
- 100- Ne ekesen, onı biçesen.
- 101- Nene ile kız, helve ile koz.
- 102- Nenesinin kızı.
- 103- Oğlunu sünnet ediri, konşıya minnet ediri.
- 104- Oğlanın igidi, dayısına çıkar.
- 105- Para molları camiden çıkarı.
- 106- Paranı veren düdüğü çalar.
- 107- Para paramı kazanı.
- 108- Saman diyer kaldır meni, yaramazsam yandır meni.
- 109- Sarhoşa degme, özü düşer.
- 110- Seçe seçe düştü hiçe.
- 111- Serçe nedi, şorbası ne ossın.
- 112- Su yeri, sudan serindi.
- 113- Sürmelerken gözün çıkarttı.
- 114- Şirin dil, ilanı dellüğten çıkarı.
- 115- Talihsizi deve üstünde ilan çlar.
- 116- Tavuh külü öz başına savırı.
- 117- Tavuh semmiz oldıhça, götü dar olı.
- 118- Tavuh ölü, gözü pohta kalı.
- 119- Ucıza alınan, bahalıya mal olı.
- 120- Üşagi işe gönder, özude ardıca git.
- 121- Vermesin me'but, neynesin Mahmut.
- 122- Ya bu derdi çekmeli, ya bu köyden göçmeli.
- 123- Yel eken, fırtına biçer.
- 124- Yırtıcı kuşun, ömrü az olı.
- 125- Yorganıva göre ayağı uzat.
- 126- Yuvanı dişi kuş yapar.
- 127- Zengin kahar işine, yohsıl bahar dişine.
- 128- Zehirden şıfa beklenmez.
- 129- Zor oyunu bozar.

SÖZLÜK

(A)

Ağ	: Ak
Ahsırmak	: Aksırmak
Ahtardı	: Aradı
Ala	: Yüksek, yüce
Alali	: Hindi
Allam	: Alırım
Almaz	: Elmas
Annan	: Ondan
Apar	: Götür
Ar	: Çirkin, Ayrı
Arvat	: Kadın
Arzuhal	: Dilekçe
Asant	: Kolay
Asman	: Gök
Aspab	: Elbise
Aş	: Yemek
Azye	: Entari

(B)

Bağırdağ	: Kuşak
Bala	: Yavru, Çocuk
Bayna	: Öt
Bazar	: Çarşı
Bed	: Kötü
Beg	: Bey
Behir	: Deniz
Beke	: Belki
Bele	: Böyle
Beledi	: Salladı
Beleyse	: Böyle ise
Beli	: Evet
Bes	: Yalnız, Yeter
Bezeg	: Süs
Bikez	: Biraz

Bilisiz	: Bilirsiniz
Birli	: Gibi, Andan
Bulağ	: Pınar, Çeşme
Bular	: Bunlar
Bunca	: Bu kadar
Buyza	: Bu taraf

(C)

Cerre	: Testi
Ceyran	: Ceylan
Cığara	: Sigara
Cönge	: Buzağı
Cüt	: Çift

(Ç)

Çal	: Döv
Çapkun	: Alkış
Çaşırttı	: Şaşırttı
Çay	: İrmak
Çem	: Meşelik
Çih	: Çık
Çihanda	: Çıktığında
Çibin	: Sinek
Çigin	: Omuz
Çigit	: Çıgit
Çimdi	: Yüzdü, Yıkandı

(D)

Dad	: Tat, Feryat
Dalda	: Sığınak
Dam	: Ev, Çatı
Dav'et	: Ziyafet
Dede	: Baba veya Ağabey
Dellüg	: Delik

Dem	: An, Darlık
Demah	: Demek
-den	: İle
Dene	: Tane
Devşan	: Tavşan
Dinar	: Irak'ın para birimi
Diş	: Rüya
Diyim	: Söyliyeim
Dolanağ	: Dolanalım
Donguz	: Domuz
Doşap	: Pekmez
Döğü	: Değil
Duz	: Tuz
Dünen	: Dün

(E)

Ecdaha	: Ejderha
Endi	: İndi
Eng	: En
Enni	: Geniş
Ense	: Arka

(F)

Filis	: Irak'ta kullanılan en küçük para birimi
-------	---

(G)

Ge	: Gel
Geçindi	: Öldü
Gelağın	: Gelelim
Gellem	: Geliri
Gelli	: Geliyor
Gere	: Gerek
Gevil	: Gönül
Gir	: Giy
Girip	: Giymiş
Girmi	: Yirmi

Gögerçin	: Güvercin
Görsed	: Göster
Günorta	: Öğle
Güzgü	: Ayna

(Ğ)

Ğelet	: Yanlış
Ğem	: Gam

(H)

Hah	: Halk
Hal'et	: Armağan
Haluça	: Erik
Happı	: Hepsi
Hara	: Nere
Harap	: Kötü
Hatar	: Tehlike
Havuş	: Avlu
He	: Evet, Sadece, Yalnız
Hele	: Daha, Henüz
Heley	: Halay
Heneg	: Şaka
Herkeş	: Herkes
Heyva	: Ayva
Hırhız	: Hırsız
Hördü	: Ördü
Hörüg	: Örgü
Huda	: Tanrı
Hudud	: Sınır
Hurda	: Bozuk (para için), Ufak
Huvarada	: Cömert
Hücre	: Oda
Hüs	: Sus
Hüskütlüg	: Sessizlik

(İ)

İgid	: Yiğit
İl	: Yıl

İlan	: Yılan
İlle	: Muhakkak
İndi	: Şimdi
İrağ	: Uzak
İstiri	: İstiyor
İtti	: Kayboldu

(K)

Ka	: Kalk
Kankavır	: Zil
Kanşar	: Karşı
Kapkap	: Takunya
Kaptı	: Kaçırıldı
Kaşuğ	: Kaşık
Katıpsa	: Katmışsa
Kav	: Kov
Kavırçağ	: Bebek
Kaydıyoh	: Zararı yok
Kazan	: Tencere

Kazı	: Kadı
Kebin	: Nikah
Keçel	: Kel
Kem	: Az
Kere	: Tereyağı, Defa
Kıç	: Ayağ
Kiling	: Kılıç
Kırağ	: Kenar
Kırığ	: Kırık
Kırh	: Kırk
Ki	: İki
Kilik	: Anahtar
Kimin	: Gioi
Kindi	: İkinci
Kişi	: Koca
Konşı	: Komşu
Kora	: Koruk
Korhağan	: Korkak
Koy	: Bırak
Koyra	: Kerkük'te bir mahalle- nin adı

Koz	: Ceviz
Kölge	: Gölge
Kösk	: Göğüs
Kubur	: Tabanca
Kulağasar	: Dinler
Kura	: Ulan
Külçe	: İçi cevizli bir çeşit hamur işi
Küreken	: Damat

(L)

Lal	: Dilsiz
Lalengi	: Mandalina
Leb	: Dudak
Levn	: Renk, Çeşit
Leyle	: Ninni

(M)

Mahana	: Bahana
Mankas	: Makas
Mantika	: Yer
Matal	: Masal
Mat olmak	: Şaşmak
Mehel	: Zaman, Yer
Memçi	: Benim için
Men	: Ben
Merç	: İddia
Meşk	: Tuluk
Mev	: Asmayaprağı
Meyter	: Davul
Mıgırıp	: Akşam
Miçek	: Sivrisinek
Minmek	: Binmek
Miski	: Limon
Murt	: Yanık tedavisinde, kullanılan bir ilaç
Musalla	: Mezarlık, Kerkük'te bir mahallenin adı.
Muştuluğ	: Müjde

(N)

Nahsı	: Hangisi
Nedağın	: Ne yapalım
Nanca	: Ne kadar
Nece	: Nasıl
Neçe	: Kaç, Ne kadar
-nen	: -den (Sennen - Senden)
Nene	: Anne
Nişin	: Niçin
Neynim	: Ne yapıyorum

(O)

Oğarta	: O kadar
Oğır	: Uğur
Olar	: Onlar
Onınçı	: Onun için
Ossın	: Olsun
Oyan	: Uyan
Oyza	: O taraf

(Ö)

Öğ	: Ön
Ögen	: Öven
Ögey	: Üvey
Össem	: Ölüsem
Özüm	: Kendim

(P)

Pencer	: Ebegümeçi
Pinadoz	: Ayakkabıcı
Pis	: Kirli
Pisik	: Kedi

(R)

Rakıb	: Hasım
-------	---------

(S)

Savıh	: Soğuk
Sazlamağ	: Ağıt
Sele	: Söyle
Seleş	: Konuş
Selevin	: Söyleyin
Semmiz	: Şişman
Senuv	: Senin
Siçan	: Fare
Sıfta	: Sofra
Sırağı gün	: Evvelkigün
Sırğa	: Küpe
Si	: İşe
Sini	: Tepsi
Sora	: Sonra
Sümüg	: Kemik

(Ş)

Şam	: Akşam yemeği
Şat	: Nehir
Şavır	: Kaval
Şefilte	: Meş'ale
Şelte	: Çuval
Şerbe	: Testi
Şih	: Şeyh
Şire	: Şıra
Şirin	: Tatlı, Güzel

(T)

Tap	: Bul
Tapmaca	: Bilmece
Tay	: Taraf
Ta'ziye	: Matem

Teki	: Gibi
Tembel	: Temel
Tendür	: Tandır

Tepme	: Tekme
Terki	: Heybe
Tez	: Çabuk
Toba	: Tövbe
Tor	: Ağ
Toy	: Duğün
Tök	: Dök
Tuluğ	: Tuluk
Tumdu	: Battı
Turahat	: Kötü
Turş	: Ekşi
Tük	: Tüy
Tükân	: Dükkân

(U)

Urum	: Rum
Ut	: Yen
Utız	: Yenil

(Ü)

Üreg	: Yürek
Üske	: Yüksek
Üz	: Yüz
Üzük	: Yüzük

(V)

Verginen	: Ver
Vüle	: Ula

(Y)

Yad	: Yabancı
Yağlı	: Mendil
Yahun	: Yakın
Yalğuz	: Yalnız
Yanaşa	: Yan
Yanaşasına	: Yanına
Yarpağ	: Yaprak

Yassı	: Yatsı
Yazı	: Dışarı
Yazya	: Dışarıya
Yemağ	: Yemek
Yengi	: Yeni
Yengiştan	: Yeniden
Yeri	: Yürü
Yesir	: Hizmetçi, Köle
Yığlama	: Ağlama
Yığıştır	: Topla
Yırğala	: Salla
Yim	: Yiyeyim
Yipsen	: Yemişsin
Yol	: Başlık
Yuhu	: Uykü
Yuhu apardı:	Uykuya daldı

(Z)

Zehmet	: Zorluk
Zerel	: Zarar
Zerzemi	: Bodrum
Zibil	: Çöp
Zille	: Tokat, Sille

BİBLİYOGRAFYA

- 1- Ahmed Vefik Paşa, Lehçe-i Osmânî
- 2- Bayrı, Mehmet Halit, İstanbul Folkloru, İstanbul, 1947.
- 3- Bayrı, Mehmet Halit, Türk Halk Edebiyatına ait Maddeler-Maniler, İstanbul, 1932.
- 4- Boratav, Pertev Nâîli, 100 Soruda Halk Edebiyatı, İstanbul, 1969
- 5- Dakuki, İbrahim, Irak Türkmenleri, Ankara, 1970.
- 6- Ergin, Prof. Dr. Muharrem, Dede Korkut, Ankara, 1958.
- 7- Eset, Niyazi, Mâniler Kılavuzu, Ankara, 1946.
- 8- İslâm Ansiklopedisi, Mânî Maddesi.
- 9- Kilisli, Muallim Rifat, Anadolu Türklerinin Halk Edebiyatı-Mâniler, 1928.
- 10- Kunaş, Ignac, Kal Edebiyatı Nümüneleri Türkçe Ninniler, İstanbul, 1925
- 11- Şapolyo, Enver Behnan, Halk Ninnileri, İstanbul, 1938.
- 12- Şemseddin Sami, Kamus-i Türkî
- 13- Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, İstanbul, 1945.
- 14- Terzibaşı, Ata, Arzı - Kamber, İstanbul, 1971.
- 15- Terzibaşı, Ata, Kerkük Havalı, Ankara, 1980.
- 16- Terzibaşı, Ata, Kerkük Hoyratları ve Mânileri, Bağdad, 1955.

90. 06. Y. 0001. 1201

№ 1787